

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Andra kammaren.

Nr 33.

Tisdagen den 30 november.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 24 och den 27 innevarande november.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 261—265, första lagutskottets utlåtanden nr 52 och 53 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 71.

§ 3.

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Svensson** i Ljungskile, som anförde: Herr talman! Redan på ett tidigare stadium under innevarande höst beviljade livsmedelskommissionen en tilldelning av 20,000 ton potatis för framställning av potatisbrännvin. Enligt upplysningar i pressen har bränneriföreningen sedan gjort framställning om en tilldelning av ytterligare 20,000 ton. I ett föredrag i radio den 7 november förklarade ordföranden i livsmedelskommissionen, att frågan om utfodringsförbud på potatis fick bli beroende av resultatet av den pågående potatisinventeringen. Med anledning av det ovan anförda anhålles om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande fråga: Är herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet i tillfälle att informera riksdagen om potatisskördens storlek och huru användningen av densamma planlagts?

Denna anhållan bordlades.

§ 4.

Herr **Persson** i Stockholm erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Postförsändelser till tidningen Ny Dag komma sedan lång tid tillbaka mycket försenade adressaten tillhanda. Detta missförhållande har av företagets ledning påtalats i skrivelse den 27 augusti i år till generalpoststyrelsen. Konkreta exempel lämnades därvid på att brev, innehållande manuskript till annonser om Stockholms stadsfullmäktiges sammanträden, dödsannonser, fackföreningssammanträden o. d. anlämt med en försening varierande mellan 1 och 3 dygn, alltså för sent för att kunna införas i tidningen. Företaget hemställde till generalpoststyrelsen om vidtagande av en undersökning beträffande dessa förhållanden samt om att åtgärder skulle vidtagas så att förseningarna skulle bringas att upphöra.

Begärd undersökning har nu slutförts. Om resultatet av denna meddelar generalpoststyrelsen i skrivelse den 6 november: på grund av gällande

Interpellation. (Forts.)

bestämmelser är styrelsen förhindrad meddela närmare upplysningar rörande utredningens resultat. I skrivelsen meddelas ingenting om vad generalpoststyrelsen eventuellt beslutat i anledning av tidningsföretagets begäran om åtgärder för att förseningarna skulle bringas att upphöra. Förseningarna av post till tidningen fortsätta emellertid, varför anmälan om saken inte föranlett till någon rättelse.

Utredningsresultatet har alltså *hemligstämplats*. Detta tyder på att förseningarna av posten äro orsakade av den särskilda granskning som av polismyndigheterna kan företagas med stöd av bestämmelserna i »lagen om särskilda tvångsmedel vid krig eller krigsfara».

Det torde väl ändå icke ha varit lagstiftarnas mening att dessa lagbestämmelser, som avse att ge polismyndighet rätt att med hjälp av bl. a. brevcensur hindra eller uppdraga i lagen beskrivna brott, skulle komma till sådan användning, som vad här är fallet. Här har under nu snart fyra års tid tillämpats en brevcensur med åtföljande försening av posten, icke mot någon enskild person i syfte att uppdraga brott, för vilket vederbörande kan misstänkas, utan mot ett ekonomiskt företag. När företagets ledning hemställer om sådana åtgärder, att företaget åtminstone skall undgå ekonomisk förlust på grund av de åtgärder myndigheterna vidtaga, lämnas denna hemställan utan beaktande, antagligen till följd av att generalpoststyrelsen är oförmögen att åstadkomma rättelse.

Med hänvisning till det anförda anhålles om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

Anser statsrådet att myndigheterna ha rätt att fortlöpande tillämpa lagen om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara på sätt, som av alla tecken att döma skett i ovan relaterade fall, till ekonomiskt förfång för ett företag?

Om så är fallet, är statsrådet då beredd att föreslå sådana ändringar i sagda lag och dess tillämpningsföreskrifter, att företagen bliva skyddade mot dylika förlustbringande åtgärder?

Vilken myndighet, polisen eller generalpoststyrelsen, bör enligt statsrådets mening bli ersättningsskyldig till ett ekonomiskt företag för de förluster detta lider genom att affärshandlingar regelbundet och medvetet försenas?

Denna anhållan bordlades.

§ 5.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 505, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till vissa ersättningar åt arbetare vid Salsåkers sågverk m. fl.; och

nr 506, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

§ 6.

Justerades ett protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.10 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 1 december.

Kl 11 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 1 december 1943.

Till justitiedepartementet hade den 29 november 1943 från länsstyrelsen i Östergötlands län inkommit fullmakt för lantbrukaren Ivar Johansson, Mysinge, Östra Husby, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens andra kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:

C. G. Bruno.

Vid detta protokoll var fogad den däri omförmälda fullmakten för lantbrukaren Ivar Johansson, Mysinge, Östra Husby, att vara ledamot av riksdagens andra kammare för tiden till den 1 januari 1945.

Kammaren, som lade protokollet till handlingarna, förklarade herr Johansson i Mysinge behörig till riksdagsmannakallets utövande.

Herr talmannen meddelade härefter, att herr Johansson i Mysinge intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att herr Barnekow, som vid kammarens sammanträde den 24 nästlidna november på grund av sjukdom erhållit ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare från och med den 23 i samma månad, i dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

I enlighet med kammarens därom den 27 nästlidna november fattade beslut anställdes nu val av andre vice talman; och utsågs därvid herr Carlström med 135 röster.

Två namnsedlar kasserades.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**, som anförde: Herr talman! Kammarens ledamot herr Hagberg i Luleå har till mig

Svar på fråga. (Forts.)
ställt frågan, huruvida jag ämnar förelägga nästa års riksdag förslag om kraftverksbygge vid Harsprånget.

Till svar härpå vill jag meddela, att vattenfallsstyrelsen i sina anslagsäskanden för nästkommande budgetår icke begärt medel för utbyggnad av Harsprångets fallet och att jag ej heller för egen del ämnar framställa förslag om proposition i detta ämne till nästa års riksdag.

Härefter yttrade

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Anledningen till min fråga var just det av herr statsrådet refererade yttrandet från vattenfallsstyrelsen, i vilket vattenfallsstyrelsen avstyrker tanken på att man skulle bygga kraftverk i Harsprånget. Detta avstyrkande sker med den motiveringen, att man skulle få för mycket elektricitet, därest ett sådant kraftverksbygge kom till stånd. Denna motivering är så mycket mera överraskande som det är känt, att det ännu råder knapphet på elektrisk kraft i dessa trakter. Riksdagen har anslagit medel till byggande av ett järnverk i Norrbotten. Detta kan utnyttjas endast till halv kapacitet beroende på just bristen på elektrisk kraft. Dessutom finns det stora områden i Norrbotten, som ännu icke äro elektrifierade.

Skulle därtill någonting läggas, skulle det vara, att om man som ett perspektiv uppställer en utveckling av Norrlands och däribland Norrbottens näringsliv, ingår naturligtvis frågan om att erhålla en tillräcklig försörjning med elektrisk kraft som en mycket viktig del däri. Detta påpekas ju också av norrlandsutredningen i dess nyligen publicerade betänkande.

Det föreligger därför enligt min mening mycket goda skäl för att riksdagen nästa år ställes inför ett regeringsförslag om Harsprångets utbyggnad. Samtidigt som jag tackar för svaret får jag beklaga svarets innehåll och uttala den förhoppningen, att herr statsrådet ännu en gång tänker igenom, huruvida vattenfallsstyrelsens avvisande av denna tanke egentligen är så välgrundad.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

*Svar på
interpellation.*

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Hallberg till mig riktt följande frågor:

1) Är herr statsrådet villig att för kammaren lämna en information angående principerna för tågtidtabellernas uppgörande i sådana fall, som berörts i denna interpellation, och som avse samtrafik mellan enskilda och statens järnvägar?

2) Har herr statsrådet såsom chef för kommunikationsdepartementet möjlighet att genom direktiv till vederbörande järnvägsmyndigheter inverka på tidtabellernas uppgörande, så att största möjliga hänsyn toges till den trafikerande allmänhetens berättigade krav?

De i interpellationen berörda särskilda fallen avse dels en tidigare förefintlig men för närvarande bruten förbindelse i Ludvika mellan ett visst tåg Falun—Göteborg på Bergslagernas järnvägar och ett tåg Ludvika—Stockholm på Stockholm—Västerås—Bergslagens järnvägar, dels en likaledes numera bruten förbindelse i Rättvik mellan ett tåg från Älvdalen och Mora på Gävle—Dala järnvägar samt ett tåg Rättvik—Krylbo på Södra Dalarnes järnväg med anslutning till statsbanorna. Chefen för statens järnvägar, som på min anmodan avgivit yttrande i anledning av interpellationen, har lämnat en redo-

Svar på interpellation. (Forts.)

görelse för dessa fall. Då det här är fråga om tämligen invecklade detaljer, som knappast lämpa sig för ett klarläggande inför kammaren, inskränker jag mig till att hänvisa interpellanten till denna redogörelse, som i avskrift tillställts honom. Det framgår av redogörelsen, att förbindelsernas brytande sammanhänger med ändrad tidtabellsförläggning av vissa tåg på statens järnvägar och ytterst äro att tillskriva de minskade möjligheter till upprätthållande av alla önskvärda förbindelser, som blivit en följd av den stegrade påfrestningen på järnvägarna under krisförhållandena. Enligt vad som framgår av yttrandet äro vid uppgörande av sommartidtabellen vissa förbättringar att vänta i av interpellanten påtalade förhållanden.

I anledning av interpellantens första fråga vill jag, i anslutning till det av chefen för statens järnvägar avgivna yttrandet, här lämna en redogörelse beträffande sättet för tidtabellsarbetets bedrivande. Den allmänna gången av planläggningsarbetet vid statens järnvägar för en ny tidtabell har hittills varit följande. På grundval av erfarenheter under löpande tidtabellsperiod samt framkomna förslag har järnvägsstyrelsen varje höst utfärdat direktiv till sina linjemyndigheter för utarbetande av den nya sommartidtabellen. Sedan linjemyndigheterna var för sig med ledning av dessa direktiv upprättat förberedande förslag, hava representanter för järnvägsstyrelsen och linjemyndigheterna sammanträffat i Stockholm för närmare överläggningar angående tågplanen i dess helhet. Därvid har sammanträde jämväl hållits med representanter för samtliga enskilda järnvägar för dryftande av tågförbindelserna mellan statens järnvägar och de enskilda järnvägarna samt i viss omfattning mellan dessa senare inbördes.

I år har den ändringen bland annat vidtagits, att järnvägsstyrelsen redan före tidtabellsdirektivens utfärdande inlett förhandlingar med de större enskilda järnvägarna. Härigenom har styrelsen kunnat utarbeta nämnda direktiv med hänsyn såväl till vissa önskemål från de enskilda järnvägarnas sida som till att de enskilda järnvägarna i en del fall utlovat tillgodose statens järnvägars önskemål. Lättnader torde därför kunna förväntas vid den slutliga sammanjämkningen av tågförbindelserna mellan statens järnvägar och de större enskilda järnvägarna.

Vid upprättandet av en ny tidtabell är det uppenbarligen otänkbart att tillgodose alla önskemål. Svårigheterna härutinnan hava ökat, sedan på grund av krisförhållandena såväl statens järnvägar som de enskilda järnvägarna blivit nödsakade att nedskära antalet reselägenheter och samtidigt utsträcka tågens gångtider och uppehållen å stationerna i syfte att minska tågförseningarna. Redan på statens järnvägars eget nät ha under de senaste åren en hel del förbindelser mellan olika linjer av denna anledning måst brytas. Att så i vissa fall måst ske även beträffande förbindelserna mellan statens järnvägar och enskilda järnvägar samt mellan dessa senare inbördes kan därför i och för sig icke anses anmärkningsvärt, även om givetvis dessa liksom övriga försämringar av reselägenheterna äro beklagliga. När det sedan gäller att avgöra, vilken tågförbindelse som bör brytas för att kunna bibehålla en annan, ske i regel undersökningar beträffande resandefrekvens m. m. i de olika tåglederna.

Interpellantens andra fråga ger mig anledning till det uttalandet, att chefen för kommunikationsdepartementet icke bör ingripa med direktiv för tåg-tidtabellernas uppgörande. Såvitt jag har mig bekant har det heller icke tidigare förekommit att en departementschef ansett sig böra på sådant sätt ingripa i järnvägarnas förvaltning. Tidtabellsarbetet är ett vidlyftigt puzzle, i vilket man icke kan omplacera enstaka bitar utan att övertaga ansvaret för att det hela går ihop. Statens järnvägar är ett affärsdrivande verk, och järnvägsstyrelsen måste äga rörelsefrihet vid handhavande av den verksamhet, för vil-

Svar på interpellation. (Forts.)

ken styrelsen bär ansvar. Vad de enskilda järnvägarna angår, äga de obegränsad rätt att själva fastställa sina tidtabeller. Varken järnvägsstyrelsen eller kommunikationsministern äger befogenhet att ålägga en enskild järnväg att vidtaga ändringar i tågtiderna.

Härpå anförde:

Herr Hallberg: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få uttala mitt tack för det upplysande svaret på min interpellation.

Det är med särskild tillfredsställelse jag konstaterar, att herr statsrådet kunna ställa i utsikt vissa förbättringar i påtalade förhållanden vid uppgörande av sommartågtidtabellen. Av den till mig överlämnade detaljerade redogörelsen för motiven till nuvarande tågtider i fråga om de i interpellationen åberopade fallen framgår också, att det i åtminstone ett av dessa fall blir en önskvärd ändring till sommaren. Det är även tillfredsställande, att järnvägsstyrelsen i år inlett förhandlingar med de större enskilda järnvägarna angående tidtabellernas uppgörande och att man därför kan förvänta lätnader vid den slutliga sammanjämkningen av tågförbindelserna mellan statens järnvägar och de större enskilda banorna. Att det inte överallt är bra med nuvarande anordningar beträffande samtrafiken mellan statens järnvägar och de enskilda järnvägarna bekräftas ju i själva verket även av herr statsrådet.

Sedan jag framställde min interpellation, har jag mottagit brev från olika trafikanter vid de i interpellationen särskilt berörda järnvägarna, vari flera flagranta exempel på otympliga tågtider, avseende samtrafik mellan enskild järnväg och statens järnvägar, ha berörts. Jag skall emellertid inte referera dessa exempel, eftersom de främst ha sin orsak i det förhållande som herr statsrådet i slutet av sitt svar berör, nämligen att de enskilda järnvägarna äro suveräna vid fastställandet av tågtiderna och att varken kommunikationsministern eller statens järnvägars myndigheter äga befogenhet att komma med några direktiv till de enskilda järnvägarna. Men de mycket berättigade anmärkningar, som från den trafikerande allmänhetens sida framkommit mot det bristande samspelet i talrika fall mellan statens järnvägars och de enskilda järnvägarnas tågtidtabeller, utgöra en kraftig erinran om nödvändigheten av ett förstatligande av hela det svenska järnvägsnätet.

Jag skall naturligtvis inte blanda in några i detta sammanhang ovidkommande synpunkter, men svårigheten att på ett fullt tillfredsställande sätt ordna tågförbindelserna synes mig vara ett starkt skäl bland många andra för att utvecklingen mot ett förstatligande av de enskilda järnvägarna bör påskyndas. I första hand gäller det, med tanke på de i interpellationen berörda fallen, SWB. Västmanlands Folkblad har i ett par ledande artiklar för blott några dagar sedan energiskt förordat att ärendet snarast tages upp till förnyad behandling. Västmanlands Läns Tidning har uttalat sig i samma riktning. Med ett överförande i statens ägo av den nämnda järnvägen skulle även de spörsmål, som förts på tal i interpellationen, finna den bästa lösningen.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Vi, som bo utmed enskilda järnvägar, ha bittra erfarenheter av de försämrade förbindelserna med statsbanorna. Det är numera ingenting ovanligt, att man under lång tid måste vänta på anknytning. Vi ha emellertid tröstat oss med att nuvarande tråkiga förhållanden äro orsakade av kristidens speciella svårigheter och komma att rättas till, så fort förhållandena det medge. Jag riktar emellertid en varm vädjan till kommunikationsministern och ledningen för statens järnvägar att,

Svar på interpellation. (Forts.)

så snart kristidens tryck det medger, söka ordna förbindelserna på ett bättre sätt än f. n. Vi, som inte ha möjlighet att direkt stiga på tåget från någon station vid stambanenätet, måste utbedja oss en god samverkan mellan statens järnvägar och de enskilda järnvägarna, när tidtabellerna göras upp.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr Skoglund i Umeå till mig framställt följande frågor, nämligen: huruvida jag uppmärksammat den alltmer tilltagande bristen på kompetenta tandtekniker, och

huruvida jag i så fall vore beredd vidtaga åtgärder för att motverka densamma, t. ex. genom en statligt ordnad tandteknikerutbildning.

Med anledning av de framställda frågorna får jag meddela, att medicinalstyrelsen i ett utlåtande, vilket inkom till socialdepartementet två dagar efter det herr Skoglund framställt sin interpellation, framlagt en redogörelse för tillgången på tandtekniker inom riket. Redogörelsen bygger på upplysningar, som av styrelsen inhämtats från folktandvårdens huvudmän samt Sveriges tandläkareförening och svenska tandteknikerförbundet. Vad först läget inom folktandvården beträffar, har av tjugu tillfrågade landsting och städer, från vilka svar inkommit, endast ett landsting ansett, att svårigheter föreligga att erhålla sökande till tandteknikertjänster inom folktandvården. Sveriges tandläkareförbund meddelar efter en rundfråga till förbundets lokal-föreningar, att något större antal vakanser visserligen ej anmälts, beroende på att en fullständig enquête ej anordnats, men att det framgått, att det är förenat med stora svårigheter att vid byte av tandtekniker omgående erhålla ny lämplig sådan. Förbundet anser sig på grund härav kunna konstatera, att en besvärande brist på tandtekniker, särskilt kompetenta sådana, råder inom den av privatpraktiserande tandläkare bedrivna tandvårdsverksamheten. Där- emot anser svenska tandteknikerförbundet, att någon brist på kvalificerade tandtekniker icke för tillfället råder, men förbundet befarar, att en sådan kan komma att uppstå vid en fortsatt utbyggnad av folktandvården. Medicinalstyrelsen ansluter sig i sin sammanfattning av det föreliggande utredningsmaterialet till tandteknikerförbundets mening och hävdar sålunda, att brist kommer att uppstå vid folktandvårdens fortsatta utbyggnad, därest icke i motsatt riktning verkande åtgärder vidtagas.

I likhet med interpellanten anser jag, att förbättrade möjligheter till yrkesutbildning för tandtekniker höra till de åtgärder, som härvid i främsta rummet böra övervägas. Förslag till inrättande av en statlig tandteknikerskola i viss anslutning till tandläkarinstitutet har på sin tid framlagts av institutets lärarråd men har av statsfinansiella skäl och i avbidan på en omorganisation av tandläkarinstitutet hittills icke upptagits till prövning. Till nästa års riksdag torde proposition komma att avlätas angående fortsättning av den i år inledda omorganisationen av tandläkarinstitutet. Sedan ställning tagits till denna fråga torde det vara anledning att, med beaktande av föreliggande praktiska förutsättningar, till prövning upptaga även spørsmålet om tandteknikernas utbildning.

Vidare yttrade

Herr Skoglund i Umeå: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för det nu läm-

Svar på interpellation.

Svar på interpellation. (Forts.)

nade svaret på min interpellation. Jag konstaterar, att det synes föreliggande samstämmighet mellan herr statsrådets och min uppfattning angående angelägenheten av att det vidtages åtgärder på detta område för att åstadkomma en statligt ordnad utbildning av tandtekniker. Fråga är endast, när den av herr statsrådet omnämnda överarbetningen av det föreliggande förslaget kan vara att vänta. Med hänsyn till det nuvarande läget föreställer jag mig, att det vore välbetänkt att ordna denna överarbetning och omprövning av det föreliggande förslaget redan under nästa år. Därigenom skulle man få en samordning till stånd i fråga om utredningsarbetet beträffande såväl tandläkar- och tandteknikerutbildningen som utbildningen av tandsköterskor. Medicinalstyrelsen har också i ett sitt utlåtande över en framställning från Västerbottens läns landsting för sin del förklarat, att det vore angeläget att gemensamt åstadkomma en sådan omprövning för samtliga de hjälpkrafter, som äro verk-samma inom tandvården.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 7.

*Svar på
interpellation.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr Svensson i Ljungskile till mig riktat följande fråga.

Vill herr statsrådet medverka till att fördelningen av oljekraftfoder och kli modifieras så att större rättvisa vederfares det mindre jordbruket?

Tilldelning av kraftfoder för konsumtionsåret 1943/44 har lämnats i form av dels en allmän tilldelning av oljekraftfoder och kli och dels en extra tilldelning av oljekraftfoder. Bestämmelserna för den allmänna tilldelningen utfärdades, så snart årsväxt- och skörderapporterna för den 15 juli 1943 blivit sammanställda. De grundsatser, som tillämpades vid denna tilldelning, inneburo i huvudsak följande. Tilldelningen skulle i princip grundas på jordbrukarnas mjölkproduktion under tiden 1 juli 1942—30 juni 1943. I den mjölkproduktion, som fick komma i beaktande, inräknades mjölk, levererad till mejeri eller mjölkhandlare eller såld direkt till konsument, en viss kvantitet mjölk för det egna hushållet, mjölk, utlämnad till fullgörande av statavtal och mjölk, som använts för beredning hos producenten själv av smör och ost för försäljning m. m. Den kvantitet, som fick räknas för det egna hushållet, fastställdes på grundval av befintlig konsumtionsstatistik till högst 300 kilogram per hushållsmedlem och år. Vad som därutöver förbrukades fick alltså ej inräknas i den mjölkproduktion, på vilken tilldelningen grundades, och ej heller fick i nämnda mjölkproduktion inräknas sådan mjölk, som använts för djuruppfödning. För att kraftfodret skulle komma till användning vid sådan mjölkproduktion, där tillskott av koncentrerat äggviterikt foder bäst behövdes, föreskrevs vidare, att vid beräkandet av den mjölkproduktion, för vilken kraftfoder finge tilldelas, avdrag skulle göras för en viss grundproduktion mjölk per ko — olika för olika län — vilken grundproduktion ansågs kunna uppnås utan köpkraftfoder av här ifrågakvarande slag. Denna grundproduktion varierade mellan 1,200 kilogram i större delen av Norrland och 2,000 kilogram i de sydsvenska slättbygderna. Till belysande av att den sålunda bestämda grundproduktionen icke blev satt för hög må anmärkas, att mjölkproduktionen per ko inom hela riket för produktionsåret 1942/43 av 1942 års jordbrukskommitté beräknats till i medeltal 2,221 kilogram. Med ledning av mejeriernas mjölk-invägning kan beräknas, att 40 å 45 procent av all mjölk produceras under betesperioden, vilket vid den nyss angivna medelmjölmängden, 2,221 kilo-

Svar på interpellation. (Forts.)

gram, motsvarar en produktion av 900—1,000 kilogram mjölk per ko enbart under sagda period som i genomsnitt torde sträcka sig över cirka 135 dagar. För de återstående 230 stallfoderdagarna erhålles då en medelmjölmängd per ko och dag av endast omkring 5.5 kilogram. Även det högsta värdet för grundproduktionen, 2,000 kilogram mjölk per ko, kan alltså — då fodermjölken beräknas till i genomsnitt 140 kilogram per ko och år och då i enlighet med det föregående 40 å 45 procent av all mjölk produceras under betesperioden — ha uppnåtts vid en medelmjölmängd under stallfodringsperioden av mindre än 5.5 kilogram per ko och dag.

I den mån en jordbrukare vid det sålunda tillämpade systemet erhållit ingen eller mycket obetydlig tilldelning av kraftfoder, torde detta huvudsakligen bero antingen på att medelavkastningen per ko varit låg eller på att mjölken under tiden i fråga i stor utsträckning använts för utfodringsändamål.

Beträffande de av interpellanten framställda anmärkningarna mot beräkningen av den till grund för tilldelningen liggande mjölmängden må anföras följande.

I hushållet förbrukad mjölk har fått upptagas till högst 300 kilogram per hushållsmedlem (ej familjemedlem såsom i interpellationen anförts). Därigenom har möjlighet givits att deklarerat mjölkförbrukningen även för sådan anställd personal och tillfällig arbetskraft, som erhåller kost hos jordbrukaren. Enligt socialstyrelsens senaste publicerade konsumtionsundersökning, som avser sista kvartalet 1942, förbruka småbrukarhushållen mindre än sammanlagt en liter oskummad mjölk samt skum- och kärnmjölk per hushållsmedlem och dag. Någon ökning av mjölkförbrukningen under kristiden hos ifrågavarande kategori av hushåll, motsvarande den ökning som ägt rum i städerna, framträdde icke i undersökningen. Statarna vid det större jordbruket erhålla i allmänhet enligt avtal fyra liter helmjök per dag, oberoende av familjens storlek. Då en statarfamiljs storlek genomsnittligt överstiger fyra personer, torde mängden deklarerad konsumtionsmjölk, räknad per person, i allmänhet icke ha blivit större vid det större jordbruket än vid det mindre.

Att den mjölkkvantitet, som användes vid en obegränsad helmjölksutfodring för uppfödning av liv- och gödkalvar, smågrisar m. m., icke får medräknas vid bestämmandet av kraftfodertilldelningen, har i nuvarande försörjningsläge, då konsumtionsmjölken tidtals måste ransoneras i vissa tätorter, ansetts naturligt. Av den vid kalvgödning använda mjölkens näringsvärde, uttryckt i kalorier, återvinnes enligt vid lantbrukshögskolans anstalt för husdjursförsök utförda beräkningar endast ungefär mellan 17 och 28 procent i form av animalisk, för människan direkt användbar näring. Mjök och smör ha dessutom genom sin halt av skydds näringsämnen (A-vitamin m. m.) en alldeles speciell näringsfysiologisk betydelse, som giver dessa födoämnen en särställning i folk-kosten, särskilt under nuvarande förhållanden.

Av vad jag nu anført framgår, att vid den allmänna tilldelningen kraftfoder — oberoende av brukningsdelarnas storlek — tilldelades dem, som visade sig ha det största behovet av kraftfodertillskott för att kunna uppehålla sin mjölkproduktion.

I fråga om förhållandena i de fyra nordligaste länen torde böra framhållas, att därstädes tidigare använts endast obetydliga mängder oljekraftfoder. Tilldelningen av kraftfoder inom dessa län har därför ägt rum huvudsakligen i form av kli. På grund av rikligare tillgång på detta fodermedel har tilldelningen härav i år kunnat göras större än tidigare, och den ökade tilldelningen har kommit de fyra nordligaste länen till godo. Sålunda utdelades inom dessa län sammanlagt cirka 6,100 ton kli mot omkring 1,200 ton under föregående år.

Det torde även böra erinras om att tilldelningen av melass i år skett inom

Svar på interpellation. (Forts.)
 flera län än tidigare varit fallet. Denna tilldelning har genomgående utgått med en kvantitet varierande mellan 15 och 25 kilogram per mjölkko.

Vid den allmänna tilldelningen av oljekraftfoder ansåg man sig icke böra räkna med andra kvantiteter kraftfoder än dem som då funnos i landet. Av dessa kvantiteter reserverades redan från början en icke obetydlig del för att sedermera kunna användas till en extra tilldelning i sådana fall, där ojämnheter uppstått vid den allmänna tilldelningen eller ett tillskott eljest vore erforderligt. Hur stor den extra tilldelningen komme att bli, var emellertid svårt att bedöma, när man icke exakt kände storleken av den mjölkproduktion, på vilken den allmänna tilldelningen skulle grundas. Härtill kom, att man före tilläggstilldelningens bestämmande ansåg sig böra avvakta, i vad mån planerad import skulle komma till stånd. Därför ansågs småbrukarnas riksförbunds i interpellationen berörda framställning icke då kunna föranleda ytterligare kraftfodertilldelning. Sedan den allmänna tilldelningen verkställdes och den till förfogande stående reservkvantitetens storlek närmare kunnat bestämmas, befanns, att det allmänna försörjningsläget i fråga om oljekraftfoder förbättrats i ganska stor omfattning. Livsmedelskommissionen beslöt på grund härav att inom Götaland, Svealand och Gävleborgs län medgiva en betydande extra tilldelning av oljekraftfoder utöver den som tidigare utgått. Meddelande om denna extra tilldelning lämnades i radio den 17 oktober 1943 samt kungjordes sedermera genom cirkulär från kommissionen. Med beaktande av den allmänna principen för tilldelningen, nämligen att den borde ske så att den i största möjliga utsträckning främjade mjölkproduktionen, bestämdes till en början, att den extra tilldelningen skulle användas uteslutande till stödande av den mjölkproduktion som låg närmast under den fastställda grundproduktionen. Enär emellertid det övervägande antalet mjölkkor inom landet har en mjölkproduktion, som uppgår till eller överstiger nämnda grundproduktion, ansågs det ur praktisk synpunkt mest lämpligt att lämna den extra tilldelningen genomgående såsom en tilldelning med viss kvantitet per mjölkko. Nämnda kvantitet har fastställts till olika belopp för olika län och utgör högst 50 kilogram och lägst 25 kilogram per mjölkko.

Genom de principer, som tillämpas vid den extra tilldelningen, kunna även sådana jordbrukare, som på grund av låg mjölkavkastning hos sina besätningar eller särskilt stor kalvuppfödning icke erhöilo något eller blott en mindre mängd kraftfoder vid den allmänna tilldelningen, nu erhålla kraftfoder. De mindre produktionskraftiga besättningarna få anses genom extratilldelningen ha kommit i en jämförelsevis gynnad ställning. Det anförda ger sålunda vid handen, att — i anslutning till att de för mjölkproduktionen viktigaste behoven blivit fyllda — riksdagens önskemål även om stöd för det mindre jordbrukets intressen beaktats, i den mån så kunnat ske utan olägenhet för folkförsörjningen.

Vidare anfördes ej.

§ 8.

Svar på interpellation.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr Hansson i Skediga till chefen för folkhushållningsdepartementet riktat följande frågor:

1. Komma sådana åtgärder att vidtagas, att de vid försäljning av groddskadad spannmål av köparna gjorda avdragen bli rimliga i proportion till mälningsgraden?

Svar på interpellation. (Forts.)

2. Om så blir fallet, kan det förväntas, att de som redan sålt sin säd och fått vidkännas dessa oskäliga avdrag erhålla gottgörelse för de lidna förlusterna i form av efterreglering?

Efter överenskommelse med chefen för folkhushållningsdepartementet kommer jag att besvara denna interpellation.

Under senaste år har i fråga om den tillåtna mältningsgraden hos brödsäd gällt att brödsäd betraktas såsom icke fullgod, då halten av grodda kärnor överstigit 5 procent. En groddhalt överstigande detta procenttal måste nämligen anses i väsentlig grad nedsätta brödsädens kvalitet. De relativt goda bärgningsförhållandena, som i regel rått under de senaste åren, ha emellertid medfört, att den kvantitet brödsäd, som på grund av groddskada måst betecknas såsom icke fullgod, varit ganska obetydlig.

Under de regleringsår, som närmast föregått det nuvarande, har vid svenska spannmålsaktiebolagets och auktoriserade spannmålshandlares inköp av fullgod brödsäd tillämpats ett visst fastställt grundpris, vilket reglerats med särskilda tillägg eller avdrag, beroende på spannmålens kvalitet. Beträffande vete och råg har avdrag sålunda skett, då halten grodda kärnor överstigit 2 procent och avdragets storlek har uppgått till $\frac{1}{10}$ procent av priset för varje tiondels procent, varmed groddhalten överstigit nämnda procenttal upp till 5 procent. Därest groddhalten överstigit 5 procent, har spannmålen betraktats såsom icke fullgod. För icke fullgod spannmål har betalats ett pris, som med visst belopp per deciton understigit grundpriset. Nämnda pris för icke fullgod spannmål låg under regleringsåret 1942/43 för vårvete 3 kronor och för höstvete och råg 2 kronor per deciton under grundpriset. Anledningen till att icke fullgod spannmål sålunda betalats efter ett pris, som mer ligger i nivå med brödsädspriserna än med fodersädspriserna, har varit den omständigheten, att odlarna i stort sett icke fått förfoga över brödsäden för utfodningsändamål utan varit hänvisade att inleverera hela sitt brödsädsöverskott till det allmänna. Den icke fullgoda spannmålen har under krisåren kommit till användning huvudsakligen för industriellt och tekniskt bruk.

Brödsäd, som uppfyllt de för fullgod spannmål uppställda kvalitetsfordringarna i allt utom beträffande mältningsgraden, har enligt prisregleringsbestämmelserna betraktats såsom icke fullgod och har följaktligen betalats efter ett pris, som med visst belopp per deciton understigit grundpriset. Skulle sådan brödsäd däremot ha betalats enligt de för fullgod brödsäd gällande bestämmelserna, skulle kvalitetsavdragen i vissa fall, då groddhalten ej varit alltför hög, icke kommit att sammanlagt uppgå till så högt belopp, att priset kommit att motsvara eller ligga under priset för icke fullgod spannmål av ifrågavarande slag. Med hänsyn till det lägre värdet hos brödsäd, som ej fyller de uppställda kvalitetsfordringarna i fråga om groddhalten, har det emellertid tidigare ansetts fullt motiverat och försvarligt att betala sådan brödsäd efter ett lägre pris.

Då prisregleringsskalorna för brödsäd av innevarande års skörd fastställdes i augusti månad, stod det klart, att framför allt rågen skulle komma att i ovanligt stor omfattning vara behäftad med groddskador. På grund härav höjdes den gräns för halten grodda kärnor, över vilken råg icke skulle betraktas såsom fullgod, från 5 till 6 procent. Samtidigt höjdes det procenttal, vid vilket avdrag för mältningsgrad skulle börja ske, från 2 till 3 procent. I övrigt fastställdes prisregleringsbestämmelser av i huvudsak motsvarande innehåll som under de närmast föregående åren. För icke fullgod spannmål skulle enligt de sålunda fastställda bestämmelserna betalas ett pris, som för vårvete med 4 kronor och för höstvete och råg med 2 kronor per deciton understeg det bestämda grundpriset.

Svar på interpellation. (Forts.)

Då brödsäd av årets skörd började saluföras, visade det sig, att såväl vete som råg voro groddskadade i betydligt större omfattning än man tidigare haft anledning räkna med. Undersökningar igångsattes därför rörande möjligheterna att kunna göra en del av den groddskadade spannmålen till kvarnduglig vara. Bestämmelsen att brödsäd, som på grund av hög mälningsgrad ej var att betrakta såsom fullgod, skulle betalas efter samma grunder som icke fullgod spannmål, kom då att framstå som i vissa fall obillig för odlarna. Med anledning härav bemyndigade Kungl. Maj:t efter därom av livsmedelskommissionen gjord framställning, vilken inkommit till jordbruksdepartementet den 15 oktober 1943, kommissionen den 22 i samma månad att meddela bestämmelser av innehåll att icke fullgod brödsäd, som uppfyllde de för fullgod spannmål uppställda kvalitetsfordringarna i allt utom beträffande mälningsgraden, skulle betalas efter de för fullgod spannmål gällande bestämmelserna med undantag av att pristillägg för proteinhalt ej skulle äga rum. Priset skulle dock aldrig få understiga ett belopp, som för vårvete med 4 kronor och för höstvete och råg med 2 kronor per deciton understeg det för fullgod spannmål gällande inlösningspriset. Genom cirkulär som utkom av trycket den 23 oktober 1943 har livsmedelskommissionen utfärdat föreskrifter om ändring av prisregleringsbestämmelserna i överensstämmelse härmed.

Till belysande av skillnaden mellan de äldre och de nya bestämmelserna må följande exempel anföras. För höstvete är gällande inlösningspris 27 kronor 60 öre per deciton. Därest det förutsättes, att vetets kvalitet är sådan, att några avdrag eller tillägg ej behöva göras för andra egenskaper än groddhalten, blir priset vid en groddhalt av 5 procent 26 kronor 77 öre. Vid en högre groddhalt än 5 procent skulle priset enligt de äldre bestämmelserna alltid bli 25 kronor 60 öre. De nya bestämmelserna medföra, att priset blir högre, då groddhalten ej uppgår till 9.3 procent eller däröver. Sålunda blir priset 25 kronor 67 öre vid en groddhalt av 9 procent, 25 kronor 95 öre vid en groddhalt av 8 procent o. s. v. I fråga om råg medföra de nya bestämmelserna under förut angivna förutsättningar en prisförbättring, då groddhalten ligger över 6 men under 10.5 procent. Vid en groddhalt på 10.5 procent eller däröver blir priset lika högt enligt de gamla och de nya bestämmelserna.

De av livsmedelskommissionen utfärdade prisregleringsföreskrifterna avse närmast det pris, som skall gälla vid svenska spannmålsaktiebolagets inlösen av beslagtagna brödsäd i juni månad 1944. Livsmedelskommissionen har emellertid uppdragit åt spannmålsbolaget att lämna föreskrifter om att de auktoriserade spannmålshandlarna skola tillämpa motsvarande regler jämväl vid sådana inköp av brödsäd, som ske dessförinnan under det löpande regleringsåret. Vad angår redan försäld brödsäd av årets skörd komma de nya reglerna enligt spannmålsbolagets föreskrifter att tillämpas retroaktivt beträffande sådana leveranser, som ägt rum från och med den 1 september 1943, och där slutlig avräkning mellan köpare och säljare ännu icke verkställts. Är slutlig avräkning redan verkställd, skola föreskrifterna tillämpas allenast i den mån någondera parten så påfordrar. De av spannmålsbolaget sålunda meddelade bestämmelserna kunna givetvis tillämpas endast beträffande sådan spannmål, för vilken vederbörliga analyser föreligga. I fråga om sådan brödsäd, som försålts efter s. k. förenklad prisreglering, och där analyser följaktligen ej verkställts, kan av naturliga orsaker något åläggande till handeln om efterreglering icke äga rum.

Av vad jag nu anfört framgår, att åtgärder i det av interpellanten avsedda syftet redan vidtagits.

Svar på interpellation. (Forts.)

Härpå yttrade

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för svaret och även därför, att åtgärder vidtagits för att rätta till de förluster, som oförskyllt drabbat jordbrukarna. Enligt vad statsrådet i sitt svar upplyste kommer en efterprisreglering att ske av de försålda partierna spannmål. Detta vill jag med särskild tacksamhet notera. Att ett så stort missnöje rådde bland jordbrukarna över de stora avdragen, nämligen kronor 2:25 per 100 kg vete och råg, är helt naturligt, när jordbrukarna gjort sitt bästa för att bärga sin skörd och sedan utan vidare få vidkännas dessa avdrag. Alldeles särskilt har man haft anledning till missnöje, när vid provbakning av mjöl, som jordbrukaren enligt ransoneringsbestämmelserna själv fått använda, något fel på mjölet icke kunnat påvisas. För att skaffa bevis på detta har jag tagit med mig ett par kilogram vetemjöl och lämnat det till en familj här i Stockholm för provbakning. Jag har därefter erhållit ett intyg, som jag skall be att få uppläsa för kammaren: »På uppdrag av hr riksdagsman K. E. Hansson i Skediga har jag företagit provbakning å av denne för ändamålet överlämnade två kg vetemjöl. Proven, som omfattat såväl grövre som finare bakverk — småkakor m. m. — ha företagits för att utröna om ifrågavarande mjöl vore av lägre kvalité än vanligen i marknaden förekommande vetemjölssorter. De företagna proven utvisa, att så ej är fallet utan fullt i klass med det vetemjöl, som nu saluhålles i affärerna. Resultatet ger ingen som helst anledning till anmärkning. Stockholm etc.» Jag behöver icke läsa upp namnen, men intyget är underskrivet av två personer.

Beträffande kvarnarnas avans är att anmärka att de taga ut 45 öre per kg för mjöl, och då ha de betalt 26.5 öre för fullgott vete. När prisskillnaden mellan vetet och det därur utvunna mjölet kan beräknas till 12—14 öre per kg, tycker man, att det kunde vara nog, och att mera icke skulle behöva pressas ut. Det är givet, att jordbrukarna vid sådant förhållande känna sig verkligen missnöjda. Jag vill därför uttala mitt varma tack till herr statsrådet för att han rättat till en sådan sak. Vid t. ex. 7 % groddhalt, såsom det hänt i flera fall, blir det beträffande vete ett avdrag av 2 kr. 25 öre vid inleverans av 100 säckar per 100 kg. Det behövs blott, att två säckar oskadat vete inblandas, och varan är fullt kvarnduglig. Vid sådant förhållande bör man från jordbrukarhåll med tacksamhet notera den rättelse som statsrådet härutinnan vidtagit.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9.

Föredrogs den av herr *Svensson* i Ljungskile vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet, angående potatisskördens storlek m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10.

Föredrogs den av herr *Persson* i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, i anledning av

tillämpningen i visst avseende av lagen om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11.

Föredros vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den militära väderlekstjänstens organisation; och

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till bestridande av på marinen belöpande kostnader för inköp av Berga egendom invid Hårsfjärden.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 12.

*Statsbidrag
till social
hemhjälp-
verksamhet.*

Föredros statsutskottets utlåtande, nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till social hemhjälpverksamhet jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 332 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 oktober 1943, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att av statsmedel finge beviljas bidrag till social hemhjälpverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för socialdepartementet i nämnda statsrådsprotokoll förordade grunder;

dels föreskriva, att under kalenderåret 1944 statsbidrag skulle utgå för högst 500 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidsanställda hemvårdarinnor;

dels medgiva, att utbildningen av hemvårdarinnor understöddes med statsbidrag på det sätt, som departementschefen förordat;

dels medgiva, att Kungl. Maj:t finge under budgetåret 1943/44 från det under åttonde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning bevilja understöd med ytterligare högst 25,800 kronor utöver tidigare medgivet belopp, 425,000 kronor;

dels ock å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 under femte huvudtiteln till Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor anvisa ett reservationsanslag av 72,500 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle heltidsanställd hemvårdarinna åtnjuta lön efter ett grundlönebelopp av 1,200 kronor för år jämte dyrtidstillägg efter samma grunder, som gälla för distriktssköterska (för närvarande 19.6 procent). Härtill skulle komma förmånen av fri bostad eller ersättning för densamma ävensom tre ålderstillägg å vardera 100 kronor. Deltidsanställd hemvårdarinna skulle åtnjuta en minimiinkomst av 5 kronor per arbetsdag, dock minst 400 kronor per år.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagens kamrar väckta motioner.

I motionen II: 464 hade, bland annat, föreslagits, att minimiersättningen till deltidsanställd hemvårdarinna skulle bestämmas till 6 kronor för dag.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte

1) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 331 och 344 samt II: 456, 464, 481 och 483 ävensom med avslag å motionerna I: 329

Statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

och 345 samt II: 482 medgiva att av statsmedel finge beviljas bidrag till social hemhjälpverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet förordade grunder,

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) föreskriva, att under kalenderåret 1944 statsbidrag skulle utgå för högst 500 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidsanställda hemvårdarinnor,

b) medgiva, att utbildningen av hemvårdarinnor understöddes med statsbidrag på det sätt som förordats i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 oktober 1943,

c) medgiva, att Kungl. Maj:t finge under budgetåret 1943/44 från det under åttonde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning bevilja understöd med ytterligare högst 25,800 kronor utöver tidigare medgivet belopp, 425,000 kronor,

d) till Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 72,500 kronor.

I fråga om löneförmånerna till hemvårdarinnorna hade utskottet tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag dock med den ändring, att grundlönen till heltidsanställd hemvårdarinna skulle bestämmas till 1,500 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bäckström, Andréén, Heiding, Björkman, Persson* i Skabersjö, *Skoglund, Andersson* i Södergård, *Pettersson* i Dahl och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 331 samt II: 456, 464 och 483 ävensom med avslag å motionerna I: 329, 344 och 345 samt II: 481 och 482 medgiva, att av statsmedel finge beviljas bidrag till social hemhjälpverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med av reservanternas förordade grunder,

2) med bifall — — — 72,500 kronor.

Enligt reservanternas mening vore Kungl. Maj:ts förslag beträffande grundlönen väl avvägt.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Fru **Skoglund-Lindblom**: Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse jag finner, att statsutskottet givit sin anslutning till en av de synpunkter jag framfört i min motion, nämligen den att väl kvalificerade hembiträden skola i talrikast möjliga fall tagas i anspråk för uppgiften såsom hemvårdarinnor. Jag tror att det är lyckligt att så sker, och jag hoppas, att man, när det nu gäller att föra ut denna reform i det praktiska livet, också följer denna anvisning. Detta är viktigt bl. a. därför, att det eljest finns risk för att det kommer att bli ännu svårare än nu att få kvinnlig arbetskraft till hemmen. Öppnar man goda möjligheter för hembiträdeskåren att kunna avancera till hemvårdarinnor, så tror jag att detta kommer att verka höjande på kåren i dess helhet och dessutom bidra till att få bort de mindervärdighetskomplex som tyvärr nu finnas inom denna kär, låt vara alldeles obefogat och oberättigat. Allt vad som kan göras för att få hemarbetet erkänt som ett yrke lika gott som något annat och förresten bättre än månet annat bör också göras.

Jag är naturligtvis icke lika nöjd med utskottets ställningstagande till mina andra förslag. Utskottet har avstyrkt mitt förslag att höja ersättningen för deltidsanställda från minst 5 kronor till minst 6 kronor per dag. Jag tror att det

Statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

skall visa sig, att 5 kronor på en del håll är alldeles för litet för att locka dugliga kvinnor till hemvårdarinnor. Ty det blir, som jag framhållit i min motion, nog ofta så, att dessa hemvårdarinnor måste hålla sig maten själva. Men vi fa ju se, hur det artar sig och hur det kommer att se ut vid ett praktiskt utformat arbete. Kommunerna ha ju rätt att betala mera än minimiersättningen, och det kanske då ordnar sig bra i alla fall.

Utskottet har icke heller gått med på att höja landstingens andel i kostnaderna och minska kommunernas. Jag beklagar detta med tanke på det olika skattetrycket i de skilda kommunerna. I Norrland ha vi ju kommuner med tre och fyra gånger så stort skattetryck som andra kommuner. Trycket av landstingsskatten drabbar däremot lika, och då landstinget ju icke är annat än en kommun, men en stor kommun, skulle ett överflyttande på landstingen av större del av kostnaden ha verkat skatteutjämning. Det talas så mycket och så ofta om behovet av skatteutjämning, men det tycks vara svårare att åstadkomma den. Vi ha här ett exempel på detta. Det är emellertid min förhoppning, att den av mig framförda synpunkten framdeles kommer att vinna beaktande.

Något yrkande med avseende på kostnadsfördelningen anser jag mig icke böra framställa. Däremot kan jag icke underlåta att med ett yrkande understryka min mening, att dagsersättningen till deltidanställda hemvårdarinnor satts för lågt i den kungl. propositionen. Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan, dock med den ändring i utskottets motivering, att i det stycke på sid. 16 i utskottets utlåtande, som börjar med »I motionen II: 464» och slutar med »förslag», orden »Kungl. Maj:ts förslag» utbytas mot orden »motionen».

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag skall först be att få uttala min tillfredsställelse med det förslag, som här föreligger. Det är icke tal om annat än att detta kommer att fylla ett stort behov och att detta förslag kommer att ha särskild betydelse för landsbygden. Såsom framgår av Kungl. Maj:ts proposition, är det egentligen i städer och tätbebyggda samhällen, alltså mera skatte- och bärkraftiga kommuner, som detta behov hittills tillgodosetts och att landsbygden här har kommit långt efter. Genom den möjlighet som nu öppnas kunna landskommunerna också ordna denna hemvårdarinnehjälp för sådana familjer, där husmodern på grund av sjukdom eller andra förhållanden icke kan fullgöra sina uppgifter. Kungl. Maj:t har särskilt understrukit att statsbidrag till den sociala hemhjälp bör i första hand komma landsbygden till godo. Sedan, när behovet där är tillgodosett, kan det även komma städer och stadsliknande samhällen till godo. Utskottet är inne på samma vägar, men utskottet har kanske icke så kraftigt som det skett i Kungl. Maj:ts proposition understrukit detta. Såsom vi alla veta är ju praxis, särskilt inom statsutskottet, att icke skriva så mycket. Jag vill emellertid ha framfört, att utskottet i detta fall icke har någon annan uppfattning än Kungl. Maj:t. Dessa hemvårdarinnor skola alltså i första hand komma landsbygden till godo, och sedan behovet där är tillgodosett, också städer och stadsliknande samhällen.

Jag är för min del fullkomligt överens med utskottet utom beträffande en punkt, nämligen den som gäller dessa hemvårdarinnors löner. Det är klart att man icke på något håll menar, att denna kategori, som man kommer att fordra så mycket av, icke skulle vara fullt kompetent och icke heller att vederbörande skulle ha en lön som icke motsvarar de fordringar som ställas på dem. Det har emellertid tydligt framgått av handlingarna, att såväl befolkningsutredningen som Kungl. Maj:t allmänt — jag hoppas också utskottet — har den uppfattningen, att dessa löner dock icke få ligga så att de försvåra

Statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

möjligheterna att bibehålla eller, såsom det heter, icke skola medföra en omotiverad stegring av nuvarande lönenivå inom hemvårdarinneyrket. Vidare måste dessa löner ställas i relation till lönerna för de statliga befattningshavare som ligga närmast till, nämligen distriktssköterskor och barnmorskor. Det har man särskilt gjort i statskontorets och medicinalstyrelsens yttranden. För distriktssköterskor fordrar man, att de skola ha genomgått en kurs som i regel varar fyra år. Barnmorskorna ha också en lång utbildningstid, fastän icke så lång och dyrbar som distriktssköterskorna. Av dessa hemvårdarinnor fordrar man, att de skola vara praktiska, dugliga och kunniga personer och att de skola, om de skola ha särskild utbildning, ha genomgått en kurs på femton månader. Ha de icke genomgått en sådan kurs men ändå ha någon praktik, skola de genomgå en kurs på två månader. Men det är icke heller nödvändigt med denna två månaders kurs, utan de kunna också få dispens från den. Man kan alltså säga att här såsom regel fordras, att de skola vara kunniga, dugliga och erfarna i sådana praktiska ting som dessa hemvårdarinnor skola ha hand om i hemmen. Det är alltså ingen dyrbar utbildning som kan sägas ha någon betydelse, åtminstone vad beträffar de första tjänster som nu komma att tillsättas. Man kan därför icke jämföra hemvårdarinnorna med vare sig distriktssköterskor eller barnmorskor, vilka båda kategorier ha en mycket dyrare utbildning än de förstnämnda.

Den lön som utskottet här förordar ligger 300 kronor högre än den som Kungl. Maj:ts och reservanterna föreslå. Utskottet förordar en lön på 1,500 kronor plus indextillägg enligt ramavtalet med 19.6 % eller tillsammans 1,794 kronor. Det är praktiskt taget detsamma som befolkningsutredningen föreslagit, nämligen 1,800 kronor. Alltså kan man säga, att utskottets och befolkningsutredningens förslag till lön äro desamma. Härifrån skilja sig Kungl. Maj:ts och reservanternas förslag så till vida, att dessa föreslå en lön på 1,200 kronor plus indextillägg med 19.6 % eller en kontant lön av 1,435 kronor. Sedan tillkommer ersättning för möblerad bostad, värme, lyse och telefon, vilken ersättning värderats i runt tal till 600 kronor. Nu är det klart, att bostadens värde är beroende på den plats det gäller. Dess värde kan ju vara högre än 600 kronor men också lägre. I genomsnitt kan man räkna med ett värde av 600 kronor, och då är man uppe i en lön på 2,040 kronor. Sedan kommer den förmån som dessa hemvårdarinnor ha, att de få mat på de ställen där de skola tillfälligtvis arbeta. Nu har man här gjort den invändningen, att det kanske icke är så säkert, att en hemvårdarinna har möjlighet att få mat på det ställe där hon arbetar, eftersom hon otvivelaktigt många gånger kan ha tjänstgöring i hem som äro så fattiga och ha det så dåligt, att det är synd att äta upp maten för familjens medlemmar. I så fall skulle hon ha mat med sig. Man kan emellertid knappast tänka sig annat än att en hemvårdarinna, som är hos en familj och där lagar maten åt familjens medlemmar, också får äta av den maten. Alltså måste man räkna med att hon de dagar hon tjänstgör har mat på arbetsplatsen. Statskontoret säger, att man bör kunna värdera denna förmån till lågt räknat 300 kronor. Läger man nu dessa 300 kronor till den kontanta lönen plus tillägg och värdet av bostadsförmånen, kommer man upp till en begynnelselönen av 2,340 kronor. Härmed skall man jämföra lönerna för barnmorskor och distriktssköterskor. Barnmorskorna ha en lön på 1,800 kronor plus dyrtids- och kristillägg med 31 %. Distriktssköterskorna ha en lön på 1,800 kronor plus tillägg av landstinget med 480 kronor eller tillhoppa 2,280 kronor, och de komma med indextillägg enligt ramavtalet upp till en lön på 2,700 kronor. Gör man denna jämförelse mellan lönerna och tänker på den utbildning som fordras av barnmorskor och distriktssköterskor och de kostnader som dessa sköterskor ha för att bli kompetenta i sitt yrke, kan jag icke för-

Statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet. (Forts.)

stå annat än att den lön som Kungl. Maj:t och reservanterna föreslå för en hemvårdarinna bör anses rimlig. Man tycker, att den ligger så pass högt, att den fyller alla anspråk.

Den av utskottet föreslagna förändringen inverkar också på ett annat sätt. Som kammarens ledamöter torde ha observerat föreslår Kungl. Maj:t, att statsbidraget skall utgå med 800 kronor per år för varje hemvårdarinna och att en hemvårdarinna skall beräknas på 2,000 invånare. I en motion av herr Hansson i Skediga framhålles, att det på landsbygden vid gles bebyggelse kan bli svårt att komma upp till 2,000 invånares underlag för en hemvårdarinna, och att man därför skall kunna gå ned under denna siffra. Kungl. Maj:ts förslag lämnar också möjlighet därtill på så sätt, att socialstyrelsen skall kunna medgiva, att statsbidraget skall utgå med 75 kronor per 100 invånare. I realiteten innebär detta, att man kan lämna statsbidrag till en hemvårdarinna på 1,067 invånare. Med samma bestämmelse tillämpad på utskottets förslag skulle man vid en höjning av statsbidraget från 800 till 1,000 kronor få 1,333 invånare på en hemvårdarinna. Nu kan man kanske säga, att det icke innebär någon olägenhet, att den organisation, som har hand om dessa hemvårdarinnor, får ett statsbidrag på 1,000 i stället för 800 kronor, men på landsbygden, där det är besvärligt att ordna det så, att man får ett lagom stort befolkningsunderlag, kommer det att inverka menligt. Man måste med andra ord ha ett större befolkningsunderlag enligt utskottets än enligt Kungl. Maj:ts och reservanternas förslag.

Man har också anledning fråga sig, hur det kommer att ställa sig i de fall, då man redan har anställt hemvårdarinna. Det finns dock en del sådana fall också ute på landsbygden. Vilka löner utgå för närvarande i realiteten? Jag skulle tro, att det i allmänhet ligger så till, att lönen för närvarande ligger under vad Kungl. Maj:t och reservanterna förordar. I Skellefteå landskommun har man sålunda anställt elva stycken hemvårdarinnor. Denna kommun är ingalunda någon billig ort utan jag skulle tro, att den ligger ganska högt upp. Man har anställt dem från den 1 januari med en avlönning av 70 kronor per månad plus 2 kronor för varje dag, som de arbeta. Det är att märka, att de icke ha någon bostadsförmån utan endast ha dessa kontanta belopp. I en lapplandskommun har man anställt en hemvårdarinna för 1,500 kronor i ett för allt alltså utan andra förmåner. Jönköpings landsting har anställt ganska många för en kontant lön av 900 kronor jämte en del mindre förmåner.

Jag har med dessa exempel velat visa, att det, var man än undersöker avlöningsförhållandena, visar sig, att den av Kungl. Maj:t föreslagna lönen ligger så pass högt, att den står sig jämfört med de löner som för närvarande tillämpas på de håll, där man redan har infört denna hemvårdarinneorganisation.

Herr talman! Jag tillåter mig med denna motivering yrka bifall till den reservation, som bifogats utskottets utlåtande av herr J. B. Johansson m. fl.

Fröken **Andersson**: Herr talman! Jag vill med tillfredsställelse konstatera att departementschefen har lagt upp detta ärende på sådant sätt, att den standardisering av verksamheten, som man tidigare befarade skulle bli ett resultat av att verksamheten skulle kunna få direkt statsunderstöd, åtminstone i någon mån har undvikits dels därigenom att enskilda sammanslutningar skola kunna få bidrag till denna verksamhet, dels därigenom att verksamheten skall kunna överlätas på dessa sammanslutningar.

Tar jag sedan upp lönefrågan, som från ett par håll har diskuterats här, så måste jag säga, att, när jag hörde en företrädare för reservanterna lägga fram sina synpunkter, jag fick ett intryck av att vederbörande bra mycket

Statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

röra sig i ett lufttomt rum. Det gäller väl ändå här, när det nu är fråga om en social reform av den betydelse, som denna sak har och som från alla håll har intygats, det gäller väl ändå, säger jag, att se till att man driver en sådan lönepolitik, att man verkligen får folk, som vill ägna sig åt uppgiften i fråga. Annars blir det ju så, som ett par kamrater tillsammans med mig ha betonat i en motion, att denna fina och önskvärda reform kommer att stanna på papperet. Man kan drömma önskedrömmar aldrig så mycket och säga att det är tillräckligt för en kvinna, som arbetar i ett hem, att få 1,200 kronor jämte en del mindre tillägg, men man kan ändå aldrig bortse ifrån att tillgångs- och efterfrågerelationerna ligga till på det sättet, att man icke får folk för den lönen. Är det då icke av vikt att se till att det drives en sådan lönepolitik, att man får kunnigt och duktigt folk till denna uppgift?

Det har här dragits paralleller med å ena sidan hembiträderna och å andra sidan distriktssköterskorna. Vad först gäller hembiträderna får man väl ändå säga, att uppgiften för en hemvårdarinna ligger på ett helt annat plan än den för ett vanligt hembitråde. Åtminstone är det så i regel. Det betonas också i propositionen, att hemvårdarinnans arbete »är av krävande natur», som det särskilt heter. Det gäller alltså icke för henne att som ett hembitråde gå i en och samma familj och sköta en liknande syssla dag efter dag, utan det gäller att komma till olika familjer, ta itu med det värsta och ta hand om andras barn och sköta ett helt främmande hem. Var och en, som har aldrig så liten kontakt med dessa problem, måste väl ändå konstatera att det är i längden en väsentligt mer krävande uppgift än ett vanligt hembiträdes arbete.

Kommer jag så till den andra parallellen, nämligen med distriktssköterskornas löner, så har det redan betonats att även med det förslag, som befolkningsutredningen framlade, blir det en löneskillnad på minst 700 kronor och i realiteten väsentligt mera, därför att flertalet landsting på grund av bristande tillgång på sköterskor ha måst väsentligt höja de formellt fastslagna lönerna.

Man har här hänvisat till att vederbörande hemvårdarinnor ju få fri kost. Jag vill för min del endast understryka vad som på den punkten redan har sagts av fru Skoglund-Lindblom och andra, nämligen att den bestämmelsen stannar nog ofta på papperet. Jag skall endast peka på en liten besvärlighet, den nämligen att en hemvårdarinna kan komma att gå i flera fattiga hem under samma dag och vilket hem skall då bestå huvudmålet? Det uppstår en rad sådana praktiska svårigheter.

När man hör herrarna tala om de väldigt stora uppgifter, som kvinnorna utföra genom sitt arbete i hemmen, och när man sedan hör den värdesättning herrarna vilja ge detta arbete, så får man nog bra mycket ett intryck av att det första påståendet om den väldiga betydelsen bra mycket rör sig på de poetiska överdrifternas dimhöljda och gungande plan i stället för på verklighetens fasta mark.

Jag kommer så över till frågan om tillsynen över denna verksamhet. I det rådgivande organ, som skall stå till socialstyrelsens förfogande, skola finnas representanter bland annat för husmödrarnas samarbetskommitté. Denna kommitté består av två politiska och två opolitiska kvinnoorganisationer. De politiska äro socialdemokratiska kvinnoförbundet och svenska landsbygdens kvinnoorganisation. Det kan icke, föreställer jag mig, vara ett förbiseende från socialministerns sida, att propositionen har utformats på detta sätt. I högerns centrala kvinnoråds yttrande över betänkandet betonade vi nämligen, att vi ha mycket svårt att förstå, att vissa politiska kvinnoorganisationer ha större förutsättningar än andra att lösa hemhjälpfrågan. Det kan icke heller vara någon slags demokratisk synpunkt, som legat bakom detta förslag, ty högerns centrala kvinnoråd är lika stort som socialdemokratiska kvinnoförbundet och är

Statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet. (Forts.)

fyra gånger så stort som landsbygdens kvinnoorganisation. Vi äro fullt på det klara med att exempelvis Sveriges husmodersföreningars riksförbund skall vara representerat, men där får man också den husmoderskunskap, som anses behöfelig.

Jag skulle icke nu ha tagit upp denna fråga, om vi icke hade haft precedensfall på denna punkt tidigare. År 1938 och 1939 fingo endast socialdemokratiska kvinnoförbundet och svenska landsbygdens kvinnoförbund deltaga i planläggandet av semesterverksamheten för husmödrar. Detta rättades visserligen till år 1940, men nu går man åter fram på samma linje.

Nu har utskottet vid behandlingen av den på denna punkt väckta motionen yttrat att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att vid utseende av ledamöter i nämnden vidtaga den jämkning, som må föranledas av motionärernas påpekande, men jag tycker nog att det hade varit önskvärt med ett klart och tydligt besked på den punkten. Jag säger icke, att denna fråga i och för sig är livsviktig, men jag säger, att det är ganska viktigt att man i ett demokratiskt land ser upp med sådana tendenser, som här gång efter gång göra sig gällande.

Jag kommer slutligen till en annan fråga, nämligen frågan om vilka kategorier som skola få del av denna hjälp. I både propositionen och utskottets utlåtande betonas, att även andra än obemedlade skola kunna få del av hjälpen, men såvitt jag förstår har man här tillåtit sig en ganska oklar och olycklig formulering. Det står nämligen, att dessa bemedlade kategorier skola få hjälp, därest omständigheterna i övrigt göra dylik hjälp påkallad. Jag tycker nog, att befolkningsutredningens formulering, att hjälp företrädesvis skall lämnas till medellösa hem hade varit bättre. Jag vill också för undvikande av missförstånd betona, att det är alldeles uppenbart, att hjälp av detta slag i första hand skall lämnas till obemedlade. Den saken har varit klar ända sedan frågan om hemhjälp för 25 år sedan diskuterades av bland andra Manfred Björkquist och Ida Norrby. Man betonade då, att det alltid i första hand är fråga om hjälp åt mindre bemedlade och icke en strävan att lösa hembiträdesfrågan. Jag vill betona, att det sista får det under inga förhållanden bli. Men jag vill också säga, att även i icke obemedlade hem kan problemet vid husmoderns frånfälle eller sjukdom bli precis lika svårt att lösa som i ett fattigt hem. Jag tänker härvidlag på den stora medelklassen.

Departementschefen har själv betonat, att särskilt där minderåriga barn finnas familjens hela trygghet kan äventyras och — säger departementschefen vidare — husmoderns frånfälle eller sjukdom kan leda till familjens upplösning. Jag menar för min del, att samma risk föreligger även när det gäller icke helt obemedlade, och jag skulle vilja tillägga, att det är väl lika litet önskvärt att dessa hem upplösas som att obemedlade hem göra det.

Nu har det visserligen sagts i propositionen, att där hjälp är berättigad skall sådan hjälp lämnas, därest omständigheterna i övrigt göra sådan hjälp påkallad, men i meningen bredvid står det att »i mån av tillgång på arbetskraft» skola även icke obemedlade kunna få hjälp. Detta är enligt min uppfattning oklart, och de två meningarna stå logiskt sett icke väl tillsammans. Om hjälp skall lämnas i mån av tillgång på arbetskraft, kan man därav dra den slutsatsen, att om någon bemedlad familj har aldrig så besvärligt skall denna familj icke förty komma i andra hand.

Nu har utskottet sagt, att någon precisering icke är nödvändig, därför att — det ligger i varje fall under resonemanget — denna familj kan nog i alla fall få hjälp. Man skall undersöka möjligheten att få lejd arbetskraft. Det är ju självklart och överensstämmer med vad jag sagt tidigare, men som alla veta är det icke säkert, att man kan få sådan lejd hjälp, i varje fall icke så snabbt som behövs vid ett hastigt påkommande sjukdomsfall.

Statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

Dessutom är det icke så rasande säkert att en medelklassfamilj, där hustrun kanske helt har skött hemmet förut och där familjen får extra kostnader i samband med hennes sjukdom, kan ekonomiskt bära den belastning, som följer med en lejd arbetskraft. Då säger man, att det är just detta, som de prövande organen skola ta hänsyn till. Jag har emellertid velat ta upp denna fråga för att understryka vikten av att de lokala organen, vilka som sagt ha prövningsrätt, skola taga hänsyn till dessa realiteter och icke låta frågan om tillgång på arbetskraft stå i centrum.

Jag kommer så över till det sista, som jag endast som hastigast vill beröra, nämligen dels frågan om åldern för inträde till hemvårdarinneskola, dels frågan om befrielse från den tvåmånaderskurs, som en föregående talare berörde. Befolkningsutredningen föreslog ju en minimiålder av 20 år för tillträde till hemvårdarinneskola. Departementschefen har sagt, att den åldern är för hög, vilket har accepterats av utskottet. Man säger emellertid, att skolan skall se till att vederbörande, som ansöker om inträde, har tillräcklig mognad. Jag vill endast framhålla, att en sådan mognad kan vara svår att konstatera a priori. Frånsett detta måste jag säga, att om man tar sikte på den verksamhet det här gäller, är det dock fråga om att dessa vårdarinnor skola vara i husmoderns ställe och kanske skola helt taga ansvaret för ett större eller mindre antal av andras barn. Det får väl då icke vara allt för unga människor som skola ha denna uppgift.

Jag kommer så till frågan om möjligheten till befrielse från den föreslagna tvåmånaderskursen. Här har från den första talarinnans sida på denna punkt understrukits vikten av att hembiträden skola direkt kunna avancera till hemvårdarinnor. Jag förstår den tankegång som ligger bakom detta resonemang, om man ser rent praktiskt på frågan. Jag skulle dock vilja betona, att hur viktigt det än är, att en person är mycket all round i fråga om rent praktisk kunnsighet på detta område, så är det dock önskvärt, att hon får en teoretisk klarläggning av problemen. Under en kurs av två månader får hon mera begrepp, än hon kanske tidigare haft, om barnavård, sjukvård, hälsolära, socialvård och sådant.

Utskottet tar upp frågan och säger, att en person skulle kunna få befrielse från ifrågavarande kurs, om hon dokumenterat sin kunnsighet i dessa avseenden. Det står emellertid ingenting om hur denna dokumentation skall ske. Jag skulle vilja betona vikten av att man inte tar rekommendationer från vilket håll som helst. Annorlunda ställer det sig emellertid, om vederbörande t. ex. gått igenom en husmoderskurs eller dylikt. Då får man dock såvitt möjligt ett objektivt bedömande av hennes lämplighet och skicklighet. Vi få också komma ihåg, att de som skola få hjälp böra veta, att vederbörande som skall övertaga skötseln av deras hem och barn har dokumenterade kvalifikationer härför, så att de kunna känna trygghet för att de överlämna hem och barn i goda och skickliga händer samt att vederbörande även ur andra synpunkter är skickad för sin uppgift.

Jag skall, herr talman, inte vidare gå in på detaljer här, utan jag slutar med att uttrycka den förhoppningen, att en utökning av den verksamhet som det här är fråga om kommer till stånd och att den kommer att motsvara de förväntningar som man med all rätt ställer på den.

Herr **Pettersson** i Dahl erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Fröken Andersson gjorde gällande, att den uppfattning jag hade var dimhöljd och att den plan som vi här hade icke hade någon fast grund. Jag vill säga till fröken Andersson, att luften icke är lika för oss bägge. Hon rör sig i stockholmsluften och jag i landsortsluften, och däri ligger en viss skillnad.

Statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet. (Forts.)

Nu säger fröken Andersson här, att man skall höja lönerna, så att vi kunna få folk. Jag skulle vilja ställa den frågan: förhåller det sig verkligen på det sättet, att man på de ställen där man redan ordnat denna sak inte kunnat få folk? Lönerna ha i många fall varit lägre än de som nu skola gälla på nyåret. Jag tror inte, att man kan göra gällande, att det med den lön Kungl. Maj:t föreslagit inte skall kunna gå att få folk.

Sedan påstår fröken Andersson också, att det är förenat med vissa svårigheter för vederbörande att få mat, när hon arbetar på mer än ett ställe. Känner jag folket på landsbygden rätt, så vilja de nog bjuda allesammans som vederbörande arbetar hos. Om hon således arbetar på flera ställen, får hon kanske mer, än hon vill ha, i stället för att hon skulle få för litet mat.

Jag är fullt överens med fröken Andersson om att man skall värdesätta det arbete som härvidlag utföres, och jag tror också, att man värdesätter det. Men vi skola vara på det klara med att, om vi här följa utskottet, så sättes åter löneskruven i gång inte bara för dem det här gäller utan även för barnmorskor, distriktssköterskor och andra som ha jämförlig tjänst. Det kunna vi vara fullt och fast övertygade om. Befolkningsutredningen har framfört den synpunkten, att lönenivån för dem det här gäller bör vara sådan, att det inte blir någon konkurrens med vanliga hembiträden.

Fröken **Andersson** erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill bara till herr Pettersson i Dahl säga, att både jag och flera kamrater här i kammaren fått underrättelse om hurusom man ute på den s. k. landsorten har måst höja lönerna för att överhuvud taget få folk, höja dem inte bara upp till den gräns det här är fråga om utan t. o. m. över denna gräns. Jag skall sedan inte ge mig vidare in på någon diskussion om stockholmsluften och landsluften. Jag vill bara säga, att när jag talade om lufttomt rum, så tänkte jag på tankerummet.

Herr **Pettersson** i Dahl, som på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag vill säga till fröken Andersson, att de löner det här är fråga om äro minimilöner och det är ingenting som hindrar, att man på vissa håll, om det behövs, utökar dem. Jag gratulerar fröken Andersson till att hon själv har en så hög luft i sitt tankerum.

Vidare anförde:

Herr **Isacsson**: Herr talman! Som kammarens ledamöter finna, ha vi inom utskottet lyckats komma överens om allt väsentligt utom vad lönerna beträffar. De anmärkningar som hittills gjorts av motionärerna kunna ha sitt värde, och jag hoppas, att Kungl. Maj:t beaktar dem i den mån som det är möjligt. Vad det gäller fru Skoglund-Lindblom, tycker jag ändå, att vi varit så pass tillmötesgående från utskottets sida i fråga om hennes motion särskilt i avseende å kvalifikationerna för hemvårdarinnorna, att hon skulle känna sig tämligen nöjd, i synnerhet som vi mycket starkt understryka, att när kompetenta kvinnor söka någon syssla, skall det lämnas dispens från kurser.

Jag skulle kunna instämma med fröken Andersson i hennes slutord, då hon uttryckte en förhoppning om att den reform som det nu är fråga om må kunna utvecklas, som det är tänkt, så att den fyller de onekligen mycket stora behov som föreligga. Jag höll på att säga, att jag också skulle kunna instämma med fröken Andersson, då hon tyckte sig finna, att herr Pettersson i Dahl befann sig i ett lufttomt rum, men jag kanske inte vågar göra det. Nog rör sig emellertid herr Pettersson i Dahl med något luftiga siffror, när han talar om den obetydliga skillnaden mellan de här föreslagna lönerna och de löner som utgå

Statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

till barnmorskor och distriktssköterskor. Nu står det visserligen, herr Pettersson i Dahl, i författningen, att distriktssköterska skall åtnjuta en lön av 1,800 kronor, men i realiteten har hon en grundlön på 2,280 kronor enligt överenskommelse som är träffad med landstingen, och vissa landsting betala ända upp till 2,480 kronor i grundlön. Skillnaden i fråga om begynnelselön blir då mellan 700 och 800 kronor. Detta är dock en avsevärd skillnad, när det gäller så små löner som det här är fråga om.

Herr Pettersson i Dahl framhåller emellertid, att det är orimligt att ha så liten skillnad mellan dessa löner, därför att en distriktssköterska har så mycket längre utbildningstid. Det är riktigt, att distriktssköterskan har det. Men om vi nu skola jämföra hennes insats med hemvårdarinnans, skola vi då göra det uteslutande ur synpunkten av den specialutbildning vederbörande får eller skola vi värdesätta vederbörandes insats mera ur social eller samhällelig synpunkt? Jag har en känsla av att herr Pettersson i Dahl undervärderar hemarbetet. När en familj blir lämnad åt sitt öde — och det kan man säga att den blir, när husmodern sjuknar och måste lämna den — vad betyder det då, att familjen i husmoderns ställe får till hjälp en sakkunnig person, som kan utföra det arbete som jag för min del anser vara oerhört viktigt? Det är nog ganska svårt både för herr Pettersson i Dahl, för mig och för andra att avgöra, vilket arbete som i det givna ögonblicket är det viktigaste och betydelsefullaste, det som förrättas av en särskilt specialutbildad befattningshavare eller det som förrättas dagligen av en husmor. Jag tror, att man får lägga andra synpunkter till grund för sitt bedömande, då det gäller värdesättningen av detta arbete, än herr Pettersson i Dahl gjort.

Herr Pettersson i Dahl ville emellertid inte vara med om att höja lönerna även av andra skäl. Han säger, att en hel del landsting och enskilda kommuner redan ha ordnat denna sak och att man där betalar lägre löner än som här föreslagits. Det är mycket möjligt. Så tillägger han, att om det skulle befinnas nödvändigt, kan man ju höja lönerna. Det är här som jag sätter ett stort frågetecken för den kommunala sakkunskapens vederhäftighet, när man resonerar på detta sätt. Enligt det förslag som herr Pettersson i Dahl förordar, erhåller vederbörande kommun ett statsbidrag på 800 kronor till hemvårdarinne-lön. Enligt det förslag som utskottet förordar, blir det 1,000 kronor i statsbidrag. Om herr Pettersson i Dahl gör sig besvär att räkna ut skillnaden i merutgift för kommunerna enligt reservationen och enligt utskottets förslag, blir den cirka 160 kronor om året, om jag icke räknar fel. Men om man sätter lönen för lågt, så har ju herr Pettersson i Dahl redan antytt möjligheten av att kommunen får höja den. Men den utgiften får kommunen bära själv. Dessutom får man, som redan nämnts, 200 kronor mindre i statsbidrag än enligt utskottets förslag. Jag förstår icke finessen i denna kommunala politik.

Om det nu blir, som man tänkt, en organisation som skall spridas ut över hela landet, så blir det en stark efterfrågan på sådana människor som lämpa sig för denna verksamhet. Att då från början sätta lönen för lågt är, som fröken Andersson yttrade, detsamma som att genomföra en organisation endast på papperet. Den får nämligen då aldrig den önskade utbredningen.

Det har vidare sagts av herr Pettersson i Dahl, att den av utskottet föreslagna lönesättningen skulle komma att medföra en allmän lönehöjning för distriktssköterskor, barnmorskor o. s. v. Denna lönehöjning är ju redan ett faktum, eftersom landstingen redan betala en lön som går långt utöver den som författningen enligt gäller. Jag tror därför, att jag inte tar miste, om jag säger, att vi nog stå inför nödvändigheten av en ytterligare löneförhöjning. Det visar sig ju, att det är ganska svårt att skaffa folk till sjukvården, och att man skall lyckas härmed utan att höja lönerna, det tvivlar jag på.

Statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

Jag vill också i detta sammanhang, då herr Pettersson i Dahl talade om barnmorskornas löner, passa på att varna för att vi från början skola glida in på samma system som vi gjort i fråga om barnmorskorna och deras avlöning. Det är väl bekant, skulle jag tro, för de flesta av kammarens ledamöter, hur det därmed förhöll sig vid det tillfälle, då vi började att närmare undersöka förhållandena på detta område. Somliga landsting hade på grund av kristiden och på grund av framställningar från barnmorskorna ansett det rimligt att höja deras löner rätt avsevärt. Andra hade höjt dem med mindre belopp, och några hade icke höjt dem alls. Det var ett tröstlöst och fullkomligt oefterrättligt tillstånd. Det visade sig också, att både riksdagen och Kungl. Maj:t formligen längtade efter att få en rättelse till stånd. Skola vi nu i fråga om en ny omfattande organisation börja med att sätta lönerna så lågt, att kommunerna kanske omedelbart tvingas att själva fylla ut dem med lönetillskott, då äro vi åter inne i samma oefterrättliga tillstånd. Jag tycker, att vi böra taga varning av vad som i detta avseende förekommit tidigare. Den lön som här är föreslagen kan absolut inte vara sådan, att den avskräcker. Det blir 700 å 800 kronor per kommun. När fru Skoglund-Lindblom var rädd för att vi icke skulle vilja vara med om en skatteutjämning för att få dagarvodet höjt, så vill jag säga, att det här rör sig om så små belopp, att det knappast kan vara skäl i att vara alltför upprörd över den krona det här kan vara fråga om. Jag tror, att vi i andra fall vidtagit mera betydande skatteutjämnings.

Herr talman! Eftersom det här endast tvistats om lönerna, anser jag mig icke ha anledning att gå in på förslaget i övrigt. Jag vill som övriga talare här uttrycka min tillfredsställelse över att vi verkligen kommit så långt i detta fall, och jag vill också uttala den förhoppningen, att förslaget nu skall visa sig fylla den uppgift, som vi väntar av det.

Till slut vill jag bara understryka, vad utskottet säger, nämligen att man ifrån tillsynsorganets sida inte alltför behårt håller på de föreskrivna kurserna. Det är ett rejält fruntimmer som behövs i husmoderns ställe. Det finns många sådana utan någon specialutbildning, och om sådana anmäla sig, bör man från socialstyrelsens sida icke tveka att giva dispens. Det är ett rejält handlag och vana vid praktiska arbetsuppgifter i hemmet som måste bli det avgörande i detta avseende.

Herr talman! Med stöd av vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lundh: Herr talman! Den lönefråga vi här diskutera sammanhänger på det intimaste med den utbildning som hemvårdarinnorna komma att få och den ställning som i det allmänna medvetandet kommer att ges åt deras kurser. Om man utgår ifrån att flertalet hemvårdarinnor skola komma att tagas från hembiträdeskategorien — och utskottet tycks ju närmast luta åt den uppfattningen — skulle det ju kunna förefalla vara rimligt, att man håller på den lägre lön som reservanterna föreslagit. Men om man återigen vill hävda, att dessa hemvårdarinnor skola få en ställning som är förmer än den som hembiträdena ha och att de skola vara mera kvalificerade, än vad man i regel kan begära av ett hembiträde, då förefalla mig de högre löner som utskottet föreslagit vara rimliga.

Om man ser på de arbetsuppgifter som närmast komma på hemvårdarinnornas lott, är det givetvis i första hand det rena grovarbetet. Det gäller för dem att kunna göra allt som överhuvud taget kan göras i ett hem. Men det är också andra uppgifter som man måste räkna med. Det är ju ett arbete av en verkligt social natur som det är fråga om. Det gäller att kunna gå ett hem

Statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

till handa som kanske befinner sig i svåra förhållanden, och det måste då krävas av en sådan hemvårdarinna, att hon utöver praktisk arbetsduglighet också har en betydande ansvarskänsla, en taktkänsla av ganska stora mått och att hon också har en viss social erfarenhet. Den utbildning av hemsystrar som redan nu finns i vårt land syftar ju till att skapa just den kategori av kvinnlig arbetskraft i hemmen som förenar dessa skilda egenskaper att både kunna ta i och arbeta med vad som behövs och samtidigt vara, om jag så får säga, en social medarbetare i hemmets värld.

Jag kan icke neka till att jag känner en viss tvekan inför de kompletteringskurser som här hava föreslagits. Det är ju alldeles självklart, att det här kommer helt att hänga på i vad mån man håller kraven uppe på dessa kurser och på antagandet av elever till desamma. Kan man verkligen på två månader bibringa ett aldrig så praktiskt förfaret hembiträde den ytterligare utbildning som krävs? Om man i den kungl. propositionen läser, vad som skall fordras av en kurs, är det sannerligen inte litet. Det är en viss teoretisk utbildning, och det är också en prövning av elevernas praktiska färdigheter och deras lämplighet för det yrke som det här är fråga om. Jag ifrågasätter verkligen, om man under två månader både kan bibringa eleverna dessa kunskaper och denna erfarenhet och samtidigt få så mycket tid över att man får en verkligt fullständig kunskap om vederbörandes skicklighet och lämplighet för yrket. Mig har det syntts mera lämpligt, att man hade kommit att bygga ut en redan bestående organisation i vårt land, att man kunnat ge de hemsysterskolor, som redan finnas, större möjligheter att utbilda flera hemvårdarinnor mot vad nu är fallet, och jag tror inte, att det skulle fordras ett så värst stort ekonomiskt bistånd för att möjliggöra en sådan utbildning. Överhuvud taget är jag av den uppfattningen, att det lyckligaste hade varit, om utskottet som det väsentliga här hade föreslagit en utbildning av hemvårdarinnor i ungefär den form som nu förekommer och att man hade betecknat andra möjligheter mera såsom en nödfallsåtgärd.

Nu är jag fullt medveten om att det här icke lönar sig att ställa något yrkande, men man kan ju alltid uttrycka en förhoppning om att tillsynsmyndigheten, när det gäller att utforma dessa kompletteringskurser, kommer att iakttaga all den försiktighet som krävs för att dessa kurser verkligen skola ge, vad man här har avsett. Ingen skulle med större tillfredsställelse än jag hälsa en sådan utveckling, att man verkligen kunde få dessa kurser så lagda, att man hade garantier för att den som har den behövliga praktiska erfarenheten genom en sådan kompletteringskurs verkligen kunde få den sociala utbildning som erfordras för att hon skall bli en hemvårdarinna i ordets egentliga bemärkelse. Med den ståndpunkt jag intar är det också givet, att jag med tillfredsställelse hälsar utskottets förslag om den högre lönen, då nämligen detta närmast korresponderar med tanken att en hemvårdarinna skall vara något för mer än ett praktiskt förfaret hembiträde.

Jag ber alltså, herr talman, att med uttalande av en förhoppning om att kompletteringskursen skall bli snarare ett tillfälligt inslag i detta arbete och att således en utvidgning av själva utbildningen skall komma till stånd i en nära framtid få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru Rydh Munck af Rosenshöld: Herr talman! Jag vill säga några ord i det här föreliggande ärendet i min egenskap dels av ledamot av 1941 års befolkningsutrednings delegation för hem- och familjefrågor, vilken ju haft utarbetandet av förslaget om hand, dels av motionär.

Givetvis skulle jag, eftersom jag inom befolkningsutredningen varit med om att föreslå en lön av 1,800 kronor, inte haft något emot att detta förslag

Statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)
blivit det segrande. Då diskussion kring utredningen efterlämnade en känsla av att man framför allt hyste en viss rädsla för att binda sig för en så hög lön för en gång för alla, även om dyrtiden skulle släppa, ha jag och mina medmotionärer ansett en framkomlig väg vara en kompromiss med en grundlön av 1,500 kronor och därtill foga ett dyrtidstillägg. Jag ber nu att få uttala min stora tillfredsställelse över att detta också blivit utskottets förslag.

Det ligger ju nära till hands att jämföra hemvårdarinnornas uppgift med hembiträdenas, därför att båda kategorierna syssla med husligt arbete. Men gör man den jämförelsen, står det genast klart, att det är något annat än enbart kunnighet i husligt arbete, som fordras av en hemvårdarinna. Man kan därför inte utan vidare jämföra lönerna i dessa båda fall, inom parentes må dock framhållas, att hembiträdena på många håll ha en lön, som betydligt överstiger den av Kungl. Maj:t föreslagna hemvårdarinne-lönen.

Vad själva arbetet beträffar, får man taga hänsyn till att en hemvårdarinna, som kanske dag för dag får gå till ett nytt ställe, ständigt har att sköta ett hem, när där är som värst, och alltid ta itu med grovgöromål och annat tungt arbete. Så ter sig i alla fall inte arbetet för ett hembitråde. Även om hembitrådet har det knogigt, är i det i alla fall en lugnare rytm över hennes dag.

När det vidare säges, att hemvårdarinnans lön ökas på grund av de naturaförmåner, som hon åtnjuter, vill jag varna för att man generellt utgår ifrån att hon kan äta på det ställe, där hon arbetar. Det är nog ofta så — vilket här också framhållits — att den hjälpbehövande familjens ekonomi är så dålig, att hon inte anser sig kunna dela dess knappa bröd. Den som haft tillfälle att taga del av rapporter från hemsystrar vet, att det bra ofta i stället blir de, som söka skaffa familjen mat eller hjälp på annat sätt, och ha de inte några andra möjligheter att göra det, blir det kanske av sin egen lön som de släppa till.

Det har, åtminstone i den tidigare förda diskussionen i dessa frågor, uttalats rädsla för att en hög lön för hemvårdarinnorna skulle på ett oskäligt sätt trissa upp hembiträdenas löner. Några farhågor i den vägen tror jag inte alls, att man behöver hysa. För att bli hembitråde fordras ju tyvärr inte någon utbildning alls, men för att bli hemvårdarinna måste man ha varit minst fem år i tjänst i annat hem eller gjort motsvarande arbete i eget hem. Jag tror snarare, att vi i hemvårdarinneyrket komma att få ett stöd, så att säga, för hembitrådesyrket, därigenom att ett hembitråde vet, att om hon är duktig i sitt arbete, kan hon ha möjlighet att uppnå en annan social nivå genom att bli hemvårdarinna.

Jag vill också gärna ett ögonblick uppehålla mig vid utbildningsfrågan. Det skall ju av hemvårdarinnorna krävas antingen viss utbildning eller femårig praktik med en 2-månaderskurs såsom påbyggnad. Jag vill varna för att man i alltför hög grad ger dispens från genomgåendet av denna kurs. Hur duktig i praktiskt husligt arbete en kvinna än visat sig vara, så kunna vi dock inte vara förvissade om att hon äger den kunskap i sociala ting, som hemvårdarinnans uppgift också kräver. En hemvårdarinna måste t. ex. känna till de vägar, som man har att gå för att hjälpa människor till rätta. Hon behöver veta, vilka samhällsorgan som en hjälpbehövande familj skall vända sig till, hur man finner dessa organ, hur man skriver ansökningar o. s. v. Dessutom behöver hon känna till de nya rön, som gjorts på hemvårdens och barnavårdens område, och det är inte säkert, att en kvinna gör det, även om hon är duktig i praktiskt husligt arbete.

Man har här jämfört hemvårdarinnans ställning och lön med barnmorskans och distriktsköterskans. Det är svårt att göra jämförelser därvidlag utan att

Statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

begå någon orättvisa mot den ena eller andra parten, men skall man i någon mån försöka jämföra barnmorskans och hemvårdarinnans syssla, kan det kanske om barnmorskan sägas, att hon bär ett större ansvar för andras liv än hemvårdarinnan gör, men att hennes dagliga gärning inte är lika arbetsfylld som hemvårdarinnans. Det kan gå veckor, då barnmorskan inte har så många patienter att ta hand om, och hon har därigenom större tillfälle till egen rekreation än en hemvårdarinna, som i regel torde få gå från morgon till kväll i sin slitsamma gärning. Och det är sannnerligen inte heller att rekommendera, att man beträffande lönen åt hemvårdarinnan gör så som man gjort beträffande barnmorskan, d. v. s. sätter lönen så lågt till en början, att man icke kan få tillräckligt antal sökande till befattningarna och därför sedan måste på allt sätt söka utöka förmånerna. För min del skulle jag dessutom vilja gå så långt att jag säger, att det inte vore någon större olycka skedd, om vi genom att ge hemvårdarinnorna skälig lön också gäve löneskalan för barnmorskor och distriktssköterskor en liten knuff uppåt.

Det bör i detta sammanhang också framhållas, att på många håll ha de hemvårdarinnor, som redan finnas, en lön av 1.800 kronor. Det vore väl inte rimligt att sänka lönen för dem.

Låt oss här inte göra oss skyldiga till en sådan underskattning av det husliga arbetet rent ekonomiskt sett som hittills varit fallet. Hade det inte förekommit en sådan underskattning, utan man i stället i tid sört för en höjning av standarden därvidlag, hade vi kanske inte nu slitit med alla de bekymmer, som vi i denna stund faktiskt göra på hemarbetets område, framför allt beträffande arbetskraften.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru Nordgren: Herr talman! Jag vill uttala min stora tillfredsställelse med att den fråga, det här gäller, nu synes gå sin lösning till mötes, och jag vill också hoppas, att det skall visa sig vara en sådan lösning, att kommunerna ute i landet verkligen anstränga sig att överallt realisera saken, till båtnad för de många hem som äro i behov av hjälp.

Jag vill erinra om att detta är en fråga som länge varit aktuell. Redan för ett 15-tal år sedan togs den upp av Skånes socialdemokratiska kvinnodistrikt, som företog en ingående utredning om behovet av hjälpverksamhet inom hemmen, en utredning som sedan fortsattes inom Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbunds lokalavdelningar över hela landet.

Behovet av en dylik hjälpverksamhet har ju också sedan alltmer börjat göra sig gällande, och åtskilliga landsting ha också beslutat lämna ekonomiskt stöd åt denna verksamhet, efter något olika linjer, men avsedd att fylla det behov av hemhjälp, som förelegat.

Jag begärde emellertid nämnast ordet i anledning av herr Petterssons i Dahl anförande rörande lönerna. Jag vill erinra om att det förslag, som legat till grund för propositionen i föreliggande ärende, inte har kommit till utan att landsbygdens folk haft tillfälle att göra sin stämma hörd, i det att man inom utredningen haft egen representant — och enligt mitt förmenande en mycket duglig sådan — nämligen fröken Karin Collin. Mig veterligt har emellertid inte fröken Collin anmält någon avvikande mening beträffande lönesättningen.

Jag vill också gärna understryka vad herr Isaesson anförde beträffande barnmorskorna. Därvidlag ha vi haft sorgliga erfarenheter av hur det går när man undervärderar arbetet och sätter lönerna så lågt att ingen sökande anmäler sig.

Däremot har jag när det gäller kravet på utbildning en mening, som något

Statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

avviker från den, som fru Skoglund-Lindblom och herr Isacson här givit uttryck åt. Det är inte så, att jag inte anser att den praktiska erfarenheten och dugligheten bör vara avgörande, men jag kan dock inte utan vidare gå med på att man i någon större utsträckning, utan särskild ingående prövning, beviljar dispens från 2-månaderskursen och resonerar som så, att bara därför att en kvinna är hemma i husliga göromål är hon också kompetent att vara hemvårdarinna. Vi få komma ihåg, att det dock är de officiella myndigheterna, som ha ansvaret för den verksamhet, som det här gäller, och att det under sådana förhållanden måste finnas garantier för att de personer, som ställas till hemmets förfogande, äro kompetenta och lämpliga i alla avseenden. Jag anser att utskottet härvidlag valt en lycklig medelväg, då det förordat, att kravet på genomgången 2-månaderskurs icke skall eftersläppas men att i särskilda fall dispens skall kunna ges. För egen del vill jag uttala det önskemålet att utbildningen intensifieras, så att tillgången på kunniga och dugande hemvårdarinnor blir tillfredsställande.

Liksom fröken Andersson är jag också tveksam beträffande den inställning, som kommit till synes från medicinalstyrelsens sida och som understrukits, vill jag minnas, av departementschefen, nämligen att den av befolkningsutredningen föreslagna minimiåldern, 20 år, skulle vara för hög. Det är dock ett stort ansvar, som kommer att åvila hemvårdarinnan, och flertalet husmödrar, som på grund av sjukdom eller andra orsaker blivit oförmögna att taga hand om sitt hem och sina barn, äro säkerligen inte vidare benägna att överlåta detta ansvar åt alltför unga människor. Jag tror att det är av mycket stor vikt att det blir kvinnor i någorlunda mogen ålder och med en viss livserfarenhet, som sändas ut till hemmens hjälp, och jag hoppas att den övervakande myndigheten, socialstyrelsen, ser till att så blir fallet.

Jag tyckte emellertid att fröken Andersson argumenterade väl fritt, då hon anförde, att det i utskottets utlåtande satts en viss spärr för möjligheterna att erhålla hjälp av hemvårdarinna i det att inkomsten och icke behovet skulle vara det avgörande för, huruvida en familj skulle få begagna sig av denna hjälpmöjlighet. Det har väl dock betonats, att hjälpen skall anpassas efter de behov, som föreligga, även om man, vilket är fullt rimligt, gjort den reservationen att det även skall tagas hänsyn till vederbörandes möjligheter att på annat sätt skaffa sig lejd arbetskraft. Liksom fröken Andersson vill jag understryka, att det väsentliga är att möjligheter finnas att vid sjukdom, eller annat förfall för husmor, skaffa lämplig ersättare för henne, men att härvidlag, helt naturligt, de mest behövande måste komma i första hand.

Herr talman! Här har redan sagts så mycket i denna fråga, att jag inte finner anledning att ytterligare taga kammarens tid i anspråk. Jag har endast velat understryka den betydelse, som både löner, utbildning och kvalifikationer ha för det mycket viktiga arbete, som det här gäller, och jag ber härmed att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hagård: Herr talman! Jag vill betyga min tillfredsställelse över det förslag, som här föreligger. Det beslut i enlighet därmed, som väl strax kommer att fattas, får säkerligen stor betydelse på här berörda område.

Jag har emellertid nu begärt ordet för att framhålla en särskild synpunkt i detta sammanhang, en synpunkt som gör att jag i visst avseende har en särmening.

Så snart man här i landet vidtar en anordning på något område inom det statliga eller kommunala livet, framstår det såsom nära nog en nödvändighet att det inom förvaltningen skapas ett nytt organ för ändamålet i fråga — sådana äro vi här i organisations-Sverige. Inte minst när det gäller det sociala

Statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet. (Forts.)

arbetsfältet, är man för varje nytt framsteg, som göres, ja, för varje ändring som sker, beredd att bygga ut organisationsapparaten och skapa ett ytterligare organ med nya överbyggnader och dylikt.

Man har emellertid på skilda orter börjat reagera mot detta och har, i avsaknad t. o. m. av särskild lagstiftning på området, sökt komma fram till en centralisering av den kommunala verksamheten. Sålunda har den sociala hjälpverksamheten sammanförts under en hatt i stadskommunerna, och detsamma kan sägas ha skett på landsbygden, då man skaffat sig kommunalkontor och kommunalkamrerare. Slutligen ha vi det förslag, som framlagts, om införande även lagtekniskt av en social nämnd för kommunerna.

Vid de framsteg, som särskilt under det sista decenniet gjorts på det sociala fältet, ha vi ju ofta tagit förebilderna från vårt grannland Danmark. Men därvid ha vi dock inte lyckats föra över den dansk-svenska gränsen den idé, som utgör en väsentlig del av det danska systemet, nämligen centraliseringen inom kommunerna till ett enda organ. Även i Finland finns en liknande centralisering.

Vi ha här under höstsessionen fått två speciella förslag beträffande den sociala verksamheten i kommunerna. Det första gällde införandet av daghem och lekskolor och det andra är det förslag, som är före just nu. Man hade haft anledning att befara, att det också för daghems- och lekskoleverksamheten skulle ha begärts inrättandet av ett särskilt kommunalt organ, men dess bättre förskonades vi från detta. Men när det gäller den sociala hemhjälpen ha vi inte kunnat undgå detta. Här vill man inte bara ha en särskild apparat för kommunernas del utan även för landstingens och dessutom en viss förstärkning av arbetskraften inom socialstyrelsen.

Befolkningsutredningen, som fört fram denna organisationstanke, har emellertid klart och tydligt sagt, att såväl kommunerna som landstingen böra vara oförhindrade att lägga med hemhjälpsverksamheten sammanhängande uppgifter på redan befintliga organ, och därvid har man från befolkningsutredningens sida, såvitt jag förstår, utgått från den erfarenhet, som redan vunnits ute i kommunerna. Departementschefen har också följt samma tankegång och uppställt ett bestämt önskemål om valfrihet på denna punkt, och han har därvid ett tydligt stöd i de remissyttranden, som föreligga, ty där har man på många håll uttalat sin sympati för att kommunerna och även landstingen skola få fritt välja, huruvida man önskar skaffa sig något nytt kommunalt organ eller ej.

Under sådana förhållanden hade man ju väntat, att statsutskottet skulle ha följt samma linje eller att statsutskottet åtminstone varit konsekvent i förhållande till sin tidigare intagna ståndpunkt beträffande socialarbetets organisation och uttalat sin sympati för att redan befintliga organ, styrelser eller nämnder toge hand om hemhjälpsverksamheten. Emellertid har statsutskottet icke gjort detta, utan skriver på sid. 14 i betänkandet att det synes utskottet »mest ändamålsenligt, att den kommunala ledningen av verksamheten anförtros en särskild hemhjälpsnämnd». Därefter säger visserligen utskottet, att utskottet delar departementschefens mening att det bör finnas en viss valfrihet, men tyvärr kvarstår dock rekommendationen för inrättandet av en hemhjälpsnämnd.

Det kanske kan tyckas att detta är småsaker, som man inte skulle behöva fästa sig så mycket vid, men jag anser för min del att varje gång som denser till en splittring av den kommunala verksamheten franträda, bör man fästa uppmärksamheten på nödvändigheten av att i stället gå fram i centraliserande riktning.

De ursprungliga förslagsställarna till hemhjälpsverksamheten, som 1939

Statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet. (Forts.)
motionerade i frågan, hade säkerligen inte heller tänkt sig något särskilt organ inom kommunerna.

Jag hade ju helst sett, att från statsutskottets sida rekommenderats sammanförandet av hemhjälpsnämnden med redan befintliga kommunala organ, men då detta nu icke är möjligt, vill jag, herr talman, inskränka mig till att endast yrka, att i motiveringen de meningar utgå, som innehålla den särskilda rekommendationen för hemhjälpsnämnden. Det är följande två meningar i andra stycket på sid. 14: »Då kvinnor med husmoderserfarenhet mera sällan torde vara ledamöter i landskommunernas redan befintliga nämnder och styrelser, synes det utskottet mest ändamålsenligt, att den kommunala ledningen av verksamheten anförtros en särskild hemhjälpsnämnd. Att så sker bör dock icke utgöra villkor för statsbidrag.»

För övrigt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru **Rydh Munck af Rosenschöld** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Gentemot herr Hagård skulle jag vilja säga, att i detta fall, och kanske även i en del liknande fall, kan det verkliga vara ändamålsenligt med ett särskilt kommunalt organ. Ingen vill väl bestrida att frågan om hemhjälpen i hög grad berör hemmens kvinnor och att dessa kvinnor därför äro de mest kompetenta att bedöma densamma. Det är därför önskvärt att hemhjälpsverksamheten får handhavas av en särskild nämnd, där hemmens kvinnor även äro representerade. En annan sak vore, om man hade garantier för att det i den sociala nämnd, som har liknande frågor om hand i kommunerna, funnes tillräcklig kvinnorepresentation. Då vore det utomordentligt bra att kunna förlägga handläggningen till detta centrala organ. Dessvärre ha vi emellertid inte för närvarande en sådan kvinnorepresentation i våra kommuner.

Herr **Hagård**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! I anledning av påståendet att det i kommunerna saknas representanter för husmodersintresset och att det därför vore önskvärt med en särskild hemhjälpsnämnd, skall jag gärna medge, att det kan vara av en viss betydelse att det finns kvinnor med i de organ, som handlägga de frågor, som höra samman med hemhjälpsverksamheten. Jag vill emellertid påpeka, att kvinnor i förtroendeställning nog skulle få rätt litet att göra med detaljarbetet, vilket i huvudsak måste utföras på andra håll, t. ex. inom arbetsförmedlingen, på kommunalkontoret eller inom andra inrättningar.

Man kan väl inte heller frångå de kvinnor, som nu finnas inom de kommunala organen, kvalifikationer i detta sammanhang.

Fru **Rydh Munck af Rosenschöld**, som nu ånyo erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag är icke övertygad om att det bland dem, som få med saken att skaffa, ens kommer att finnas några kvinnor alls, och det tycker jag vore alldeles särskilt skada, då det gäller en fråga sådan som den här föreliggande.

Herr **Hagård** erhöll jämväl på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Den föregående ärade talaren strävar tydligen efter att ha sista ordet i detta sammanhang, men jag vill ändock tillåta mig säga, att beträffande de organ, som närmast äro påtänkta, barnavårdsnämnder och fattigvårdsstyrelser, så skall i dessa enligt gällande bestämmelser en ledamot av sådan nämnd eller styrelse vara kvinna.

Statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

Härefter yttrade:

Herr **Ryberg**: Herr talman! Det förslag angående sociala hjälpverksamhet, som här föreligger, kommer säkerligen att mottagas med mycken välvilja på landsbygden. Denna hjälpverksamhet har, såsom förut omvitnats, en mycket stor uppgift att fylla. I motsats till den sociala hjälpverksamheten i allmänhet, som i mycket stor utsträckning kommer städer och andra tätt befolkade samhällen till godo men i mindre utsträckning landsbygden, så kommer denna hjälpverksamhet att i första hand lända landsbygden till gagn, och den kommer att bli till alldeles särskild nytta för landsbygdens allra mest avlägsna trakter. Detta måste naturligtvis vi landsbygdsrepresentanter hälsa med tillfredsställelse. Jag skall icke gå in på förslaget i detalj. Det råder, kan man säga, fullständig enighet om att detta förslag bör antagas. Statsutskottet är enigt, och jag har icke hört någon här i kammaren, som icke varit sympatiskt inställd gentemot förslaget. Oenighet råder endast beträffande lönerna till dessa hemvårdarinnor. Kungl. Maj:t har förslagit 1.200 kronor i lön jämte dyrtidstillägg. Jag för min del anser, att det föreslagna lönebeloppet är väl avvägt i betraktande av de förhållanden, som i lönehänseende råda på landsbygden. Lönen skulle, om man jämför den med den lön, som ett duktigt hembiträde kan påräkna, ligga något i överkant, och det bör den ju också göra, om man skall kunna få lämpliga aspiranter. Utskottet har emellertid föreslagit ett högre belopp än Kungl. Maj:t, nämligen 1.500 kronor. Om riksdagen bifaller utskottets förslag, skulle resultatet bli, att man för landsbygdens duktiga och arbetstyngda husmödrar minskade möjligheterna att till för dem överkomligt pris skaffa sig den hemvårdarinne- eller hembiträdeshjälp som de så väl behöva. En sådan utveckling är icke önskvärd. Om riksdagen bifaller utskottets förslag, så komma hembiträdeslönerna på landsbygden att stiga, vilket icke är önskvärt. Nu har man sagt, att man måste sätta lönerna högre än Kungl. Maj:t föreslagit, ty eljest skulle man icke få några hemvårdarinnor, utan organisationen skulle komma att stanna på papperet. Tro de, som yttrat sig i den riktningen, att saken verkligen förhåller sig så? Ger man 1.200 kronor jämte dyrtidstillägg eller således tillhoppa 1,440 kronor, så komma vi att få ett tillräckligt antal sökande till ifrågavarande platser. Om riksdagen bifaller utskottets förslag, kommer staten att få vidkännas en ganska betydande merutgift, då organisationen väl blivit fullt utbyggd. Vi få allt lov att tänka oss för litet grand. För min del har jag funnit Kungl. Maj:ts förslag tillfredsställande.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Från olika håll har i denna debatt omvitnats, att det förslag, som vi nu behandla, om statsbidrag för social hjälpverksamhet mottagits med mycket stort intresse och med mycken stor belågenhet. Såsom ledamot av det utskott, som behandlat frågan, kan jag intyga, att vi med en alldeles särskild välvilja upptogo detta ärende till handläggning. Det är också märkligt, att i den rätt långa debatt, vi i dag fört i denna fråga, så har icke någon förklarat sig vara motståndare till det föreliggande förslaget. Vad som här diskuterats har varit vissa detaljer av utskottets motivering. Framför allt har man diskuterat lönesättningen för hemvårdarinnorna. Frågan om denna lönesättning är den enda fråga, som blivit föremål för en reservation. Saken har mycket utförligt diskuterats i statsutskottet. Jag tror icke, att jag

Statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

behöver ägna den någon större uppmärksamhet. Frågan är redan avgjord i medkammaren, som med mycket stor majoritet bifallit utskottets förslag. Jag är övertygad om att denna kammare om en stund kommer att fatta beslut i samma riktning. Beträffande lönefrågan kan jag ansluta mig till vad en utskottskamrat, herr Isacsson, här anför. Jag skall nu endast uppehålla mig vid vissa andra av de synpunkter, som framkommit under debatten.

Fru Skoglund-Lindblom kritiserade statsutskottets förslag i två hänseenden och framställde i det ena av dessa hänseenden ett yrkande. Med anledning av detta yrkande, vill jag säga några ord. Den ärade talarinnan har motionerat om att deltidsanställda hemvårdarinnor skulle ha en minimiersättning av 6 kronor om dagen i stället för 5 kronor om dagen. Då vederbörande utskottsavdelning tillstyrkt en motion om något förhöjd avlöning åt de heltidsanställda hemvårdarinnorna, så skulle det ju förefalla följdriktigt, om utskottet tillstyrkt höjning även av minimiersättningen till deltidsanställda medlemmar av hemvårdarinnekåren. Då utskottsavdelningen icke gjorde detta, så skedde det förnämligast ur den synpunkten, att man förmenade att man, då verksamheten befinner sig på försöksstadiet, borde nöja sig med ett ståndpunkts-tagande i detta avseende i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag. Det är ju klart, att man i denna fråga kan hysa delade meningar om vad som är lämpligt och skäligt. Jag vill icke alls bestrida, att behov av en höjning föreligger. Utskottet har dock i nuvarande läge ansett sig böra förorda Kungl. Maj:ts förslag. Härvidlag är det endast fråga om en punkt i motiveringen. Jag hemställer givetvis om bifall till utskottets förslag i denna del.

Beträffande utskottets motivering i andra delar har man i debatten framfört vissa synpunkter utan att dock framställa något yrkande. Vidkommande sammansättningen av den rådgivande nämnd, som skall finnas enligt departementschefens av utskottet tillstyrkta förslag, vill jag nämna, att utskottet haft anledning att diskutera detta spörsmål i anslutning till en i ämnet väckt motion. Utan att vilja lämna några som helst direktiv har utskottet allenast uttalat, att Kungl. Maj:t vid tillsättande av ledamöter i nämnden bör vidtaga den jämkning, som kan föranledas av motionärernas påpekanden. Jag har emellertid den uppfattningen, att även om Kungl. Maj:t skulle vidbliva den ståndpunkt, som antytts i propositionen, så kommer därmed icke någon riksolycka att ske. Jag tror sålunda, att man kan vara ganska obekymrad.

Samma talarinna hade också vissa invändningar att göra beträffande utskottets uttalande rörande möjligheten för dem, som icke kunna hänföras till kategorien obemedlade, att erhålla hemhjälp. Härutinnan har utskottet uttalat, att då de lokala organen förutsätts skola få en tämligen vid provningsrätt vid bedömande av såväl behovet som de ekonomiska förutsättningarna för hemhjälp, så kan utskottet icke finna ett mera detaljerat fastställande av dessa förutsättningar lämpligt. Utskottet har sålunda den uppfattningen, att det blir de lokala organen ute i kommunerna, som böra ge direktiv i detta avseende, och jag tror icke att det vore lyckligt, om riksdagen gäve mera bestämda anvisningar. Det gäller ju här att sätta i gång en väsentligen ny verksamhet. Enligt min uppfattning har utskottet i båda de av mig senast berörda avseendena sagt allt vad som behöver sägas.

Man har vidare givit uttryck åt bekymmer beträffande utbildningen av dessa hemvårdarinnor, åldern vid inträde i skolorna och frågan om man överhuvud taget skall ha möjlighet att medge dispens ifrån deltagande i den kortare kursen etc., etc. Jag tror att man även i dessa avseenden kan vara nöjd med vad utskottet uttalat.

En talare på Uppsalalänsbanken uttalade bekymmer om utbildningen. Särskilt ansåg han det vara tveksamt om den korta utbildningskursen på två

Statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet. (Forts.)

månader kunde vara tillräcklig för att fylla sitt ändamål. Jag vill bara göra den invändningen — jag har för övrigt haft anledning att för en vecka sedan säga något liknande — att man skall akta sig för att hysa övertro på utbildningens oerhörda betydelse. Jag vill icke alls på något sätt förringa betydelsen av att folk på olika områden erhåller all den utbildning, som kan vara skäligen. Utbildning erhåller man dels genom undervisning och dels genom praktik. Härvidlag vill jag endast framhålla, att de, som under praktisk utbildning visat sig hålla måttet, böra jämföras med dem, som erhållit nödig teoretisk utbildning. Det är viktigt att hålla fast vid denna grundtanke.

En sak, som också är ganska viktig att komma ihåg, är att när staten för att få till stånd ifrågavarande verksamhet lämnar bidrag, är det visserligen meningen att nödig kompetens för ifrågavarande uppgift skall kunna inhämtas genom beivrande av en kurs, men det är icke meningen, att alla skola behöva gå igenom en hemsysterskola. Om man inom överskådlig tid skall få verksamheten i gång, är det absolut nödvändigt att man försöker kombinera den teoretiska och den praktiska utbildningen. Härvidlag får icke finnas någon som helst tvekan. Min förhoppning är emellertid, att det, när verksamheten fortfarande ett antal år, skall visa sig möjligt att ordna rekryteringen så, att varje aspirant får genomgå den för ändamålet avsedda utbildningsanstalten. Jag tror sålunda, att kammaren även i detta avseende mycket tryggt kan följa utskottets linje.

Herr Hagård har i sitt anförande uttalat bekymmer över att man, när man utvidgar denna sociala verksamhet, skapar nya organ. Han ville med den erfarenhet, som han i rikt mått besitter, i stället förorda, att man koncentrerade förvaltningen till redan existerande kommunala organ. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten vid vad utskottet yttrat i detta avseende. Den ärade talaren kom visserligen med ett citat, men han började mitt inne i stycket. Det förefaller, som om han därigenom råkade förbise, vad som är det väsentliga. Han har redan genom en replik fått ett litet svar. Jag kan ansluta mig till vad den talare yttrade, som replikerade honom. För fullständighetens skull vill jag emellertid erinra om, vad utskottet yttrat: »Huvudmannaskapet för den sociala hemhjälpen torde på sätt departementschefen föreslagit böra tillkomma primärkommunerna. Då kvinnor med husmoderserfarenhet mera sällan torde vara ledamöter i landskommunernas redan befintliga nämnder och styrelser, synes det utskottet mest ändamålsenligt, att den kommunala ledningen av verksamheten anförtros en särskild hemhjälpsnämnd. Att så sker bör dock icke utgöra villkor för statsbidrag. Utskottet delar alltså departementschefens uppfattning om att kommunerna böra ha full valfrihet mellan att tillsätta särskild hemhjälpsnämnd och att lämna uppdraget åt redan befintligt organ.» Förutsättningen för att man skall behöva tillsätta en särskild hemhjälpsnämnd är således, att det icke redan i befintliga nämnder och styrelser finnes kvinnor med husmoderserfarenhet. Finns det någon styrelse eller nämnd, i vilken sitta kvinnor med sådan erfarenhet, så finnes ingen anledning att tillsätta en ny nämnd, utan man kan uppdraga ledningen av verksamheten åt ett redan befintligt organ. Utskottets resonemang är fullt logiskt. Jag ber sålunda att i detta avseende få tillstyrka, att riksdagen gör utskottets uttalande till sitt och sålunda avslår det av herr Hagård framställda yrkandet om strykande av dessa två punkter i motiveeringen. Med detta kan jag sluta, herr talman.

Jag ber att få ansluta mig till det yrkande, som redan framställts, om bifall till utskottets hemställan, och jag hemställer tillika om avslag å de yrkanden, som framställts rörande ändrad lydelse av motiveeringen.

Statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet. (Forts.)

Herr **Erlander**: Herr talman! Det är givet, att det för befolkningsutredningen är en källa till stor tillfredsställelse, att vi nu om några minuter ha möjlighet att fatta beslut i en fråga, som åtminstone för utredningen tett sig såsom mycket betydelsefull. De föreslagna åtgärderna komma enligt utredningens mening att lända till stöd för hemmen. Jag skulle i den diskussion, som uppstått om lönesättningen, endast vilja påpeka, att det omöjligt kan ligga i landsbygdens intresse, att lönesättningen blir för låg. Bliva lönerna låga, innebär detta, att hemhjälpen konkurrerar med hemmen om deras arbetskraft, som i vanliga fall stanna som hembiträden på landsbygden. Om man har en ordentlig lönesättning, så finns det åtminstone en möjlighet, att de, som annars icke hade tänkt sig att stanna på landsbygden utan sugas till städerna därför att de hoppas kunna förbättra sin ställning, få ett intresse av att vara kvar på landsbygden. De ärade landsbygdsrepresentanter, som talat för bifall till reservationen och för Kungl. Maj:ts förslag, ha talat emot landsbygdens intressen. Detta gäller framför allt dem, som understrukit angelägenheten av en komplettering av lönerna genom kommunala tillägg. De kommunala tilläggen komme ju att betalas ut av de kommuner, som äro relativt väl ställda. Det ligger icke i våra fattiga landskommuners intresse att rekommendera en lönesättning, som man från början misstänker vara så pass låg, att det finns risk för att den behöver kompletteras genom kommunala tillägg. Jag tror, att våra landstingsmän ha alldeles tillräcklig erfarenhet av vart en sådan snålhet från statens sida leder. Det torde vara nog att erinra om allt besvär man haft beträffande distriktssköterskor och tandläkare för att man skall ha klart för sig, att det icke vore klokt att utan vidare falla för argumentationen om det rimliga i en låg lönesättning.

Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Hagård riktade vissa anmärkningar mot den organisation, som här föreslagits. Befolkningsutredningen har både i pressen och i remissyttrandena fått uppbära klander för att utredningen byggt upp en för krånglig och för besvärlig organisation, när vi föreslagit, att man skulle ha en särskild nämnd för denna verksamhet i kommunerna och dessutom en särskild länsorganisation. När vi i utredningen kommit till det resultatet, att det skulle vara lämpligt, skedde det trots att vi väl förstodo, att man bör undvika splittring inom socialvården. Vi hade fullt klart för oss, att det finnes åtskilliga punkter, där en centralisering både lokalt och centralt kan vara av värde och verkligen betyda en effektivisering av socialvården. Men, herr talman, jag tror, att det också är angeläget att varna för att driva denna centralisering så långt, att man låter de lokala, kanske också de centrala organen famna över mycket olikartade arbetsuppgifter. Var och en, som deltagit i kommunal verksamhet, vet ju, hurusom en liten och enkel arbetsuppgift, som i de särskilda styrelserna kan klaras av på några korta sammanträden per år, kan bli en ganska tung och besvärlig sak, om den lägges till en redan förut hårt ansträngd styrelse och skall upptagas på dess föredragningslistor. Det betyder, herr talman, ej en förenkling av socialvården, om man på det sättet låter de sociala organen famna och spänna om arbetsuppgifter, som äro så vitt skilda från varandra, att både lekmanrepresentanter och tjänstemän få sätta sig in i en rad ärenden, som ur deras synpunkt te sig ganska ovidkommande.

Vi sade oss, att den sociala hemhjälpen är en sådan speciell sak, där man för närvarande ej har sakkunskap i de organ, som just nu finnas, och att det därför komme att visa sig mest praktiskt och minst betungande för kommunal-
männen och landstingsmännen, om man skapade ett speciellt organ. Vi trodde, att det var en enkel och framkomlig linje, och vi tro det fortfarande. När det lämnas valfrihet både åt landstingen och åt kommunerna att handla precis som

Statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. (Forts.)

de vilja i detta avseende, tillåter jag mig tro, att man på åtskilliga håll väljer linjen med speciella organ. Jag tror, att det skall visa sig vara ett sätt att effektivisera arbetet och tillgodose de speciella synpunkter, som kunna vara att lägga på denna verksamhet, och att tillföra den den särskilda sakkunskap, som behöves, på ett enkelt och smärtfritt sätt.

Herr talman! Innan jag slutar vill jag säga, att det är fullkomligt riktigt, när fröken Andersson på Stockholmsbänken påpekar, att detta är intet försök till lösning av det stora problemet att skaffa hjälp till hemmet, utan att det är ett försök att skaffa hjälp till husmodern i en speciellt kritisk situation. Det stora problemet återstår. Min uppfattning är, att detta problem ej kan lösas på annat sätt än genom att öka möjligheterna till korttidsanställning och på det sättet sprida hemhjälp i större utsträckning än nu är fallet. Jag tillåter mig påpeka, att man i vissa kommuner nått ganska betydande resultat genom att driva ett samarbete mellan den vanliga arbetsförmedlingen, som alltså förmedlar korttidshjälp och deltidsanställning i normala fall, och den verksamhet vi i dag diskutera. Jag vill icke rekommendera en sammanblandning av dessa två ting, men jag tror, att våra kommunalmän göra klokt i att se vad man har lärt på de platser i landet, där man gjort försök till samarbete efter denna linje. Om man kring den sociala hemhjälpen i kontakt med arbetsförmedlingen kunde skapa ett betydande antal av korttidsmedhjälpare, så skulle det, vi i dag besluta, få ännu större betydelse, nämligen vara ett försök till lösning av det stora problemet, hur man i en tid av tilltagande brist på ung, kvinnlig arbetskraft skall få möjlighet att förse de hundratusentals hemmen i detta land med arbetshjälp.

Jag tillåter mig dessutom att säga, att om man lägger det beslut, som i dag fattas, om social hemhjälp till det beslut, som riksdagen förra onsdagen fattade om stödåtgärder till hemmen i form av barnkrubbor, är det berättigat att påstå, att dessa två var för sig skilda grenar av stödåtgärder tillsammans bevisa riktigheten av vad jag då tillät mig säga, att statsmakternas nuvarande åtgärder med anledning av befolkningsutredningens förslag syfta samfällt till samma mål: stöd åt hemmen och trivsammare hem i vårt land.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av statssekreterare Erlanders uttalande om möjligheterna att tillsätta tjänster med hänsyn till den lönesättning Kungl. Maj:t förordat. Enligt statssekreterare Erlanders resonemang skulle det verka så, att dessa, som flytta från landsbygden till städer och samhällen, skulle vara de yngre och de bättre av landsbygdens kvinnor, och man skulle i så fall icke ha möjlighet att tillsätta tjänsterna med denna kategori, som här flyttar till staden. För såvitt jag kunde förstå var resonemanget detta. Nu vill jag icke säga något ont om dessa ungdomar, som flytta från landsbygden därför att de vilja skaffa sig en bättre utkomst. Men jag är icke säker på, att det är de bästa eller för dessa tjänster mest lämpade som flytta från landsbygden. Det kan lika väl hända, att de mest lämpliga äro de, som stanna på landsbygden trots att de få lägre avlöning.

Vad sedan gäller att vi landsortsrepresentanter gått felaktigt väg, när vi rekommenderat lägre lönesättning och i stället sagt, att det finnes möjlighet för kommunerna att lägga litet till minimilönen, så ha vi, när vi sagt detta, givetvis icke menat, att det behöver förekomma, att landsortskommuner giva tillägg till den föreslagna lönen. Det är alldeles klart och tydligt och det har icke varit oss främmande, att Stockholm och andra städer få ge denna större lön, och dessa kommuner ha ju möjlighet att giva detta tillägg.

Statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet. (Forts.)

Jag vill endast framhålla, att jag tycker, att vi äro i ganska gott sällskap. Om vi titta på Kungl. Maj:ts proposition så är det ju Kungl. Maj:t själv och sedan en massa institutioner, som rekommenderat den lön vi förorda. Jag kan börja med statskontoret och övergå till medicinalstyrelsen, som haft möjlighet och bör kunna bedöma denna lönesättning. De ha också bedömt denna lönesättning i förhållande till den lön, som gäller för distriktssköterskor och barnmorskor, och rekommenderat 1.200 kronor. En massa landsting och Malmö stad ha gått in för denna lägre lön. Även Centralstyrelsen för svensk sjuksköterskeförening anser den lön, som befolkningsutredningen föreslagit för hög. Styrelsen säger: »Möjligen kan man av förslaget utläsa, att utredningen anser distriktssköterskornas löneförmåner för lågt satta. Detta borde dock i sådant fall ha klart uttalats.»

Anser man som fru Rydh Munck af Rosenschöld, att dessa löner äro för låga och att man bör giva dem en knuff uppåt, kan man förstå detta resonemang. Men anser man lönerna ordinära och räknar man med att vi för närvarande ha ett visst lönestopp och icke skola gå in för högre löner än som är nödvändigt, tycker jag, att reservanterna stå på fast mark, när de här föreslå den lönesättning som Kungl. Maj:t gjort.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Som tidigare motionär känner jag tillfredsställelse över att frågan nu förts fram till ett positivt resultat.

Jag skall icke taga upp någon polemik med dem, som förordat utskottets förslag. Jag erkänner, att många talare, som hävdad utskottets synpunkter, ha haft sina yttranden burna av starkt patos, framför allt när de kommit in på frågan om husmödrarna, deras arbete och det behov av hjälp, som där föreligger. Vad jag vill starkt framhålla är, att vi, som återfinnas under reservationen, ha minst samma känsla för de arbetstygda husmödrarna som andra och att vi värdera det husliga arbetet i minst samma utsträckning som andra. Men när det blivit fråga om att fastställa en minimilön, som skall gälla för hela vårt långa land med dess helt skilda förhållanden, ha vi ansett, att man kunnat stanna vid det mindre beloppet. För mig är det icke något så förfärligt, om en och annan kommun, där förhållandena så kräva, skulle lägga till ett mindre belopp utöver den tilltänkta minimilönen.

Jag har ännu icke, skulle jag vilja säga, trots de många anföranden som hållits, blivit övertygad, att icke en relativt hög lönenivå för denna grupp befattningshavare kommer att medföra en återverkan på lönerna för andra grupper.

Som jag ser det är icke den merutgift för det allmänna, som förorsakas av att vi få ett från 1,200 kronor till 1,500 kronor höjt lönebelopp för hemvårdarinnorna, det mest väsentliga, när det gäller det allmännas utgifter. Jag tror, att det kommer på helt andra områden och beträffande större löntagargrupper. Den, som i egenskap av landstingsman deltagit i löneunderhandlingar och sett, hur noggrant olika befattningshavargrupper bevaka varandra och med utgångspunkt från utbildning och liknande meriter söka pressa fram de bästa möjliga löneförmåner, förstår, att man kommer att beakta såväl hemvårdarinnornas utbildning som anställningsförhållanden och göra en framstöt med utgångspunkt från de löner, som här sättas.

Jag skulle, herr talman, bara helt kort vilja säga, att detta är visserligen en liten utgiftsökning vi nu diskutera, men vi få i riksdagen icke taga till vana att oftast gå ifrån Kungl. Maj:ts propositioner och stanna för högre utgifter. För närvarande förefaller riksdagen leva i en rätt så bekymmerslös tillvaro i fråga om det statsfinansiella läget. Den litar förmodligen på, att riksgälds-

Statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet. (Forts.)

fullmäktige ännu ha möjlighet att låna upp pengar. Men om vi, som vi skola hoppas, komma tillbaka till ett läge där vi skola försöka, såsom vi gjort tidigare under gångna år, få budgeten att gå ihop, tror jag, att riksdagen har all anledning vara betydligt varsammare på en hel del punkter, än som f. n. är fallet.

Jag kan, herr talman, icke komma till annat resultat än att vidhålla reservationernas uppfattning. Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herr förste vice talmannen *Magnusson*.

Herr **Hagård**: Herr talman! Om jag fattade herr Erlander rätt, delar han i stort sett min uppfattning och mina betänkligheter mot en fortgående splittring av socialvården. Men då han satte detta i förhållande till dagens fråga och kom till den uppfattningen, att en splittring kan vara riktig, kan jag icke följa honom. Jag vill påpeka, att de förtroendevalda ledamöterna i dessa organ ha egentligen mest att hålla sig till den allmänna planläggningen, medan det stora, löpande arbetet måste läggas i händerna på särskilda funktionärer. Detta förhållande ha vi redan i de kommuner, som ha inrättat en sådan verksamhet.

Herr talman! Sedan jag gjorde mitt yrkande i fråga om motiveringen eller ett strykande av motiveringen på en punkt, har jag av utskottets talesmän fått det beskedet, att de innerst inne åsyftat samma ståndpunkt som Kungl. Maj:t. Då vill jag nöja mig med detta så mycket mera som jag vet, att första kammaren beslutat i enlighet med utskottets förslag. Enär kanske eljest kamrater, som dela min mening, skulle rösta mot sin egentliga uppfattning, ber jag att få taga tillbaka det yrkande jag framställt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav först beträffande utskottets hemställda propositioner dels på bifall till utskottets hemställda dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställda i utskottets förevarande utlåtande nr 263, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställda.

Härefter framställde herr talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, varom yrkande under överläggningen framställt av fru Skoglund-Lindblom; och blev utskottets motivering av kammaren godkänd.

Herr förste vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av förhandlingarna.

§ 13.

*Höjning av
övertidsersätt-
ningen för
statstjänste-
män.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande höjning av övertidsersättningen för statstjänstemän jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 360 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 8 oktober 1943, föreslagit riksdagen att i enlighet med vad chefen för finansdepartementet förordat dels meddela föreskrifter om provisorisk höjning från och med den 1 januari 1944 av den enligt civila avlöningsreglementet utgående övertidsersättningen dels ock medgiva överskridande under budgetåret 1943/44 av genom riksdagens beslut maximerade anslagsposter, från vilka övertidsersättning bestrides.

Kungl. Maj:ts förslag innebar i huvudsak, att för övertidsersättningen gällande timbelopp skulle höjas med 15 procent med avrundning i förekommande fall till närmast högre femtal ören.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga inom riksdagen väckta motioner.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 332 och 333 samt II: 462, 466, 487 och 488 bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad utskottet förordat

- a) meddela föreskrifter om provisorisk höjning från och med den 1 januari 1944 av den enligt civila avlöningsreglementet utgående övertidsersättningen,
- b) medgiva överskridande under budgetåret 1943/44 av genom riksdagens beslut maximerade anslagsposter, från vilka övertidsersättning bestrides.

I likhet med vad Kungl. Maj:t föreslagit förordade utskottet, att en ny provisorisk tabell över timbeloppen skulle fastställas. Den provisoriska tabellen borde enligt utskottets förslag vid nuvarande indexläge bygga på nuvarande ersättningar med 31 procents förhöjning, varvid sålunda erhållna tal i förekommande fall borde avrundas till närmast högre femtal ören.

Reservationer hade avgivits

1:o) av herrar *Bäckström, Heiding, Persson* i Skabersjö, *Skoglund, Andersson* i Södergård och *Olsson* i Kullenbergstorp, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka de av Kungl. Maj:t föreslagna provisoriska beloppen samt alltså hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 332 och 333 samt II: 462, 466, 487 och 488 bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad statsrådsprotokollet över finansärenden för den 8 oktober 1943 förordats

- a) meddela föreskrifter — — — utgående övertidsersättningen,
- b) medgiva överskridande — — — övertidsersättning bestrides;

2) av herrar *Wiklund* och *Eriksson* i Stockholm, utan angivet yrkande.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Olsson* i Kullenbergstorp: Förevarande ärende har som många andra under de senare åren på grund av kristiden kommit upp i riksdagen. Från att före kriget övertidsarbete för statstjänstemännen ej ansågs böra förekomma — och i den mån sådant förekom skulle det såvitt möjligt kompenseras genom extra ledighet — har av olika orsaker under senare tid, i synnerhet inom kommunikationsverken övertidsarbete, som ej kunnat kompenseras genom motsvarande ledighet, måst tas ut i ganska stor utsträckning. Vid bestämmande av

Höjning av övertidersättningen för statstjänstemän. (Forts.)
ersättning härför har tillämpats den gällande fasta timlönskalan upp till 18:e lönegraden.

Genom att de rörliga och kristilläggen efter hand under kristiden stegrats har relationen mellan timlön för övertidsarbete och den samlade timlönen under normal arbetstid försämrats till nackdel för den förra. För att åstadkomma en utjämning har Kungl. Maj:ts efter utredning i finansdepartementet i proposition nr 360 föreslagit viss löneförbättring för statstjänstemännens övertidsarbete, som innebär ungefär 15 % provisorisk förhöjning av förut gällande timbelopp. Statsutskottets majoritet nöjer sig ej, som framgår av utlåtandet, med denna förbättring utan föreslår en motsvarande förhöjning med 31 %.

Under behandlingen i utskottet har jag jämte fem andra ledamöter ansett mig böra biträda Kungl. Maj:ts förslag. Det ekonomiska tidsläget även i vårt land torde nog vara så pass ömtåligt, att en viss försiktighet på ett sådant här område kan anses påkallad. Detta överensstämmer väl också med riksdagens förut ådagalagda inställning att i prissättnings- och lönehänseende söka undvika åtgärder, som skulle kunna direkt eller indirekt medverka till försämring av vårt stabiliserade penningvärde.

Vad i övrigt gäller detta ärendes förbehandling har det ju, som de flesta ärenden som komma på riksdagens bord, varit ute på remiss hos vissa verk för yttrande. De institutioner som givetvis i första hand ansetts böra yttra sig över frågan voro, enligt den promemoria som utarbetats i finansdepartementet, just kommunikationsverken samt post- och telegrafstyrelserna, vilka varit särskilt utsatta för ledsamheter, så att säga i sammanhang med den nödvändigt ökade uttagningen av övertidsarbete. Vi finna av propositionen att samtliga dessa styrelser — järnvägsstyrelsen, generalpoststyrelsen ävensom ledningen för övriga verk — uttalat sig för en förbättring av övertidersättningarna i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Man får väl ändå säga sig att när just dessa verk, som i största utsträckning haft besvärligheter i arbetshänseende under denna tid och få det även i fortsättningen, kunna nöja sig med Kungl. Maj:ts förslag i förbättringshänseende, måste detta äga ett visst värde. Man måste, tycker man, ta en viss hänsyn till sådana remissuttalanden.

Men även övriga institutioner ha i vanlig ordning yttrat sig över förslaget, däribland statskontoret. Statskontoret ställer sig utomordentligt negativt till frågan om någon som helst förhöjning av dessa statstjänstemäns övertidersättningar. Man hänvisar till det labila läget ävensom till det pris- och lönestopp, som riksdagen i alla fall principiellt gått in för och som vi alla ha den erfarenheten av att det åstadkommit en kanske kraftigare stabilisering av vårt penningvärde än vi på förhand trodde.

Om jag läser departementschefens uttalande i propositionen rätt, förefaller det som om inte heller han vill underkänna statskontorets yttrande. Annars är det kanske många gånger så att man träffar på den uppfattningen, när man resonerar man och man emellan här i riksdagen, kanske framför allt då statskontoret går emot vederbörandes åsikt, att statskontorets yttrande får man inte ta alltför allvarligt. Det anses, och med rätta skulle jag tro, att statskontoret är en institution som är mycket restriktiv och måhända i sådan utsträckning att om riksdagen alltid skulle ansluta sig till denna myndighets inställning bleve det kanske svårt att följa med i utvecklingen, när det behövdes. Riksdagen har också mängden gång gått emot statskontoret. Men jag tror ändå att man på denna punkt inte kan utan vidare nonchalera statskontorets inställning. Man känner nog det fulla ansvaret även på det hållet och därför är det säkerligen lämpligt att ta en viss notis om vad institutionen säger.

En annan instans som i detta sammanhang givetvis mest uttala sig är all-

Höjning av övertidsersättningen för statstjänstemän. (Forts.)
männen lönenämnden. Denna har klyvt sig så tillvida att en majoritet, låt vara tämligen obetydlig, har gått in för förhöjningen med 31 %, medan minoriteten, bestående av tre representanter, har stannat vid Kungl. Maj:ts förslag. Om man ser alla dessa uttalanden i deras hela sammanhang, tycker man ovillkorligen att det borde kunna anses lämpligt att stanna för vad Kungl. Maj:t har föreslagit.

Under resonemanget i utskottet yttrades från majoritetens sida, att om man ser hur dessa övertidsersättningar verka och på vilken nivå de stå jämfört med lönesatserna för den normala arbetstiden, så ligga de mycket lågt. Det sades också att även med den förbättring som Kungl. Maj:ts förslag innebär komma de ändå inte upp till en godtagbar nivå. Man menade att de på en del punkter knappast äro jämförliga med de normala, ordinarie timlönerna. Och det kan ju vara riktigt, det vill jag inte bestrida. Här är till yttermera visso en tabell fogad till utskottets utlåtande som visar, att på vissa punkter kan detta vara ett riktigt resonemang. Men även om så skulle vara fallet att dessa tjänstemän på vissa håll, framför allt i de högsta dyrortsgrupperna, inte få absolut full kompensation för sin arbetsprestation på övertid jämfört med på normalarbetstid, skulle man kanske ändå från vissa utgångspunkter kunna anse, att de under en övergångstid få känna sig nöjda i alla fall. Detta är dock avsett som ett provisorium, meningen är att arrangemanget skall gälla under en viss övergångstid.

Det är för övrigt inte bara statstjänstemännen som få vidkännas en minskad inkomst under kristiden och en minskad inkomst kanske t. o. m. i form av övertidsersättning. Övertidsarbete förekommer säkerligen, det vågar jag påstå, på många områden inom vårt näringsliv, men det är ju mycket lättare att notera övertidstjänstgöringen bland statstjänstemännen och sätta upp den på tabeller med fixa siffror, det är inte tu tal om det. Det finns exempelvis många småbrukare som i desa kristider med all den beredskapstjänst som förekommer få arbeta otroligt mycket på övertid utan att för sin del kunna notera något extra till godo för detta. Gå vi till andra grupper, såsom småhantverket och småhandlarkåren ute på landsbygden, så utföres alldeles säkert ett utomordentligt ökat arbete även på dessa områden.

Även om riksdagen har aldrig så god vilja tror jag inte den har förmåga att på alla områden, där liknande förhållanden förekomma, kunna honorera det ökade arbetet på ett rättvist sätt. Det måste nog i sådana här kristider bli vissa ofullständigheter och ojämnheter. Det är någonting som följer med kristider och då måste den enskilde i större eller mindre grad göra vissa uppoffringar.

Jag kan således för min del inte tycka annat än att Kungl. Maj:t har, så gott sig göra låter i en sådan här situation, sökt sätta kyrkan mitt i byn och vidta de allra nödvändigaste arrangemangen som från alla synpunkter sett, även från riksdagens, kunna vara lämpliga att anordna. Jag tror man kan anse det både rimligt och billigt att stanna ungefär där Kungl. Maj:t föreslår. Och med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Bäckström m. fl. avgivna vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Mårtensson: Herr talman! Under normala förhållanden räknas det med att övertidsarbete för statstjänstemän endast skall förekomma i rena undantagsfall, och om dylikt övertidsarbete vid ett eller annat tillfälle förekommer, skall detta kompenseras i första hand genom motsvarande fritid. När 1936 års lönekommitté hade att taga ställning till dessa frågor utgick kommittén ifrån samma förutsättningar, nämligen att övertidsarbete endast borde förekomma i undantagsfall. För vissa grupper av tjänstemän skulle dock

Höjning av övertidersättningen för statstjänstemän. (Forts.)

ersättning för övertidsarbete utgå i händelse de inte kunde erhålla motsvarande kompensation i form av fritid. Enligt 26 § mom. 1 civila avlöningsreglementet må, där tjänstgöring utöver fastställd arbetstid undantagsvis måste äga rum, för dylik tjänstgöring i befattning, tillhörande någon av lönegraderna A 1—18, kunna utbetalas övertidersättning med vissa belopp för timme räknat, och dessa belopp variera mellan kr. 1:30 per timme för befattningshavare i första lönegraden och kr. 3:10 per timme för befattningshavare i 18:e lönegraden. Å dessa belopp skola icke utgå vare sig rörligt tillägg eller kristillägg.

Med hänsyn till att övertidsarbete har förekommit i relativt liten omfattning under normala förhållanden, har ersättningen för detta övertidsarbete inte tillmätts någon avgörande betydelse. Kristiden har dock medfört att befattningshavare i en del av de statliga verken, såsom tidigare har omnämnts av föregående talare, måst utföra övertidsarbete i sådan omfattning, att övertidsarbetet knappast längre kan räknas som undantag utan snarare som regel. Detta har medfört framför allt för de lägre tjänstemännen, som i första hand eller åtminstone i stor utsträckning få utföra detta övertidsarbete, att de inte kunna kompenseras med motsvarande fritid. Orsaken till detta omfattande övertidsarbete är väl i första hand att söka i den brist på arbetskraft, som har förekommit på olika områden, men det kan även tänkas att respektive verkstyrelser inte varit intresserade av att under nuvarande krisförhållanden anställa alltför stor extra personal, framför allt med hänsyn till de svårigheter, som detta kunde medföra en gång när freden kommer. Om de då hade anställt en alltför stor extra personal, kunde detta föranleda omfattande avskedanden, och det är väl detta som i vissa fall verkstyrelserna ha velat undvika.

Det är detta ökade övertidsarbete som förorsakat, att den kontanta ersättningen för detta arbete numera har blivit aktuell för vissa tjänstemannagrupper. Enligt Kungl. Maj:ts förslag, som tidigare har refererats i denna debatt, skulle ett tillägg av 15 % utgå på övertidersättningen. I motionerna I: 332 och 333 och II: 466 föreslås, att samma rörliga tillägg samt kristillägg, som utgår på de ordinarie lönerna, även skall utgå på övertidersättningen. Enligt mitt förmenande är det krav, som framförts i dessa motioner, fullt berättigat. Det kan inte vara rimligt att en tjänsteman, som på grund av nu rådande onormala förhållanden blir tvingad att arbeta en avsevärd tid utöver den ordinarie arbetstiden, skall erhålla en lägre ersättning per timme för detta övertidsarbete än för det arbete, som han utför under den ordinarie arbetstiden. Av den tablå, som är fogad till detta utskottsutlåtande, framgår bland annat, att en tjänsteman på ortsgrupp I i 5:e lönegraden, högsta löneklassen, kommer upp till en timlön av kr. 2:11 för ordinarie tid, men för övertid erhåller han nu endast kr. 1:50. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle denne tjänsteman få en ersättning för övertid av kr. 1:75 per timme, och enligt utskottets förslag skulle han erhålla 2 kr. per timme. Tjänstemännen i denna löneklass på högsta dyrort erhålla således inte ens enligt utskottets förslag, som är lika med yrkandena i de ovannämnda motionerna, lika stor lön för utfört övertidsarbete som för den ordinarie tiden. För tjänstemännen på lägsta dyrort blir, som även framgår av denna tablå, läget något bättre. Detta borde väl även herr Olsson i Kullenbergstorp kunna känna sig tillfredsställd över.

I en motion av herr Eriksson i Stockholm har föreslagits, att övertidersättningarna skulle utgå med ett belopp per timme räknat, som motsvarade $\frac{1}{170}$ av vederbörande befattningshavares månadslön, inklusive rörligt tillägg, kristillägg och kallortstillägg. För min del sympatiserar jag med detta förslag, men en lösning av denna fråga efter den linje, som herr Eriksson i

Höjning av övertidsersättningen för statstjänstemän. (Forts.)
Stockholm har föreslagit, bör helst företagas i samband med en mera omfattande omreglering av nu gällande lönereglemente.

Herr Olsson i Kullenbergstorp hänvisade till det svåra ekonomiska läget. Ja, detta ekonomiska läge måste vi alla taga en viss hänsyn till, men det ekonomiska läget är väl ändå inte så ansträngt att vissa tjänstemän skola behöva arbeta för lägre ersättning när de utföra övertidsarbete, än vad de ha under normal arbetstid.

Herr Olsson i Kullenbergstorp pekade även på det gällande lönestoppet. Om jag har tolkat bestämmelserna om detta lönestopp rätt, så riktar det sig i första hand mot högre kristillägg än det normala. Men här gäller det inte något högre kristillägg till tjänstemännen, utan här är det endast fråga om att tjänstemännen skola erhålla det vanliga kristillägget jämte rörligt tillägg även på ersättningen för övertidsarbete, och då kan jag inte finna att utskottets förslag på något sätt står i strid mot bestämmelserna om lönestopp.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olsson i Kullenbergstorp erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Gentemot herr Mårtensson vill jag framhålla, att det blir inte bara dessa tjänstemän, som kanske få sämre ersättning för sin övertid och sitt arbete än de själva önska och anse sig berättigade till. Det nämnes ju i den kungl. propositionen, bland annat i statskontorets yttrande, vilka konsekvenser det skulle kunna bli, om riksdagen går för högt i sin lönesättning på detta område. Det gäller samtliga våra arvodestjänster. I den mån de äro heltidstjänster har väl ännu så länge inte en enda av dessa tjänster fått någon tillägglönersättning på mer än 15 %. Det är klart att om vi betrakta detta övertidsarbete såsom en isolerad ekonomisk fråga, så rör det sig inte om så förfärligt mycket pengar från statens synpunkt sett, men den princip, som här kommer till uttryck, blir avgörande för vad som kommer i fortsättningen. Därför kan man inte påstå att detta är en så oväsentlig fråga som herr Mårtensson vill göra gällande. Går riksdagen på utskottets linje, anmäler sig frågan om arvodesbefattningarna tämligen fort, kanske redan nästa riksdag.

Vidare anförde

Herr Senander: Herr talman! Jag hade tänkt att inte yttra mig i denna fråga, då ju utskottet gått på en linje som i stort sett är tillfredsställande med hänsyn till de rådande förhållandena, men då det ändå finns några modiga män som kostat på sig en reservation i saken, anser jag mig ändå böra säga några ord.

Denna tvistefråga, om man skall kalla den så, är av ganska unikt slag. Regeringen har redan för ett och ett halvt år sedan gjorts uppmärksam på det enastående förhållandet, att statstjänarna i många fall betalas lägre för övertidsarbete än för tjänstgöring på ordinarie arbetstid. För att ta mig själv som exempel i egenskap av tullman kan jag nämna att jag har 2:25 i timmen vid tjänstgöring på ordinarie arbetstid men endast 1:80 vid tjänstgöring på övertid.

Det är enligt min mening omöjligt att prestera något hållbart försvar för en dylik bakvänd ordning. Om något sådant skulle förekomma på den allmänna arbetsmarknaden skulle inte en enda arbetare kunna förmås att arbeta på övertid. På den allmänna arbetsmarknaden har man nämligen i mycket stor utsträckning rätt att vägra övertidsarbete, statstjänarna däremot ha inte en sådan rätt. De äro tvingade att utföra beordrat övertidsarbete, och det är

Höjning av övertidersättningen för statstjänstemän. (Forts.)

förmodligen på grund härav som man ansett sig kunna underbetala statstjänarna för övertidsarbete; man riskerar nämligen inte att sådant arbete vägras.

Redan då nya lönereglementet genomfördes visade man en anmärkningsvärd likgiltighet för kraven från statstjänarnas sida på en anständig ersättning för övertidstjänstgöring. Man tog därvid ingen som helst hänsyn till de synpunkter som framfördes av statstjänarnas representanter i 1938 års lönekommitté. Som skäl anfördes — och det har också framhållits här — att övertidsarbete endast undantagsvis skulle förekomma. Om man överhuvud taget skall kalla detta för ett argument, må man säga att det är ett mycket kuriöst sådant, ty det förhållandet att man förutsätter att övertidsarbete endast skall förekomma mera sällan kan ju inte gärna tas på allvar som ett argument för att underbetala övertidsarbetet.

Sedan dess har emellertid på grund av att man i strid mot de mest elementära principer för lönesättning underlåtit att ge statstjänarna dyrtidskompensation på övertidersättningen det missförhållandet utvecklat sig, att övertidsbetalning ofta och för mycket stora grupper statstjänare understiger den ordinarie betalningen. Regeringen har, som jag förut nämnt, väntat i ett och ett halvt år med att ta ställning till statstjänarorganisationernas förslag i saken. Och när den äntligen lägger fram en proposition ger denna proposition inte ens så mycket, att den utjämnar skillnaden mellan timlönen för ordinarie arbetstid och övertid.

Det har dock med ett orubbligt siffermaterial visats att för många statstjänare ligger övertidersättningen 25 å 30 % lägre än den ordinarie timpenningen. Trots detta föreslår regeringen en förhöjning av timbeloppen, som endast till hälften utjämnar denna skillnad. Enligt min mening innebär detta, även om man aldrig så mycket motiverar det med att det är ett provisorium, ett öppet förnekande av den sedan gammalt erkända, självklara principen, att övertidsarbete skall betalas högre än arbete inom ordinarie arbetstid. Bakom detta förnekande av en eljest allmänt erkänd princip kan man knappast undgå att spåra en ganska fördomsfri spekulation i statstjänarnas kända lojalitet. Det skulle överhuvud taget inte kunna gå för sig att tillämpa en dylik ordning mot arbetare på allmänna arbetsmarknaden, varken från statens eller de privata arbetsgivarnas sida.

I detta sammanhang skulle jag vilja anföra några synpunkter, som inte tidigare ha framhållits under detta ärendes handläggning. För statstjänarna gäller inte begreppet övertidsarbete på samma sätt som för andra arbetare. För arbetare på den allmänna arbetsmarknaden betraktas allt arbete efter den ordinarie arbetstidens slut på dagen och på sön- och helgdagar som övertidsarbete, där förhöjd timbetalning skall utgå. För statstjänarna är det däremot annorlunda. En statstjänare kan få en mycket betydande del av sin tjänstgöring förlagd till nätter och till sön- och helgdagar. Det gäller järnvägare, posttjänstemän, tulltjänstemän och andra statstjänare inom verk, där natt- och söndagstjänst regelbundet förekommer. Om sådant arbete, som är typiskt övertidsarbete i vedertagen mening, ligger inom ramen för den för månaden fastställda arbetstiden, erhålles ingen som helst merbetalning. En statstjänare har inga andra garantier för sin fritid på sön- och helgdagar än en föreskrift och en mycket vag sådan, att han skall ha ledigt minst varannan sådan dag — såvitt förhållandena i tjänsten det medgiva!

Oftast är det så, att denna bestämmelse pressas till det allra yttersta. I tullverket — och jag tror förhållandet är detsamma i kommunikationsverken — gäller för större delen av den lägre personalen, att den är tjänstledig endast varannan sön- och helgdag. Den utför regelrätt övertidsarbete på 30—35 av årets sön- och helgdagar utan att erhålla någon som helst merbetalning.

Höjning av övertidersättningen för statstjänstemän. (Forts.)

Endast för den händelse att tjänstgöringen vid månadens slut visar sig överstiga det för månaden fastställda timantalet, i regel 208 timmar, kan en stats-tjänare få betalning för övertid. Om en statstjänare av dessa 208 timmar haft 100 timmar förlagda till sådana tider, då enligt gällande principer på allmänna arbetsmarknaden merbetalning skulle utgå, har detta ingen som helst betydelse i det sammanhanget. Han får endast övertidsbetalning för vad som ligger över 208 timmar.

Det är emellertid inte alltid, kanske rent av sällan, som man betalar ens denna övertidstjänstgöring kontant. Vederbörande myndigheter kunna betala med tidskompensation. Det tillgår på det sättet, att så snart tjänstgöring förekommit utöver gällande tjänstgöringsplan eller turlista, så tilldelas vederbörande befattningshavare kompensation i tid. Det är att märka, att denna tidskompensation inte erhålles när befattningshavaren så önskar. Den kastas till honom när det passar verket, och inte sällan är ledigheten därför till ganska liten nytta.

Herr talman! Jag har velat framhålla detta för att visa, att statstjänarna ha dubbel anledning att kräva en ordentlig betalning för vad som kallas övertidstjänstgöring inom statstjänsten. Detta rimliga krav har inte regeringen tillmötesgått i sin proposition. Utskottet har emellertid visat större förståelse och det noteras med tillfredsställelse.

Jag vill i likhet med herr Mårtensson framhålla, att det hade varit bäst om man hade reglerat saken på det sätt som vi föreslagit i det första yrkandet i den av herr Hagberg i Luleå och mig ingivna motionen, men då det kanske finns vissa tekniska svårigheter att ordna det på det sättet, anser jag mig böra inskränka mig till att nu yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Bäckström m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Olsson i Kullenbergstorp begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 264, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Bäckström m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 14.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtande nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statens organisationsnämnd, m. m.; och

första lagutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om polisens ställning under krig.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 53, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344), dels ock en i ämnet väckt motion.

*Ändring i
utlännings-
lagen.*

Genom en den 15 oktober 1943 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 352, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344).

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft en i anledning av densamma inom andra kammaren väckt motion, nr 494, av herr *Hedlund* i Östersund.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget, för sin del antaga av utskottet framlagt lagförslag i ämnet;

B) att den i ärendet väckta motionen, II: 494, måtte anses besvarad genom de uttalanden som gjorts i utskottets motivering.

Reservation hade avgivits av herrar *Linnér*, *Siljeström* och *Gezelius*, vilka ansett att motiveringen till utskottets hemställan bort hava annan, i reservationen angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Gezelius**: Herr talman! Jag ber att med några ord få motivera mitt ställningstagande i denna fråga.

Genom det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget öppnas möjlighet att höra vittnen på ed för utredning i ärende angående utlännings omhändertagande. Förslaget lämnar också möjlighet för utlännning, som icke är på fri fot, att få biträde vid förhöret inför domstol. Utskottet har utsträckt denna rätt. Utskottet föreslår sålunda, att utlännning skall kunna erhålla biträde på statens bekostnad, även om han är på fri fot, om det kan antagas att han saknar medel för att bekosta ett biträde. Jag har anslutit mig till detta utskottets slutliga ståndpunktstagande närmast därför, att jag icke är blind för de svårigheter som möta en utlännning i ett främmande land. Men jag vill dock icke förneka att jag hyste någon tvekan, när jag anslöt mig till utskottets ståndpunkt i detta hänseende. Utlänningen kommer nu att bli bättre ställd än en svensk medborgare när det gäller en frihetsberövande åtgärd i administrativ ordning. Försumliga familjeförsörjare, alkoholister etc. ha icke denna fria rättshjälp i samma utsträckning som nu möjliggöres för utlännning. Det är ju riktigt, att vi visa en främling, som har svårt att tillvarataga sin rätt, den hjälp vi kunna; men jag vill uttala den förhoppningen, att, när frågan kommer upp om att bereda även svenska medborgare rätt till fri rättshjälp i liknande lägen, också de som nu visa en befogad humanitet skola beakta svenska medborgares rätt till dylik hjälp.

Vad jag emellertid reserverat mig mot är utskottets motivering. Utskottet börjar denna med en erinran om att utskottet redan vid 1942 års riksdag be-

Ändring i utlänningslagen. (Forts.)

gärde, att Kungl. Maj:t skulle ompröva, huruvida icke huvudgrunderna för frihetsberövande åtgärder i större utsträckning än nu var fallet borde regleras i lag. Man skulle av utskottets motivering kunna förmoda, att det är de sakkunniga, som icke beaktat detta riksdagens uttalande. Emellertid ligger säkerligen skulden härvidlag helt hos regeringen. Redan 1939 års utlännings-sakkunniga voro inne på den frågan i ett yttrande, som avgavs till Kungl. Maj:t. Trots de diskussioner, som förts i riksdagen, har saken icke tagits upp förrän genom de sakkunniga, som i år tillsatts av justitieministern. Säkerligen hade många av de debatter, om förts rörande utlänningsars rätt och ställning, kunnat betydligt inskränkas, om Kungl. Maj:t låtit verkställa en utredning i angivet syfte. Jag tror nog att det då visat sig, att man skulle försvåra flyktingarnas ställning om man hänsköt frågan om frihetsberövande åtgärder till domstols avgörande. Den saken skall jag emellertid icke gå in på nu. Jag har bara velat stryka under, att utskottets utlåtande på denna punkt icke synes mig rättvisande.

Utskottet har i sin motivering redovisat vissa detaljspörsmål, som varit uppe till behandling inom utskottet. Jag har funnit det anmärkningsvärt, att första lagutskottet lagt fram dessa frågor, som ofta röra sig om detaljer, och jag har en känsla av att när utskottet under det att en utredning pågår redovisat vissa spörsmål men lämnat åsido vissa andra mycket väsentliga sådana, utskottet givit en felaktig tyngd åt de framlagda spörsmålen. Jag har ansett detta oegentligt, och i den reservation, som avgivits av herrar Linnér, Siljeström och mig, ha vi uteslutit denna redovisning, detta framför allt därför att det pågår en utredning, vilken, såsom också utskottet bekräftar, har sin uppmärksamhet riktad på dessa saker.

Utskottet har vidare berört bestämmelsen i 54 §, den paragraf som ger Kungl. Maj:t fullmakt att utfärda bestämmelser angående utlännings avvisande eller vistelse här i riket. De sakkunniga hade, tydligen i avsikt att på denna punkt tillmötesgå första lagutskottet, föreslagit, att i 54 § skulle inryckas en uttrycklig bestämmelse därom, att denna fullmakt även avsåg omhändertagande i förläggning eller tagande i förvar. Justitieministern å sin sida fann, att det icke var lämpligt att nu föra fram detta förslag, som skulle kunna uppfattas som ett steg i riktning mot lagutskottets önskan. Han ville icke överhuvud taget upptaga detta spörsmål. De sakkunniga betonade dock, att det rörde sig om en ändring av rent formellt skäl. Anledningen till att det vill synas oegentligt att här taga upp frågan om innehållet i 54 § är den, att om man utgår ifrån att 54 § icke redan nu ger fullmakt för Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser i administrativ ordning angående utlännings omhändertagande i förläggning eller tagande i förvar, måste en sådan fullmakt utfärdas. Det finns säkerligen ingen som nu skulle kunna anmärka på att Kungl. Maj:t har utfärdat bestämmelser, som äro oundgängligen nödvändiga i detta sammanhang, men utskottets utlåtande har fått den formen, att det kan sägas innebära ett ståndpunktstagande redan nu till frågan om hithörande frågor skola regleras i lag eller ej. Jag har mycket svårt att fullt förstå justitieministerns ståndpunkt. Antingen har denna fullmakt redan inrymts i 54 §, fastän det icke uttryckligen står något om den, eller också handlar Kungl. Maj:t utan fullmakt från riksdagen, när Kungl. Maj:t utfärdar bestämmelser om utlännings omhändertagande i förläggning eller tagande i förvar.

Slutligen vitsordar utskottet i utlåtandet, att de främlingar, som omhändertagits, icke äro föremål för någon inhuman behandling. Säkerligen kunna alla vi, som blivit i tillfälle att följa dessa förhållanden, vitsorda, att det är riktigt, att såvitt utskottet kunnat bedöma man icke kan tala om någon inhuman behandling. Därmed är icke sagt att allt som överhuvud taget kan göras är

Ändring i utlänningslagen. (Forts.)

gjort eller att förhållandena äro idealiska i alla avseenden. Men när utskottet ger sig in på att redovisa sina rön och erfarenheter från en resa till förläggningarna har enligt min mening utskottet överskridit den rätt utskottet har. En sådan granskning kan icke tillkomma första lagutskottet, som väl kan uttala sig om förhållandena och uttrycka önskemål. Men även här gäller, att utskottet bort avhålla sig från att stanna vid vissa detaljer. Detta blir aldrig rättvisande. Särskilt anmärkningsvärt är detta därför, att utskottet i slutet av sitt utlåtande framhåller, att de synpunkter utskottet framfört överensstämma med vad de sakkunniga redan givit uttryck åt i sin vid propositionen fogade promemoria.

Då jag, herr talman, anser att utskottsutlåtandet givits sådan form och sådant innehåll, att det kan föranleda missförstånd, och då jag finner det olämpligt med hänsyn till den utredning som pågår, hemställer jag beträffande motiveringen om bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Fru Ronnebäck: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av en passus i utskottets utlåtande på sidan 12, där utskottet framför en viss kritik mot förläggningen i Rengsjö, som säges ej vara fullt tillfredsställande med hänsyn till belägenhet och vissa yttre anordningar.

För någon tid sedan kom mig tillhanda ett brev från en av de internerade vid förläggningen. Det hade icke passerat censuren, och det var därför ganska öppenhjärtigt och gav en skildring, vilken jag, när jag läste den, knappast kunde tro var med verkligheten överensstämmande utan ganska överdriven. Jag förstår nu, att den icke var det, eftersom utskottet i alla fall funnit sig föranlåtet att göra ett sådant påpekande som det gjort. I brevet meddelades vissa detaljer, som måste anses upprörande, och jag förstår mycket väl de känslor av bitterhet, som behärska icke bara brevskrivaren utan även många andra, som befinna sig innanför det taggtrådsstängsel, som omger denna förläggning. Det hette i brevet, att många av de internerade hellre skulle vilja sitta i fängelse än befinna sig på förläggningen och att många av dem hellre skulle vilja resa tillbaka till sitt hemland, trots vad de visste väntade dem därhemma. Där kunde de tänka sig en sådan behandling, ty där vore de bland fiender, men här hade de räknat med att befinna sig i ett neutralt land och bland vänner. Man frågar sig, om icke sådant kan vara till skada, när det gäller ett fortsatt gott samförstånd mellan länderna. Det är klart, att människor, som bli utsatta för en sådan behandling, måste komma att hysa mycket bittra känslor gentemot det land, som tager emot dem på ett sådant sätt, alldenstund dessa människor — åtminstone de flesta av dem — icke ha förbrutit sig mot svensk lag och därför icke kunna anse det rättfärdigt att de skola bli omhändertagna på detta sätt.

I brevet stod vidare talat om det besök utskottet gjort vid förläggningen. Det betraktades som en ljusning, och vederbörande uttalade förhoppning om att hädanefter vissa förhållanden skulle bli annorlunda.

Jag har icke kunnat underlåta att vid detta tillfälle fästa uppmärksamheten just vid vad utskottet här uttalat och uttrycka den förhoppningen, att de ansvariga myndigheterna med det allra snaraste skola rätta till de missförhållanden, som otvivelaktigt äro rådande vid förläggningen och som blivit påtalade i utlåtandet.

Herr Gezelius erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Fru Ronnebäcks anförande visar just risken med att utlåtandet fått den form det har fått. Fru Ronnebäck har uppfattat utskottets uttalande som resultatet av en undersökning. Men den undersökningen tillkommer andra myn-

Ändring i utlänningslagen. (Forts.)

digheter. Utskottets talesman, herr Lindqvist, kommer säkerligen att lämna en redogörelse för förhållandena i Rengsjö. Jag nöjer mig med att understryka, att på Rengsjö finnas omhändertagna endast de rent kriminella elementen, personer dömda till upprepade långvariga frihetsstraff, sådana som eljest icke skulle ha tillåtits att komma hit till landet och som ännu mindre kunna vara på fri fot här utan mycket sträng övervakning. Men som sagt: man ser risken av att första lagutskottet givit sig in på en granskning av förhållanden, som det tillkommer andra att granska.

Härefter yttrade:

Herr Lindqvist: Herr talman! I fråga om utskottets motivering är det tydligt, att man kan ha olika meningar om hur lång den skall vara. Herr Gezelius och hans medreservanter vända sig icke mot den förändring i lagen, som utskottet föreslagit. I det hänseendet äro vi alla fullt ense. Sedan kan man naturligtvis diskutera, om man skall skriva mycket eller litet.

Nu vill jag för min del säga, att även om jag kunde ha varit med om att skriva kortare än vi gjort, kan jag icke finna, att det är någonting i motiveringen, som bör avskräcka någon. Den redovisning vi gjort upptager icke så mycket detaljer, som herr Gezelius vill göra gällande. Utskottet säger på ett ställe, att vi icke vilja taga upp dessa detaljer, då en sakkunnigkommitté sysslar med hela frågan om utlänningslagstiftningen. Men ett utskott får ju ändå något litet fylligare än vad reservanterna gjort motivera sitt ståndpunktstagande.

Vad fallet Rengsjö beträffar kan jag erkänna, att jag personligen är en av dem i utskottet, som velat, att vi särskilt skulle stryka under vad sakkunnigkommittén framhållit i fråga om denna förläggning. Ty den är icke tilltalande som den är. Men samtidigt som man konstaterar detta, måste man ju också konstatera vilka ofantligt stora svårigheter det är att ordna en förläggning för de kategorier utläningar, som där äro internerade. Vi ha i likhet med de sakkunniga sagt — och det gör även reservanten herr Gezelius — att så långt vi kunna bedöma saken vi icke kunnat konstatera, att de på förläggningen intagna på något sätt äro utsatta för inhumanitär behandling. Det böra de ju heller icke vara. Vi ha nog alla, när det gäller de utläningar som finnas här i landet, en känsla av att det är olyckliga människor, som på ett eller annat sätt kommit hit, men det är klart, att bland dem finnas sådana, som vi här i Sverige icke kalla Guds bästa barn. Det går icke — den erfarenheten ha myndigheterna gjort — att lämna alla fullständigt fria. Man måste ha en övervakning, så att inga tråkigheter inträffa.

När nu fru Ronnebäck relaterade vad som stod i ett brev som hon fått, tyckte jag mig mycket väl känna igen det, ty jag har fått höra ungefär det samma, säkerligen av samma person. Men det är väl så, fru Ronnebäck — jag tror icke att jag tager fel på den punkten — att skulle denne utläning, som han säger, hellre vilja sitta i fängelse i sitt eget land än vara här på Rengsjö-förläggningen, så finns det ingenting som hindrar, att han begär att få komma ut från Sverige. Vi hålla honom icke kvar, utan vill han komma härifrån, får han bara säga till. Jag vill också tillägga, att när vi gjort vår resa — jag gjorde en del anteckningar efter vissa samtal jag hade — var en tjänsteman från socialstyrelsen uppe i utskottet och redogjorde för varje fall, som vi frågade om, och han gjorde det på ett sådant sätt, att vi alla i utskottet voro belättna med redogörelsen och med det svar vi fingo. Jag vill ännu en gång understryka, att så långt vi kunnat finna behandlas utläningarna på ett riktigt sätt.

Ändring i utlänningslagen. (Forts.)

I anledning av ett ord som herr Gezelius här yttrade vill jag säga, att varken jag eller väl någon annan i utskottet — och jag skulle icke tro i riksdagen heller — vill, att vi skola behandla dessa utläningar på ett annat sätt och ge dem större förmåner än svenska medborgare ha. Nu är det väl möjligt, att den fria rättshjälp, som här föreslås, blir något vidsträcktare för utläningarna än för svenska medborgare. Dessa saker är det mycket svårt för lekmanen att överblicka, men juristerna ha framhållit, att utläningarna här skulle få något litet mer. Att vi gått med på detta är beroende på att det varit svårt att ordna så att det skulle bli full likställighet mellan svenskar och utläningar i det fallet. Skulle så vara, att utläningarna i fråga om rättshjälp få något större förmåner, så låt oss taga även detta.

Jag skall icke uppehålla mig längre vid frågan. Jag tror, att andra kammaren kan utan att begå något fel godkänna utskottets förslag i dess helhet. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Jag saknar egentligen anledning att deltaga i den debatt, som förts mellan första lagutskottets ärade ledamöter angående den motivering, som bör godtagas av kammaren. Ett yttrande av herr Gezelius gjorde emellertid, att jag ansåg mig böra taga till orda för att undanröja ett missförstånd, som han ansåg föreligga här. Herr Gezelius yttrade, att det råde en viss oklarhet angående mitt ställningstagande till vissa spörsmål i utlänningslagstiftningen, och om jag fattade honom rätt gällde det frågan, huruvida det är lämpligt att i utlänningslagen införa en bestämmelse om att Kungl. Maj:t har rätt att taga utläning i förvar eller i förläggning.

Saken ligger ju så till, att första lagutskottet 1942 gjorde ett uttalande i denna fråga och ansåg, att bestämmelser rörande omhändertagande i förläggning eller tagande i förvar skulle intagas i lagen och inte som nu är fallet upptagas endast i administrativ författning. När jag sedan i våras tillkallade de sakkunniga, som nu hålla på med arbetet på utlänningslagstiftningen, fingo de i uppdrag bland annat att undersöka även denna fråga. I det första utkast, som de lade fram i somras, ha de tagit upp en bestämmelse, enligt vilken i 54 § i utlänningslagen skulle införas ett stadgande, att Kungl. Maj:t äger rätt att taga utläning i förvar eller i förläggning. Då jag hade att taga ställning till den frågan ansåg jag övervägande skäl tala för att inte nu i utlänningslagen införa en sådan bestämmelse, och det är väl ganska tydligt vad anledningen var till mitt ställningstagande därvidlag. När nu Kungl. Maj:t i snart fyra år har utfärdat administrativa författningar, som innehålla regler om rätten att taga utläning i förläggning eller i förvar, så ligger naturligtvis där bakom att Kungl. Maj:t anser, att den nuvarande utlänningslagen ger Kungl. Maj:t fullmakt att i administrativ ordning reglera sådana frågor. Riksdagen har ju också lämnat de åtgärder, som Kungl. Maj:t har vidtagit i detta avseende, utan anmärkning ur konstitutionell synpunkt. Därför föreligger alltså enligt min mening med nu gällande utlänningslag en rätt för Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om frihetsberövande åtgärder gentemot sådana utländska medborgare, som man med hänsyn till statens säkerhet måste taga hand om. För mig tedde det sig ganska egendomligt, om man nu i utlänningslagen, fyra år efter det att man på administrativ väg börjat utfärda sådana här föreskrifter, skulle sätta in en bestämmelse, att Kungl. Maj:t äger rätt att taga utläning i förvar eller i förläggning. Det anser jag skulle inte fylla någon mening att nu sätta in den bestämmelsen. Det skulle bara vara att man rent formellt skulle i lagen utsätta vad man anser ändå finns i lagen. För min del framstår det såsom det önskvärda att den kommitté, som nu arbetar

Ändring i utlänningslagen. (Forts.)

med utlänningslagstiftningen, i sitt fortsatta arbete undersöker, på vad sätt och i vilken omfattning bestämmelser rörande frihetsberövande åtgärder mot utlännningar böra intagas i lag i stället för i administrativ författning. Om vi, som vi hoppas, snart få en utlänningslag, som i första hand är avsedd för fredliga och normala förhållanden, tycker jag det skulle vara en otrevlig skönhetsfläck i denna lag, om man där skulle ha in en bestämmelse om frihetsberövande, ty vi tänka väl inte under normala tider beröva utlännningar friheten annat än om de gjort sig skyldiga till brottsliga eller därmed jämställda handlingar. Men det kan tänkas att man i en särskild lag av provisorisk karaktär, som avser kristider, bör reglera de åtgärder, som äro nödvändiga för att beröva vissa utlännningar friheten.

Jag kan alltså inte tänka mig, att det föreligger någon oklarhet i mitt ståndpunktstagande i detta avseende, och jag har endast velat klargöra detta.

Sedan kan jag inte underlåta att säga ett par ord i anledning av fru Ronnebäcks uttalande om Rengsjöförläggningen. Den faller inte under min domvärjo — dessa förläggningar lyda under socialdepartementet — och jag har tyvärr själv inte besökt denna förläggning. Jag vill emellertid understryka vad som sagts här både av herr Gezelius och herr Lindkvist, att detta är inte en förläggning för oförvitliga utlännningar utan en förläggning för sådana norrmän, som äro i hög grad kriminellt belastade och som vi under normala tider omedelbart skulle avvisat från riket eller, om de kommit in, omedelbart utvisat härifrån. Såvitt jag vet finns på Rengsjöförläggningen nu inte andra norrmän än sådana, som flera gånger äro straffade i sitt eget land, och det finns sådana som ha både 8, 10 och 12 resor bakom sig i Norge. Jag vill understryka, för att det inte skall vara något missförstånd, att numera skicka vi inte till Rengsjö sådana norrmän, som här i landet gjort sig skyldiga endast till något mindre brott. Det händer, att en norрман döms här för stöld eller någon annan sak. Sådana skickas inte till Rengsjö, utan denna förläggning är endast avsedd för de starkt kriminellt belastade, som hemma i sitt eget land gjort sig skyldiga till brottsliga gärningar i större omfattning.

Jag vill med detta inte säga, att allt är bra som det är på Rengsjö. Det finns säkerligen åtskilligt som kan förbättras. Men det bör göras klart här, att denna förläggning inte är en förläggning för oförvitliga utlännningar, utan det är en förläggning, där vi måste ta in sådana som vi i vårt eget intresse måste skydda oss emot. Såsom också tidigare sagts finns det inget som helst hinder för någon som är intagen på Rengsjö att, om han det önskar, återvända till Norge. Vi kvarhålla inte någon mot hans vilja, och om de vilja göra allvar av påståendet att de hellre vilja återvända till sitt eget land, så står det dem fullkomligt fritt.

Härmed var överläggningen slutad. På av herr förste vice talmannen därå given proposition biföll kammaren först utskottets hemställan. Härpå gav herr förste vice talmannen i fråga om motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av den motivering, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets motivering av kammaren godkänd.

§ 15.

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad angår anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i detta ämne väckta motioner.

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

I propositionen nr 344 hade Kungl. Maj:t under anslagstiteln Befrämjande av landsbygdens elektrifiering föreslagit riksdagen att å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft fyra inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å de likalydande motionerna I: 346 och II: 495, i förevarande del, samt II: 463 och II: 472, till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor;

B. att de likalydande motionerna I: 346 och II: 495 i övrigt finge anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anförde.

Reservation hade avgivits av herrar *Näslund, Nils Olsson, Ericsson* i Sörsjön, *Mäler* och *Jacobson*, vilka ansett, att utskottet i anslagsfrågan bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och med bifall till de likalydande motionerna I: 346 och II: 495, i förevarande del, samt II: 463 och II: 472, till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Jag hade, när den kungl. propositionen kom, väckt en motion i detta ärende. Orsaken till att jag väckt motionen är just de svårigheter, som nu uppstått för de gårdar, som inte ha elektrifierat. Det är gårdar i skogstrakter och gårdar efter kusten. Det visar sig, att kostnaden per andel för dem blir så hög, att de inte kunna bära den. Därför har Kungl. Maj:t och riksdagen tidigare beslutat att ett bidrag lämnas av staten så snart kostnaderna överstiga 90 kronor per tariffenhet. Anslagsbehovet är fortfarande stort, och de anslagna medlen förslå endast delvis. Elektrifieringsberedningen har gjort framställning om ytterligare 8 miljoner kronor för ändamålet. Beredningen är av den uppfattningen, att de hittills tillämpade grunderna i stort sett äro lämpliga och att det vid hittillsvarande storlek på bidragen har varit möjligt att genomföra rätt fullständiga elektrifieringar. Om ett mindre anslag än det nuvarande skall utgå, anser beredningen att andra grunder böra tillämpas. Längre fram i uttalandet säger beredningen, att om verksamheten skall fortgå som hittills, är det minsta tänkbara anslaget 5 miljoner kronor. Trots detta har utskottet stannat för ett anslag på 2 miljoner kronor.

När man läser utskottets motivering finner man, att utskottet först åberopar materielsvårigheter. Man är rädd för kristidsmateriel. I städerna har på senare år rätt en livlig nybyggnadsverksamhet, och alla nybyggnaderna ha elektrifierats. Landsbygden kommer att avfolkas, om man där under en lång följd av år inte kan få annat lyse än karbidlampor och sådant. Bostadsförhållandena på landet äro även i övrigt allt annat än tilltalande, varför elektrifieringen har stor betydelse. Det gäller inte bara lyse utan även kraft för tröskning, vattenpumpning och sådant. Det har flera gånger klagats hos kristidsnämnderna över att tröskningskostnaderna flerstädes uppgå till 6 å 8 kronor per timme med användning av motorolja, och man har värdjat om hjälp. Det är verkligen beklämmande, att år 1943, då vi kommit så långt beträffande

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)
 elektrifiering av exempelvis våra järnvägar, det ändå skall finnas gårdar, som ligga så långt efter i tiden, att de inte ha elektriskt ljus. Sådana gårdar komma att helt och hållet avfolkas. Befolkningen vill följa med tidsutvecklingen, och då är det självklart att de som ha möjlighet att flytta från sådana gårdar bosätta sig på andra orter, framför allt i städerna. Där kunna alla få elektriskt ljus och kraft. Jag undrar hur det skulle uppfattas, om man i ett nybyggt hus i en stad skulle vägra elektriskt ljus och låta hyresgästerna reda sig med karbidlampor! Det skulle säkerligen bli ett skri av förbittring, och det undrar jag inte på, men när det gäller landsbygden tycker man att det kan vara. Där har man rätt sig utan elektriskt ljus förut och därmed basta.

Elektrifieringsberedningen säger, att 5 miljoner kronor är det minsta som erfordras, men utskottet säger att med hänsyn till att dålig materiel kunde komma att användas vill man av misskund med anläggningsågarna sänka beloppet till 2 miljoner kronor, vilket motsvarar vår tillgång på råmateriel för ändamålet. Men elektrifieringsnämnden säger, att det finns materiel för en elektrifiering för 5 miljoner kronor! Den säger nämligen: »För att den subventionerade elektrifieringen skall kunna bedrivas i samma omfattning som under de senaste 12 månaderna, för vilket kopparransoreringen, som den nu tillämpas, icke synes lägga hinder i vägen, beräknar beredningen att ytterligare 5 miljoner kronor skulle erfordras för innevarande budgetår.»

När behovet är 8 miljoner men beredningen säger, att för 5 miljoner kan det gå, så tycker man att utskottet skulle kunnat biträda den motion, vari yrkats anvisande av 5 miljoner kronor, ty hur man än vänder på frågan så är behovet stort. Den tanke, som ligger bakom exempelvis järnvägselektrifieringen, är givetvis att skapa bättre förhållanden. Därvid skola vi emellertid inte glömma bort den befolkning, som bor avsides vid kusten eller i skogs-trakterna. Den är i behov av stöd för att få den nytta och de fördelar, som samhället kan erbjuda. Jag fick just i går kväll ett brev från en person, som bodde i en trakt, där skolfrågan var missgynnad. Han skriver: Skolan i min hemtrakt skall läggas ned. Barnen, som förut haft 4 kilometers skolväg, skola fortfarande gå denna sträcka men få skolskjuts för återstoden av vägen. Så fort tillfälle gives skall han flytta därifrån, fortsätter han. Tro ni, att någon annan flyttar dit i hans ställe? Säkert inte. Sådana gårdar bli öde. Så går det undan för undan med landsbygden. I avlägsna trakter, där man inte kan få nytta av de sociala hjälpåtgärderna, avfolkas gårdarna och skolorna komma att stå tomma.

Jag skulle för min del vilja hemställa, att riksdagen anvisade dessa begärda 5 miljoner kronor. Utskottet framhåller emellertid, att därest den fortsatta utvecklingen skulle därtill föranleda, torde frågan om ytterligare tilläggsanslag kunna underställas nästkommande riksdag. Ett dylikt tilläggsanslag skulle således avse tiden efter den 1 juli 1944. Innan det kommer i verkställighet och föreningarna kommit in med ansökningar, ha vi hunnit till en sådan period att ljuset behövs på gårdarna, och ytterligare ett år går. Då kanske krisen är över, och det är ju att hoppas på, men materiel är säkerligen inte heller då tillgänglig. Det är så lätt att skylla på statens finanser och att det inte finns materiel, men det är i känsla av ansvar för befolkningen i obygden som man skall handla i denna fråga.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, vilket är detsamma som bifall till min motion.

Herr Sandberg: Herr talman! Den verksamhet, som man avser att främja genom det nu förevarande anslaget, är ju av mycket stor betydelse. I trakter

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

och områden av vårt land, där man icke före krisens inträde hade kommit så långt att man hade tillgång till elektrisk kraft för belysning och som drivkraft, har den nuvarande bristen på bensin och lys- och brännolja orsakat stora besvärigheter och olägenheter. Det är ju för att i någon mån råda bot på detta som statsmakterna beslutat stödja elektrifieringen av dessa bygder, och man måste ju tacksamt erkänna vad som härutinnan har gjorts. Verksamheten fortsätter för möjliggörandet av vidare elektrifiering. Jag kan ju nämna som exempel ifrån det län jag representerar, att där framdrar nu vattenfallsstyrelsen en stor bygdekraftledning till centrala delar av lappmarken. Genom denna kraftlinje och dess vidare utbyggande komma trakter, som tidigare haft för knapp tillgång på kraft eller saknat sådan helt och hållet, att få möjlighet till elektrisk kraft för belysning och motorer. Det vore ju mycket ledsamt, om man nu skulle beskära det ifrågakvarande anslaget så att icke tillräckliga medel stode till förfogande för den fortsatta elektrifieringen i de ifrågakvarande områdena.

Elektrifieringskommittén har ju, som vi alla veta, beträffande behovet av statsmedel för denna verksamhet anfört, att om verksamheten skall fortgå i samma omfattning som hittills, så skulle man för det innevarande budgetåret behöva 5 miljoner kronor utöver vad som hittills anvisats.

Skulle verksamheten få den omfattning, som bidragsansökningarna under de sista månaderna angiva, skulle medelsbehovet bli 8 miljoner kronor. Allt detta har uttalats under förutsättning, att de nu gällande grunderna för bidragstilldelningen och kopparransoneringsordningen fortfarande äga bestånd. Elektrifieringsberedningen säger ju, att kopparransoneringsordningen synes medge en fortsatt verksamhet av den nu angivna omfattningen. Det har diskuterats, huruvida inte denna elektrifieringsberedningens uppfattning om mängden av det material, som står till förfogande, är något för optimistisk. Men även om så skulle vara fallet, bör det likväl vara möjligt att, under förutsättning att de nu gällande grunderna i övrigt bibehållas, genomföra en elektrifiering i betydligt större omfattning inom den tidrymd det gäller än vad som blir möjligt om anslag till det belopp som utskottet föreslår beviljas.

Beträffande elektrifieringsberedningens uttalande ber jag att även få anföra en annan sak: »Beredningen vill emellertid framhålla», heter det till sist i dess uttalande, »att vare sig den ena eller andra av de ovan avhandlade ransoneringsmetoderna tillämpas, kommer så gott som all ytterligare elektrifiering i Övre Norrland att hindras.» Utan att här vilja göra gällande, att man på något vis skall sätta den ena landsdelen före den andra kan det ändå vara begripligt, om man såsom norrlänning känner sig mycket illa berörd av de utsikter, som elektrifieringsberedningen anger.

Utskottets skäl för att icke biträda motionerna utan gå på Kungl. Maj:ts förslag är ju det, att man vill förhindra, att krisbetonade företag komma till stånd i en utsträckning, som kunde undvikas, om återhållsamhet iakttoges. Ja, naturligtvis kan det diskuteras, i vilken grad företag som utföras enligt de nu gällande grunderna för materialtilldelningen bli så krisbetonade, att det inte kan försvaras. Men jag vill erinra om att man dock hitintills har ansett det vara försvarligt att i betydande utsträckning understödja en verksamhet enligt de nu gällande normerna. Jag vill också påpeka, att man icke bör göra en jämförelse utan vidare mellan de företag, som utföras under denna kristid, och de som kommo till stånd under den förra kristiden. Det har ju från sakkunnigt håll omvitnats, att de anläggningar, som nu åstadkommas, trots att de i viss mån måste sägas vara krisbetonade, likväl äro av en betydligt bättre kvalitet än förra gången. Om man nu vill begränsa anslagstilldelningen i förväntan på att andra tider skola komma, då man på ett mera normalt sätt kan ha tillgång till nödvändigt material, så vill jag dock erinra om, att ingen kan säga, när den tiden kom-

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)
mer. Det kan dröja ganska länge. Det har i alla fall visat sig, att man kan använda järn i viss utsträckning tillsammans med koppar i högspänningsledningarna utan olägenhet. Sålunda sker detta i den högspänningsledning, som enligt vad jag inledningsvis nämnde, nu drages fram genom betydande delar av Västerbottens län. Jag tror alltså, att utskottsmajoriteten har varit benägen att överdriva olägenheterna av den fortsatta elektrifieringsverksamheten enligt nu gällande grunder. Jag tror, att det finns möjligheter att betrakta vad som nu utföres såsom tillfredsställande och försvarligt med hänsyn till förhållandena.

Det är ju för övrigt så, att en elektrifiering naturligtvis först och främst får ske på intressenternas egen risk. Då utskottet påpekar, att det kommer att bli fördyrade underhållskostnader för intressenterna i de företag som nu utföres, kan häremot framhållas, att detta torde intressenterna vara medvetna om, och de torde även vara beredda att taga denna risk. Utskottet talar för övrigt om att det har inträffat en fördyring, som huvudsakligen kommer att gå ut över statsverket. Jag vill säga, att om det skulle bli något dyrare för staten, i det att statens anpart av kostnaderna blir något större än förut, bör detta inte utgöra något hinder för den fortsatta verksamheten. Det kan inte röra sig om sådana be-
lopp, att det bör vara av avgörande natur.

Utskottet har inte uttalat sig om några ändrade grunder för bidragstilldelningen eller någon sorts ransoneringsmetod — detta hade ju annars elektrifieringsberedningen begärt uttalande om — utan så vitt jag förstår kommer det att bli på det sättet, att de som ligga inne med ansökningar få dessa beviljade enligt nu gällande grunder så långt som medlen räcka, och de andra få vänta. Det är sålunda inte meningen att man skall ordna det så, att vad som hädanefter utföres skall komma att ligga på ett kvalitativt högre plan, bättre motsvarande de tekniska kraven, utan vad som nu göres kommer att göras på samma sätt som förut. Det är bara det, att man håller igen, så att ett större antal människor få vänta på möjlighet att erhålla hjälp till lindring av sina svåra förhållanden. Jag tänker mig att det kan vara svårt för vederbörande intressenter i de olika fallen att riktigt förstå detta. Jag tycker inte det är någon lämplig grund för fördelning av statens hjälp, då ett stort antal intressenter helt enkelt bara få vänta till en obestämd framtid, fastän de i övrigt beträffande behovet och förhållandena befinna sig i samma ställning som de som erhålla bidrag.

Om jag skulle se på denna fråga en smula ur lokal synpunkt och tänka på förhållandena i det län, där jag hör hemma, så skulle jag säga, att det ter sig ganska tragiskt för befolkningen i detta län, att den inte har möjlighet att erhålla nödvändig tilldelning av koppar, då i alla fall inom detta län för närvarande produceras den väsentligaste delen av den koppar som framställes här i landet. Det må ju inte förundra någon, om man där, åtminstone rent känslomässigt, även tar denna omständighet i betraktande, Därmed har jag inte velat säga, att man skulle förfara på ett sådant sätt, att det blev mannamån olika landsdelar emellan.

Utskottet har sagt, att man kan komma igen nästa år med denna fråga, om det vid en omprövning visar sig, att man då kan ha mera material till förfogande än vad fallet nu synes vara. Och naturligtvis skola vi motionärer tacksamt notera och taga fasta på det löfte, som ligger däruti. På de skäl som jag anfört anser jag det emellertid vara befogat att redan nu ställa nödvändiga medel till vederbörandes disposition.

Jag vill till sist säga, att denna fråga som alla veta är en mycket viktig landsbygdsfråga. Man behöver inte i detta sammanhang spela vidare på känslans strängar och tala om nödvändigheten av att så ordna, att inte en avfolkning av landsbygden sker i ytterligare ökad takt. Men även om jag sålunda inte när-

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)
mare utvecklar denna sida av saken, bör man ändå i detta sammanhang bemärka densamma.

Herr talman, jag ber alltså att få yrka bifall till den vid detta utlåtande av herr Näslund m. fl. fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Jacobson, Nilsson* i Norrlängträsk och *Skoglund* i Umeå.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**:
Herr talman! Då detta ärende förbereddes för att föreläggas den församlade riksdagen, fick elektrifieringsberedningen i uppdrag att inkomma med sina beräkningar över vilka belopp som skulle erfordras för att tillgodose ungefär det behov, som på detta område föreligger. Den framställning, som elektrifieringsberedningen på grund härav ingav, gällde 5—6 miljoner kronor och var baserad på de beräkningar, som tidigare legat till grund för detta anslag och som i huvudsak rörde hur stor kvantitet koppar som var tillgänglig för nybyggnader, i första hand för distributionsnätet men självfallet även vad som behövdes för högspänningsledningarna. Avsikten var därför från början att i propositionen upptaga ett belopp på 5 miljoner kronor. Emellertid har elektrifieringsberedningen under hand fått ett meddelande, som går ut på, att det endast finns ett begränsat antal transformatorer kvar av den kvalitet, som hitintills har använts. Dess uppmärksamhet hade fästs på att för den händelse elektrifieringen skulle pågå i den utsträckning, som tidigare hade beräknats på grundval av koppartillgången för ledningsnätet, så kunde man befara, att man blev tvungen att använda transformatorer av mera sekundä kvalitet, d. v. s. sådana som i viss utsträckning voro mera krisbetonade. Jag sade mig då, att fastän vi ha gått in för och ansett det som en självklar sak, att statsmakterna skola hjälpa till att förbilliga kostnaderna för dem som måste bygga långa ledningar, bör det likväl vara angeläget för statsmakterna att se till, att man inte hjälper dem med sådana anläggningar, som de omedelbart efter krisens slut eller i ett kommande bättre läge till stora delar och med rätt avsevärda kostnader eventuellt måste bygga om. Jag anser det då vara bättre att begära ett mindre belopp av riksdagen och företaga en undersökning för att utröna, huruvida detta underhandsmeddelande är riktigt eller inte.

Det dröjer vidare inte så lång tid, innan nu pågående riksdag åtskiljes och en ny riksdag sammanträder, och skulle förhållandena motivera att mera pengar ställas till förfogande, kan ju en hemställan om ytterligare belopp göras till den riksdag som samlas 1944. Vid detta tillfälle kan man nog också meddela riksdagen och allmänheten, om det är det ena eller andra materialet som skall användas, så att man inte längre behöver sväva i okunnighet om den saken. Detta är anledningarna till att Kungl. Maj:t nu har begärt endast 2 miljoner kronor för detta ändamål i stället för avsedda 5.

Då utskottet har följt denna linje tycker jag utskottet har handlat riktigt såväl med hänsyn till statens intresse som med hänsyn till abonnenternas intresse — abonnenterna skola dock själva betala en väsentlig del av kostnaderna. Skulle den undersökning, som beredningen och alldeles självfallet även industrikommissionen har blivit anmodad att verkställa, ge vid handen, att utbyggnaderna kunna ske i ett hastigare tempo eller ungefär i samma takt som förut, kommer inte Kungl. Maj:t att underlåta att hemställa hos riksdagen om mera pengar för denna verksamhet. Kungl. Maj:t har tagit initiativet till dessa åtgärder och ansett det vara riktigt, att man skall hjälpa bygdernas folk, som får vidkännas den största kostnaden för sina elektrifierings-

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)
anläggningar, men om utredningen skulle visa, att det är bättre att slutföra en del av anläggningarna med ett någorlunda tillfredsställande material, så kommer väl även detta att anmälas för riksdagen. Om man då eventuellt kan behöva ytterligare något belopp för detta ändamål, kommer frågan säkerligen upp till diskussion på nytt.

Det är riktigt vad herr Sandberg säger, att ännu ha vi dess bättre inte gjort utbyggnader och installationer av sådan beskaffenhet som under förra kriget. Det är emellertid därför som det i propositionen har uttalats ett observandum: nu få vi försöka verkställa de undersökningar, som äro behöfliga för att vi inte skola komma i den situationen, att vi sedan vi börjat använda en del av detta kristidsbetonade material efteråt måste komma till riksdagen och säga, att nu få vi lov att upphöra med hela verksamheten på grund av angivna utveckling.

Från sakkunnigt håll ha olika funderingar förekommit och olika framställningar gjorts, som gå ut på, att det finns områden — jag tänker nu på Västerbotten och inte minst på Norrbotten — där det med hänsyn till avstånden och med hänsyn till den valuta man får av anläggningarna ur rent realistisk synpunkt sett inte är försvarligt att använda koppar i ledningarna, och att man därför skulle hålla sig till ett begränsat område. Jag har för min del ställt mig avvisande till denna uppfattning. Anledningen till att statsmakterna gått in för hela detta system är dels att ett större antal människor skola kunna fördela kostnaderna sinsemellan och dels att staten skall hjälpa till att förbilliga kostnaderna för dem som ligga ute i periferien och för vilka en elektrifiering eljest skulle ställa sig ganska dyrbar. Det är ett allmänt känt faktum, att ett elektrifieringsföretag gärna bygger anläggningar inom ett begränsat område, men så snart det blir fråga om att gå utanför detta säger man, att detta skulle medföra för stora kostnader för de abonnenter, som ligga inom detta begränsade område. När vi kommit överens om att man skall hjälpa dem som ligga på de stora avstånden, vill inte jag, åtminstone inte i första hand, vara med om att släppa fram företag, som bygga anläggningar endast för dem som ligga på de fördelaktigaste avstånden, under det att de utomliggande kanske bli fullständigt bortglömda. Jag har i överensstämmelse härmed sagt till bland andra landshövdingen i Norrbottens län, som har uppvaktat mig i denna sak, att jag kommer att fatta beslut rörande elektrifieringen av hela det område det gäller på en gång, och att kostnaderna härför bli så och så stora. Om ni inte kunna anskaffa materiel för hela området, kan jag inte lova att göra någonting, men så snart materiel finns tillgänglig för området i dess helhet, får det utbyggas efter de beräkningar som föreligga. På så sätt får man inte möjlighet att pressa en stor avgift av de abonnenter, som ligga ute i periferien.

Med hänsyn till den ovisshet, som för ögonblicket råder på detta område, och i avvaktan på att den undersökning verkstälts, som jag finner angelägen, förefaller det mig vara riktigt, att riksdagen följer utskottet, som har stannat för det belopp, som begärts av Kungl. Maj:t.

Herr Ericsson i Sörsjön: Herr talman! Så vitt jag kan erinra mig ha samtliga som deltagit i utskottets behandling av denna fråga varit medvetna om, att ett större anslag än det Kungl. Maj:t föreslagit varit nödvändigt för landsbygdens elektrifiering innevarande budgetår. De som nu företråda utskottsmajoritetens ståndpunkt dela säkerligen också denna uppfattning. I en annan sak har emellertid meningsskiljaktighet inom utskottet gjort sig gällande, nämligen i fråga om den materielltillgång, som finns inom landet eller som vi förfoga över inom landet för utförandet av elektriska anläggningar.

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

Den saken har uppfattats olika av reservanterna och av utskottsmajoriteten, och medan utskottsmajoriteten lojalt följt Kungl. Maj:t beträffande anslagssumman, så kan man säga, att reservanterna varit något mindre lojala mot Kungl. Maj:t men kanske lika sakliga som utskottsmajoriteten, när de påyrkat en höjning av anslaget till 5 miljoner kronor. Man tycker ju annars, att den redogörelse, som elektrifieringsberedningen lämnat beträffande materiel-tillgången varit av den beskaffenheten, att även majoriteten inom utskottet däri skulle ha funnit en tillräcklig hållpunkt för att kunna biträda de i ämnet väckta motionerna. Jag finner sålunda för min del, att den redogörelse, som elektrifieringsberedningen lämnat, icke är av den beskaffenheten, att den bort föranleda ett avslag på de väckta motionerna.

Vi känna säkerligen allesamman här till, att kopparn är ett mycket nödvändigt och viktigt material för elektriska anläggningar. Det framgår emellertid nu av elektrifieringsberedningens yttrande, att det finns så pass god tillgång på detta mycket viktiga material, att man även med gällande ransoneringsbestämmelser kan utöka den tilldelning därav, som skulle följa med att anslaget höjdes till 5 miljoner kronor. Man har väl grundad anledning att antaga, att elektrifieringsberedningen, som varje dag sysslar med dessa ting, äger god kännedom om förhållandena på detta område. Nu vill jag konstatera, att de skäl, varpå man inom utskottet väsentligen grundat sitt yrkande om avslag på motionerna, så vitt angår anslagssummans storlek, icke finnas återgivna i utskottsutlåtandet. För min del drar jag därav den slutsatsen, att argumenteringen vid närmare eftertanke kanske befunnits mindre hållbar och följaktligen icke ansetts lämplig att återge i tryck. Under överläggningen gjordes nämligen ständiga hänvisningar till förhållandena under tiden för förra världskriget eller närmare bestämt till förhållandena omkring år 1918. Det torde vara allmänt bekant, att vid denna tid tillkommo ett ganska stort antal elektriska anläggningar ute i landet, varvid på grund av den stora materielbrist som då förelåg åtskilliga företag kommo till utförande med användande av mer eller mindre bristfällig materiel, en materiel, som givetvis måste ersättas med mera förstklassig sådan någon tid efter krigets slut. Jag vill med anledning härav påpeka, att på sina håll, där jag försökt göra mig underrättad om dessa saker, har man uttryckligen framhållit, att under den här tiden överhuvud taget icke tillkommit några elektriska anläggningar med användande av materiel, som kunnat kallas mindervärdig eller alltför bristfällig. Detta har helt enkelt icke kunnat ske av den anledningen att tillstånd ju icke lämnas till utförandet av företag, där mindervärdig materiel skulle komma till användning. Följaktligen anser jag för min del, att det varit både obehövt och missriktat, när man från utskottets sida nu tydligen inriktat sig på att hindra tillkomsten av mer eller mindre bristfälliga elektriska anläggningar genom att visa stor återhållsamhet, när det gällt att bevilja anslag. Det framgår ju också av förteckningen över dem, som varit närvarande vid utskottsbehandlingen av detta ärende, att det endast är norrlänningar som reserverat sig för den högre anslagssumman. Detta kan ju kanske synas något egendomligt, men egentligen är väl förhållandet ganska naturligt, då behovet av dylika elektriska anläggningar är mycket större i Norrland än inom andra delar av landet, där man redan i stort sett genomfört elektrifieringen.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Häruti instämde herr *Mäler*.

Herr *Andersson* i Löbbo: Herr talman! Om utskottsmajoriteten skulle vara lika energisk i sina ansträngningar att försvara utskottets förslag som

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)
reservanterna varit i de hittills hållna anförandena, borde ju detta förhållande berättiga mig såsom utskottets talesman till ett synnerligen långt anförande. Jag skall emellertid icke, sedan statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet alldeles nyss klarlagt saken ur regeringssynpunkt, för min del ta så värst många minuter i anspråk.

Vid behandlingen av förevarande ärende rådde inom jordbruksutskottet fullständig enighet om, att åtgärderna för elektrifiering av landets obygdor voro i högsta grad befogade och önskvärda. Jag sade landets obygdor eller kan säga landets glesare befolkade delar, men jag är icke fullständigt övertygad om, att det län herr Hansson i Skediga representerar kan hänföras till dessa delar av landet. Herr Hansson i Skediga gjorde den reflexionen, att man måste följa med i utvecklingen. Enligt hans mening förelåg tydligen det sakläget, att Uppland icke kunnat följa med utvecklingen på samma sätt som vissa andra län gjort. Nu förhåller det sig också så, att elektrifieringen i Uppland är mindre utbredd än exempelvis i Jönköpings, Kronobergs eller Kalmar län, där befolkningstätheten dock är mindre än i Uppsala län. Om detta sakförhållande att man i Uppland icke följt med fullständigt i utvecklingen beror på några säregna omständigheter, eller det kan tänkas bero på bristande företagsamhet från medborgarnas sida, skall jag icke yttra mig om, utan den saken överlämnar jag med allra största förtroende till avgörande av herr Hansson i Skediga.

Om tillgången på användbar förstklassig materiel hade varit rikare, skulle även jag vid utskottsbehandlingen ha förordat ett högre anslag. Jag deklarerade också i utskottet, att jag under sådana förutsättningar var benägen att tillstyrka ett mycket högt anslag. Innan emellertid utskottet fattade ståndpunkt gjorde utskottet en undersökning i frågan genom inkallandet av ett par experter på området. Denna undersökning gav vid handen, att tillgången på en hel rad för elektrifieringen viktiga produkter var synnerligen knapp och mycket ansträngd. Sålunda var tillgången på koppar, olja, gummi och bly i mycket hög grad begränsad, och möjligheten till en fortsatt elektrifiering finns sålunda i närvarande stund icke i samma utsträckning som förut — om man nämligen vill använda ordentlig materiel. Vill man nöja sig med sekunda materiel, med kristidsmateriel sålunda, kan man givetvis, om man vill offra tillräckligt av statens pengar, gå nästan hur långt som helst. Jag har emellertid den bestämda uppfattningen, och den ber jag uttryckligen få understryka inför kammaren, att statsmakterna snarare stjälpa än hjälpa de människor, som nu sitta i mörko lande, genom att anslå medel till utförandet av elektriska anläggningar, som måhända på sätt som skedde efter förra kristidens slut omedelbart efter fredsslutet komma att utdömas av vederbörande elektriska inspektionsmyndighet. Jag känner till flera företag i södra Sverige, som under den sista kristiden byggde sina såväl hög- som lågspänningsnät med järntråd och gjorde installationerna med kristidsmateriel men som ett fåtal år efteråt fingo göra om alltsammans. Jag vill icke vara med om att man skall lura folk till sådant. Jag är mycket angelägen om att det allmänna gör sitt bästa för att utöka elektricitetens landvinningar på landsbygden och i all synnerhet i de delar av landet, där en dylik utbredning ställer sig alltför dyrbar för allmänheten, men jag vill icke främja en anordning, som måhända bidrar till att det för vederbörande, kommer surt efter.

Det är framför allt en sak, som är mycket betänkelig ur materielsynpunkt, och det är den begränsade tillgång på transformatorer, som för närvarande råder. Det finns icke möjlighet att anskaffa oljedrivna transformatorer. Den nya kristidsbetonade formen av transformatorer, som tillverkas utan olja, har från experternas sida förklarats vara av sådan beskaffenhet, att man icke med

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)
någon säkerhet kan uttala sig om dess hållbarhet eller värde i framtiden. Därtill kommer, att dessa nya ej-oljedrivna transformatorer äro minst 50 procent dyrare än de gamla transformatorerna och dessutom måste placeras åtskilligt tätare för att den nödiga effekten skall kunna åstadkommas.

Herr talman! Det kanske kan räcka med det nu anförda. Första kamraren har redan fattat beslut i ärendet och utan votering godkänt utskottets förslag. Jag vill till det sagda endast tillägga, att om de närmaste månaderna skulle ge vid handen, att materieltillgången kommer att bli bättre än den nu är — men den som vågar tro något sådant är nog alltför optimistisk — så finns det ju möjlighet vid den nya riksdag, som börjar den 10 januari nästa år, icke bara för Kungl. Maj:t utan även för intresserade motionärer att på nytt ta upp frågan.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sandberg: Herr talman! Herr Andersson i Löbbo sade sig vara övertygad om, att om tillräcklig tillgång på fullvärdig materiel förefunnits, så skulle utskottet ha tillstyrkt ett betydligt större anslag än Kungl. Maj:t föreslagit. Jag ber att med tacksamhet få notera den i allmänhet välvilliga inställning, som sålunda torde finnas, och i det sammanhanget vill jag också gärna säga, att jag med tillfredsställelse noterar den principiellt välvilliga inställning från statsrådets och chefens för jordbruksdepartementet sida, som kom fram i hans anförande.

Gentemot den övertygelse, som nu synes hysas av utskottsmajoriteten om att materieltillgången är alldeles otillräcklig för att man skall kunna ernå en någorlunda tillfredsställande elektrifiering, står dock elektrifieringskommitténs uttalande, att det synes vara möjligt att inom ramen av nu gällande koparransonerung utföra en elektrifiering av så och så stor omfattning. Det förefaller, som om utskottsmajoriteten skulle ha varit benägen att förfalla till en nog så stor pessimism i denna fråga, och detta gäller kanske också i fråga om den mycket viktiga punkt, som rör transformatorerna. Jag tror allt fortfarande, att det med god vilja skall vara möjligt att, med användande av den nuvarande materieltillgången, komma åtskilligt längre än vad som är möjligt inom ramen för det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet.

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Herr Andersson i Löbbo berörde i sitt anförande materieltillgången och visade sig särskilt ömsint för att icke folk skulle använda sig av krismateriel. Jag nämnde i mitt förra anförande, att det för närvarande byggs mycket i Uppsala, och att man där vid elektriska installationer använder sig av materiel, som kan sägas icke vara alltför krisbetonad. Och den materielen räcker ännu.

Herr Andersson i Löbbo framhöll vidare, att av frågan intresserade kunna komma igen vid nästa års riksdag med motioner om ytterligare anslag, och att detta då säkerligen kommer att beviljas. Ja, men herr Andersson i Löbbo, under tiden försvinner ju all den materiel, som ännu kan kallas hygglig, och när anslaget beviljas återstår sålunda ingenting annat att bygga med än kristidsmateriel. Men det slippa de som bo i städerna göra. Detta är kanske ett önskemål för herr Andersson i Löbbo, men inte är det så för mig.

Vidare nämnde herr Andersson i Löbbo, att vi i Uppsala län kanhända icke hunnit med i utvecklingen på detta område. Ja, för min del vill jag säga, att vi i min hemtrakt säkerligen voro bland de första, då vi 1916 bildade vår elektriska distributionsförening. Emellertid orka jordbrukarna i avlägset liggande skogstrakter och i trakterna vid havet med de stora avstånd som där finnas

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)
icke med att bära kostnaderna för dessa långa ledningar. Inom den förening, där jag är ordförande, ha vi gjort upp ett förslag för avlägset liggande gårdar som går ut på att av kostnaderna, som kunna beräknas belöpa sig till 160 kronor per andel, skola jordbrukarna betala 90 kronor, medan resten skall bestridas med statsbidrag. Men nu finns det inga pengar, och vi kunna icke fullfölja vårt uppslag. Det kan icke gå på annat sätt, när behovet är 8 miljoner kronor och anslaget endast 2 miljoner. Det där talet om utvecklingen på detta område tror jag herr Andersson i Löbbo kan låta vara. Saken är nämligen den, att om skogstrakterna nu äro efterblivna på detta område, så är det samhällets skyldighet att göra sitt bästa för att även de som bo där skola kunna få elektriskt ljus. Ty annars ta de sin Mats ur skolan och flytta till staden. Detta blir kontentan av det hela, ty de komma icke att i fortsättningen nöja sig med karbidlamporna, som äro både besvärliga och eldfarliga. Den utredning man här syftar till kommer att leda därhän, att sedan de, som få sin materiel och kunna bygga nu, gjort detta, återstår bara verklig krismateriel för de andra. Jag kan i det här sammanhanget nämna, att Uppsala läns lands-
ting under den förra kristiden byggde ett nytt sanatorium långt uppe i skogstrakterna, och att järnledningar då kommo till användning. Trots att det sedan den tiden funnits god tillgång på koppar har det icke varit på tal om någon ombyggnad, ty anledning härtill har saknats. Vi ha frågat vederbörande läkare, om de fina instrument, som han använder vid sina undersökningar av patienterna, rönt någon menlig inverkan av det förhållandet att ledningarna till instrumenten varit av järn, men han har förklarat, att så icke varit fallet. När det gäller långa ledningar är det alltså fråga om de skola vara av järn eller av koppar.

Vidare har man här berört frågan om transformatorerna. Jag är för min del förvissad om, att våra skickliga elektriska ingenjörer med de möjligheter, som numera finnas på detta område, skola äga förmåga att konstruera luftkylda transformatorer; det torde nog icke dröja lång tid, innan det problemet är löst.

Här har gång på gång talats om, att dessa krisanläggningar bli så dyra. Ja, den saken kan ju diskuteras. Vi räkna emellertid med, att vederbörande skall få statsbidrag till de kostnader, som överstiga 90 kronor per andel. Orsaken till att man icke vill gå med på det högre anslaget är naturligtvis rädslan för att staten skall behöva punga ut med litet mera pengar för ändamålet. Jag tror emellertid, att vi kunna lägga de ökade kostnaderna i det avseendet på andra delar av landet än just skogstrakterna, vilkas befolkning redan nu bor så illa och har det så svårt i olika hänseenden.

Herr talman! Jag ber att med det anförda ännu en gång få yrka bifall till reservationen, vars yrkande sammanfaller med den av mig väckta motionens.

Herr Gustafson i Vimmerby: Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt, men jag vill ändå begagna tillfället att med ett par ord klargöra min ställning till den föreliggande frågan.

När vi togo upp denna fråga till behandling i utskottet, hade jag nog en känsla av att man borde undersöka, huruvida man inte skulle kunna föreslå anvisande av ett något större belopp för detta ändamål än det av Kungl. Maj:t föreslagna, 2 miljoner kronor. Att jag hade den inställningen berodde givetvis därpå, att jag i likhet med dem som talade för ett anslag på 5 miljoner kronor hade klart för mig, att det förelåg ett mycket stort behov av elektrifieringsanläggningar ute på landsbygden. Men vi kunde heller inte undgå att inom utskottet liksom ha på känn, att det var materielbristen och vad som därmed sammanhängde som gjort, att Kungl. Maj:t hade begränsat sitt an-

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

slagsäskande till 2 miljoner kronor. Jag påyrkade därför inom utskottet, att vi där skulle få dessa föredragningar från experthåll, varom utskottets vice ordförande har talat, i syfte att på det sättet få klarlagt, huruvida man skulle kunna utnyttja ett större anslag under den tid, varom nu är fråga. Det framgick emellertid av dessa expertföredragningar, att man, därest ett större anslag skulle beviljas, måste räkna med att använda materiel, som inte vore förstklassig. På sätt departementschefen här redan nämnt äro nämligen enligt sakkunskapen de torrtransformatorer, som nu kommit i marknaden i stället för de hittills gängse använda oljetransformatorerna, ännu alltför oprövade för att man med säkerhet skall kunna yttra sig om, huruvida de i användningen äro tillräckligt hållbara. Det kan mycket väl tänkas, att dessa torrtransformatorer bli utsatta för ett sådant slitage, att de, när normala förhållanden åter inträda, måste utbytas.

Herr Ericsson i Sörsjön förklarade nyss i debatten, att utskottets skäl att inte medge bidrag i tillräcklig utsträckning för att därigenom förhindra användandet av undermålig materiel, i längden inte voro hållbara. Herr Ericsson menade nämligen, att det är myndigheternas sak att se till att bidrag inte beviljas i sådana fall, där undermålig anläggningsmateriel skulle komma till användning. Detta är dock inte hela sanningen i denna fråga. Varken herr Ericsson eller vi andra inom utskottet kunde nämligen undgå att dra vissa slutsatser, när dessa särskilt tillkallade experter på särskild fråga under utskottsbehandlingen förklarade, att på sista tiden en del anläggningar kommit till stånd, där särskilt lågspänningsledningarna blivit så svagt dimensionerade, att det kan bli fråga om en ombyggnad, när normala tider åter inträda. En sådan ombyggnad skulle enligt experterna föra med sig en ytterligare kostnad på cirka 50 procent av de tidigare anläggningskostnaderna. — Det var inför dylika utsikter, som utskottet — ehuru dess samtliga ledamöter voro mycket välvilligt inställda till att bevilja ett så stort anslag som möjligt — ansåg, att det åtminstone för närvarande var oklokt att föreslå en höjning av det av Kungl. Maj:t äskade beloppet.

Kammarens ledamöter torde vid denna frågas bedömning taga särskild hänsyn till vad herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp nyss förklarade, nämligen att det i propositionen ursprungligen avsetts att begära ett anslag om 5 miljoner kronor. Samma elektrifieringsberedning, som ursprungligen hade begärt dessa 5 miljoner kronor, meddelade emellertid Kungl. Maj:t under hand, att materiel-tillgången sannolikt inte medgäve ett utnyttjande av större anslag än 2 miljoner kronor. Detta är faktiska skäl, som även vi inom utskottet, vilka varit särskilt intresserade av denna sak, ha ansett oss böra böja oss för. Vi hysa emellertid den förhoppningen, att en ytterligare undersökning i ämnet, och kanske i viss mån även ändrade tidsförhållanden, skola möjliggöra, att man under nästkommande år anser sig kunna för ifrågavarande ändamål disponera något mera än nu av den kopparmateriel, som finns inom landet. Utskottet vill livligt hoppas, att så kan bli fallet. Under sådana förhållanden kommer Kungl. Maj:t säkerligen att lägga fram förslag om beviljande av ett större belopp för detta ändamål under nästkommande budgetår. Såvitt jag förstår, är det ej heller någon ting som hindrar Kungl. Maj:t att redan i början av nästa riksdag begära ett tilläggsanslag på det nu löpande budgetåret. Jag tror därför man kan säga, att därest den fortsatta materiel-tillgången skulle medge en större medelsanvändning kommer det inte att möta några svårigheter att få därav påkallade större anslag beviljade, när de behöva tagas i anspråk.

Herr talman! Jag har med dessa ord velat ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. (Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav först beträffande punkten A. propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets i punkten gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Härefter biföll kammaren på av herr förste vice talmannen därå given proposition utskottets hemställan i punkten B.

§ 16.

Interpellation. Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Lundh**, som anförde: Herr talman! Enligt i dagspressen återgivna meddelanden ha ockupationsmyndigheterna i Norge under gårdagen ingripit mot lärare och studenter vid Oslo universitet på ett sätt, som väckt känslor av djup indignation i vida kretsar inom vårt land. Enligt pressens uppgifter komma de nu arresterade studenterna att överföras till Tyskland. I denna situation bör det te sig som en bjudande plikt för svensk statsledning att om möjligt intervensera till de häktades förmån.

Med anledning av här berörda händelser anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få rikta följande fråga:

Har regeringen för avsikt att företaga några åtgärder med anledning av de vid Oslo universitet timade tilldragelserna?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 17.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 509, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 till bestridande av på marinen belöpande kostnader för inköp av Berga egendom invid Hårsfjärden.

§ 18.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.22 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 4 december.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talman-
nen.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av andra kammaren, chefredaktör Erik Hagberg på grund
av sjukdom (bronchopneumoni) är förhindrad bevista riksdagsarbetet under
en tid av ungefär en vecka intygas härmed.

Malmö den 2 december 1943.

Erik Ahlqvist
leg. läkare.

§ 2.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets memorial, nr 16, med förslag till utredning an-
gående riksdagens arbetsformer;

statsutskottets utlåtande, nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition
angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1943/44 jämte i ämnet väckt
motion;

bankoutskottets utlåtande, nr 76, i anledning av fullmäktiges i riksbanken
förslag till omorganisation av riksbanken; samt

jordbruksutskottets utlåtande, nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts propo-
sition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44,
i vad angår anslag till statens meteorologisk-hydrografiska anstalt.

§ 3.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Ko-
ningen, nämligen

från statsutskottet nr 510, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående
den militära väderlekstjänstens organisation m. m.;

från första lagutskottet:

nr 507, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om
polisens ställning under krig; och

nr 508, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om
ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344); samt

från jordbruksutskottet nr 511, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad angår anslag till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering jämte i detta ämne väckta motioner.

§ 4.

Justerades ett protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.02 e. m.

In fidem
Sune Norrman.